Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra tropických plodin a agrolesnictví

Agrolesnictví v České republice – implementace opatření na podporu agrolesnictví v rámci SZP 2023+

Bakalářská práce

Martin Losse
Rostlinná produkce

prof. Ing. Bohdan Lojka, Ph.D.

© 2026 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci Agrolesnictví v České republice – implementace opatření na podporu agrolesnictví v rámci SZP 2023+ vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob. Prohlašuji, že jsem nástroje AI využil/-a v souladu s vnitřními předpisy univerzity a principy akademické integrity a etiky. Na využití těchto nástrojů v práci vhodným způsobem odkazuji.

V Praze dne 24.4. 2026

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval prof. Ing. Bohdanu Lojkovi, Ph.D. za vedení a pomoc při psaní této práce.

Agrolesnictví v České republice – implementace opatření na podporu agrolesnictví v rámci SZP 2023+

Souhrn

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou zavádění agrolesnických systémů na zemědělskou půdu v České republice, a to se zvláštním zřetelem na implementaci nového dotačního titulu v rámci Společné zemědělské politiky (SZP 2023+). Hlavním cílem práce bylo analyzovat legislativní a dotační podmínky tohoto inovativního opatření a prostřednictvím vlastního výzkumu zmapovat reálné motivace, zkušenosti a bariéry první generace zemědělců, kteří agrolesnický systém (ALS) fyzicky založili. Teoretická část definuje agrolesnictví, popisuje jeho historický vývoj, produkční i mimoprodukční funkce a detailně rozebírá parametry aktuální dotační podpory. Praktická část je založena na zhodnocení úspěšnosti implementace opatření na podporu agrolesnictví v letech 2023+ a na kvantitativním dotazníkovém šetření doplněném o kvalitativní prvky, kterého se zúčastnilo 70 respondentů z řad průkopníků agrolesnictví v ČR. Výsledky výzkumu ukázaly, že zavedení dotací zafungovalo jako nezbytný a vysoce úspěšný impuls pro realizaci výsadeb. V prvních třech letech opatření bylo založeno téměř 3800 ha ALS, což je asi čtyřikrát více než bylo původně plánováno. Nejsilnější motivací zemědělců (převážně z menších, ekologicky hospodařících farem) přitom není produkce, ale zlepšení estetiky krajiny, zvýšení lokální biodiverzity a zajištění stínu a welfare pro pasená zvířata. Velmi pozitivně a nad očekávání dobře byla hodnocena úroveň administrace a komunikace ze strany úřadů (MZe, SZIF). Naopak jako největší reálné bariéry z praxe byly identifikovány rigidní a nepružné parametry dotačního titulu – zejména nesmyslný požadavek na minimální výšku sadebního materiálu lesních dřevin (120 cm), na který nebyl školkařský trh připraven, a velmi nízká tolerance u fixně stanoveného počtu 100 stromů na hektar. Zemědělci se rovněž potýkají s extrémním poškozováním mladých stromků zvěří a suchem. Výzkum dále potvrdil kritický nedostatek nezávislého odborného poradenství. Závěrem práce konstatuje, že agrolesnictví má v ČR obrovský potenciál, avšak pro jeho širší uplatnění je nezbytné upravit byrokratické parametry dotací tak, aby lépe odpovídaly biologické a agronomické realitě.

Klíčová slova:

agrolesnictví, SZP 2023+, dotační podpora, ekologická schémata, udržitelné zemědělství

Agroforestry in Czech Republic – implementation of the agroforestry measure in CAP 2023+

Summary

This bachelor's thesis deals with the issue of implementing agroforestry systems on Czech agricultural land, focusing on the implementation of the new subsidy title under the Common Agricultural Policy (CAP 2023+). The main objective of the thesis was to analyze the legislative and subsidy conditions of this innovative measure and, through independent research, to map the real motivations, experiences, and barriers of the first generation of farmers who physically established an agroforestry system (AFS). The theoretical part defines agroforestry, describes its historical development, productive and non-productive functions, and analyzes the parameters of current financial support in detail. The practical part is based on an evaluation of the success of implementing agroforestry support measure in the years 2023+ and on a quantitative questionnaire survey supplemented by qualitative elements, which involved 70 respondents from among the pioneers of agroforestry in the Czech Republic. The research results showed that the introduction of subsidies acted as a necessary and highly successful impulse for the implementation of plantings. During the first three years of the measure, nearly 3,800 ha of AFS were established, nearly quadrupling the original target. The strongest motivation of farmers (mostly from smaller, organic farms) is not production, but improving landscape aesthetics, increasing local biodiversity, and providing shade and welfare for grazing animals. The level of administration and communication by the authorities (Ministry of Agriculture, State Agricultural Intervention Fund) was evaluated very positively and above expectations. Conversely, the biggest real-world barriers identified in practice were the rigid and inflexible parameters of the subsidy title, especially the nonsensical requirement for a minimum height of forest tree planting material (120 cm), for which the nursery market was not prepared, and the very low tolerance for the fixed number of 100 trees per hectare. Farmers also face extreme damage to young trees by wildlife and drought. The research further confirmed a critical lack of independent expert advisory services. In conclusion, the thesis states that agroforestry has enormous potential in the Czech Republic, but for its wider application, it is necessary to adjust the bureaucratic parameters of subsidies to better reflect biological and agronomic reality.

Keywords:

agroforestry, CAP 2023+, subsidy support, eco-schemes, sustainable agriculture

Obsah

1 Úvod ... 9

2 Cíl práce ... 10

3 Literární rešerše ... 11

3.1. Agrolesnictví v evropském kontextu ... 11

3.1.1. Definice a koncept agrolesnictví ... 11

3.1.2. Typy a klasifikace agrolesnických systémů ... 12

3.2. Produkční a mimoprodukční funkce agrolesnictví ... 16

3.2.1. Produkční funkce a efektivita využití zdrojů ... 16

3.2.2. Mimoprodukční (ekosystémové) funkce ... 16

3.3. Výhody a nevýhody agrolesnictví ... 17

3.3.1. Produkční a ekonomické výhody ... 17

3.3.2. Nevýhody, problémy a překážky agrolesnictví ... 18

3.4. Agrolesnictví v kontextu České republiky a Evropské unie ... 19

3.4.1. Historický vývoj a současný stav agrolesnictví v ČR ... 19

3.4.2. Ústup agrolesnictví a vliv kolektivizace ... 20

3.4.3. Současný stav agrolesnictví v ČR ... 20

3.5. Rozsah agrolesnictví v Evropě ... 21

3.5.1. Struktura evropských systémů ... 22

3.5.2. Specifické formy agrolesnictví v evropských regionech ... 22

3.5.3. Současné trendy a vývoj ploch ... 23

3.6. Společná zemědělská politika EU a agrolesnictví ... 23

3.6.1. Vývoj vnímání stromů v dřívějších obdobích SZP ... 23

3.6.2. SZP 2023–2027 a strategické dokumenty ... 24

3.6.3. Nová definice způsobilého hektaru ... 24

3.6.4. Možnosti podpory v I. a II. pilíři SZP ... 24

3.7. Implementace podpory agrolesnictví v České republice (SZP 2023+) ... 25

3.7.1. Legislativní rámec a právní překážky ... 25

3.7.2. Rozpor mezi evidencemi půdy a ochrana zemědělského půdního fondu . 25

3.7.3. Omezení plynoucí z Lesního zákona a legalizace lesní pastvy (Novela 2026) 25

3.7.4. Legislativa ochrany přírody a krajiny ... 26

3.7.5. Právo volného průchodu krajinou, oplocování a veterinární bariéry ... 26

3.7.6. Vlastnická práva a úskalí Občanského zákoníku ... 27

3.8. Podmínky pro zakládání agrolesnických systémů dle platné legislativy (NV č. 140/2023 Sb. a Metodika 2025) ... 27

3.8.1. Způsobilost žadatele a evidence půdy ... 27

3.8.2. Typy systémů a prostorové uspořádání dřevin 28
3.8.3. Požadavky na hustotu a druhovou skladbu dřevin..... 29
3.8.4. Administrativní a povolovací proces (Před výsadbou)..... 29
3.8.5. Podmínky pětileté péče a udržitelnosti 30
3.9. Výše finanční podpory 30
3.9.1. Rozpočtová alokace a sazby pro založení systému (Intervence 42.73).... 31
3.9.2. Rozpočtová alokace a sazby pro následnou péči (Intervence 26.70) 32
3.9.3. Kurzové riziko a mechanismus výplaty 32
3.9.4. Kombinovatelnost a finanční synergie ALS s dalšími dotačními opatřeními 33
3.9.5. Finanční opravy a sankční systém 34
3.10. Proces žádosti o podporu a administrace 35
3.10.1. Administrace v roce výsadby: Žádost o založení a zařazení do péče..... 35
3.10.2. Každoroční administrace: Jednotná žádost a dotace na péči 35
3.10.3. Hlášení změn, snižování výměry a převod závazku 36
3.10.4. Vyšší moc a mimořádné okolností (Force Majeure) 36
3.10.5. Kontrolní mechanismy SZIF 37
3.11. Bariéry a omezení.....37
3.11.1. Informační bariéry a absence poradenství (AKIS) 38
3.11.2. Sociokulturní a psychologické překážky 38
3.11.3. Administrativní a byrokratický strach 38
3.11.4. Komunikační bariéry ve vlastnických vztazích..... 39
3.12. Motivace a příležitosti 39
3.12.1. Touha po nezávislosti a dotace jako nezbytný impuls..... 39
3.12.2. Frustrace z extrémů počasí a etický přístup ke zvířatům..... 40
3.12.3. Osobní přesvědčení, obnova tradice a estetika 40
3.12.4. Zlepšení společenské prestiže a budování důvěry 40

4. Metodika 42
4.1. Sběr a analýza sekundárních dat o plošné implementaci 42
4.2. Metodika dotazníkového šetření 42
4.2.1. Metoda sběru dat a tvorba dotazníku 42
4.2.2. Struktura dotazníku..... 42
4.2.3. Výzkumný soubor a průběh oslovování respondentů..... 43
4.2.4. Zpracování a analýza dat 43

4. Výsledky 44
4.1. Zhodnocení implementace dotačního opatření Agrolesnictví v ČR po roce 2022 44
4.2. Dotazníkové šetření.....47
4.2.1. Profil respondentů a jejich podniků 47
4.2.2. Hodnocení ekonomické výhodnosti a nefinančních přínosů 48

4.2.3. Hodnocení dotačních podmínek, administrace a poradenství 49
4.2.4. Zkušenosti z praxe a bariéry 50

5. Diskuze 53
5.1. Úspěšnost opatření a geografické rozšíření ALS 53
5.2. Reálné motivace k založení ALS 54
5.3. Přehodnocení bariér: Ústup byrokracie, nástup rigidních pravidel 54
5.4. Skutečná role a potřeba poradenského systému (AKIS) 55

6. Závěr 56

7. Literatura 57

8. Seznam použitých zkratek a symbolů 61

9. Samostatné přílohy I

1 Úvod

Zemědělství a venkovská krajina v současné době čelí bezprecedentním výzvám spojeným s probíhající klimatickou změnou, degradací půd, úbytkem biodiverzity a extrémními výkyvy počasí, jako jsou dlouhotrvající sucha či přívalové srážky. V reakci na tyto globální i lokální hrozby se do popředí odborného zájmu dostávají udržitelné a inovativní systémy hospodaření. Jedním z nejperspektivnějších přístupů je agrolesnictví – systém, který záměrně a prostorově kombinuje pěstování dřevin se zemědělskou činností (pěstováním plodin či chovem zvířat) na jednom pozemku (Nair 1993; Martiník et al. 2014). Ačkoliv stromy historicky tvořily přirozenou a nepostradatelnou součást tradiční selské krajiny, v důsledku intenzifikace a kolektivizace zemědělství ve druhé polovině 20. století z našich polí a pastvin téměř vymizely (Krčmářová 2015). Návrat dřevin do volné krajiny byl v moderní době dlouhodobě brzděn nejen technologickými a sociologickými obavami, ale především absencí legislativního ukotvení a chybějící finanční podporou (Lojka et al. 2022). Zásadní zlom v tomto ohledu přinesla nová Společná zemědělská politika Evropské unie pro období po roce 2023 (SZP 2023+), která agrolesnictví v České republice alespoň částečně legalizovala a zavedla přímou dotační podporu na jeho zakládání (MZe 2022). Tato práce se proto věnuje tomuto přelomovému kroku a zkoumá aktuální stav a perspektivy znovunalezeného agrolesnického hospodaření v českém prostředí.

2 Cíl práce

Hlavním cílem práce je zanalyzovat, jak je podpora agrolesnictví implementována v České republice, jaké jsou podmínky pro její využití, a jaký je její reálný dopad v praxi. Práce si dále klade za cíl určit překážky a možnosti pro širší uplatnění tohoto opatření mezi zemědělci. K naplnění těchto cílů byla práce rozdělena na teoretickou a praktickou část. Cílem teoretické části je formou literární rešerše odborných zdrojů a legislativních dokumentů definovat samotný koncept agrolesnictví a detailně popsat nastavení ekologických schémat a dotační podpory v rámci Strategického plánu SZP 2023+. Cílem praktické části bylo kvantitativně zhodnotit úspěšnost opatření za první tři roky fungování a dále pak prostřednictvím dotazníkového šetření získat a analyzovat přímou zpětnou vazbu od první generace zemědělců, kteří agrolesnické systémy reálně založili, a na základě těchto primárních dat identifikovat hlavní motivace i bariéry omezující rozvoj tohoto odvětví.

3 Literární rešerše

3.1. Agrolesnictví v evropském kontextu

3.1.1. Definice a koncept agrolesnictví

Agrolesnictví (ALS) je forma hospodaření, kterou lidstvo využívá od nepaměti. Dalo by se říci, že jde o ten vůbec nejstarší zemědělský systém. Navzdory této své bohaté minulosti je v dnešním zemědělství často vnímá, jako jakási novinka. Zemědělství, a tedy i agrolesnictví bylo vždy spjato s působením člověka v krajině. V České republice (ČR) bylo možné v poslední době pozorovat významný úbytek, téměř až zánik, agrolesnických systémů, a to především následkem snah o intenzifikaci zemědělství a oddělení zemědělské půdy od té lesní. Úplně jiná situace ovšem panuje v tropický a subtropických oblastech, kde je agrolesnictví dosud velmi rozšířené a potřebné (Nair 1993; Nair 2007). Současné agrolesnické praktiky by přitom neměly být chápány jako pouhý návrat ke starým zvyklostem, měli bychom se snažit o jejich propojení s moderními zemědělskými technikami a možnostmi jejich mechanizace (Martiník et al. 2014). Cílem moderního ALS je tvořit co možná nejproduktivnější systém, který je ovšem šetrný k přírodě a vytváří co nejmenší množství negativních externalit. Těchto cílů se snaží dosahovat především co největší rozmanitostí, která následně přináší stabilitu, a to jak ekosystémovou, tak finanční (Lojka et al. 2022).

Agrolesnictví je definováno jako dynamický systém hospodaření založený na ekologických základech, jehož cílem je optimalizovat užitek z biologického spolupůsobení různých složek. V obecném pojetí by se dalo říct, že se jedná o společný název pro zemědělský management a technologie, při němž jsou trvalé dřeviny (stromy, keře, bambusy aj.) pěstovány souběžně na stejném pozemku jako zemědělské plodiny, a/nebo zvířata ve specifickém časovém a prostorovém uspořádání (Lundgren and Raintree 1982; Torquebiau 2000). Klíčovým rysem a základním předpokladem pro vymezení agrolesnictví je vzájemné ekonomické a ekologické spolupůsobení mezi dřevinami a zemědělskou složkou. ALS je považováno za dlouhodobě udržitelný agrosystém, který má poskytovat jak produkční, tak mimoprodukční užitky (Martiník et al. 2014).

Český spolek pro agrolesnictví (ČSAL) převzal od Evropské agrolesnické federace (EURAF) definici, kterou upravil pro podmínky ČR. Podle této definice je agrolesnictví způsob hospodaření, který kombinuje pěstování dřevin s některou formou zemědělské produkce na jednom pozemku. Podmínkou přitom je, že složky systému (dřeviny, plodiny, zvířata) jsou pěstovány, resp. chovány s hospodářským a/nebo environmentálním či kulturním záměrem (Lojka et al. 2020). Dále je pojem agrolesnictví vymezen i v rámci legislativního kontextu Společné zemědělské politiky (SZP). Podle Evropské unie (EU) jsou tedy agrolesnickými systémy (ALS) rozuměny systémy využívání půdy, v jejichž rámci je stejný pozemek zároveň využíván k pěstování stromů a k zemědělské produkci. Přičemž zemědělská produkce zde může být zastoupena pěstováním plodin nebo chovem zvířat (EU 2021). Je ovšem ale důležité zdůraznit, že agrolesnictví ve své zúžené podobě není zalesňování zemědělské půdy, protože vždy vyžaduje zachování a přítomnost nějaké formy zemědělské produkce. Možnosti kombinací různých produkčních organismů v ALS mohou být velice různorodé, od pěstování polních plodin v meziřádcích liniových výsadeb dřevin až po pastvu zvířat v ovocných sadech či chov drůbeže v porostech rychle rostoucích dřevin (RRD). Tyto systémy mají za cíl zvýšit produkci na jednotku plochy a snížit negativní dopady současného zemědělství, jakými jsou např. eroze či celkový úbytek biodiverzity. ALS se snaží k přírodním zdrojům přistupuje jako k celku. Klíčová je pro něj

především flexibilita, a schopnost reagovat na aktuální podmínky prostředí, a tedy se i snáze přizpůsobovat klimatickým změnám (Lojka et al. 2020).

3.1.2. Typy a klasifikace agrolesnických systémů

Aby bylo možné agrolesnické systémy efektivně hodnotit ve výzkumu, lépe je prosazovat v praxi a ukotvit v legislativě, bylo nutné přistoupit k jejich klasifikaci a rozčlenit je na základě několika kritérií. Vzhledem k obrovské variabilitě ALS v různých klimatických zónách světa existuje několik metod a přístupů k jejich klasifikaci. přičemž nejčastěji se využívají kritéria geografická, strukturní, funkční a socioekonomická. Z geografického pohledu se tyto systémy dají rozdělit na tropické a temperátní (v mírném pásu). Pro potřeby evropského zemědělství je ale důležitější jejich dělení podle toho, které složky jsou jejich součástí. Velmi důležité je i to, jakou mají tyto jednotlivé složky funkci a jaké je jejich prostorové a časové uspořádání. Tento přístup rozděluje ALS podle povahy jeho hlavních složek, kterými jsou víceleté dřeviny (stromy, keře, palmy, bambus…), zemědělské plodiny a hospodářská zvířata. Podle vzájemné interakce těchto prvků dělíme agrolesnictví do tří základních kategorií na tzv. silvoorebné systémy, silvopastevní systémy a agrosilvopastevní systémy, které jsou nejkomplexnější (podrobnější dělení Tabulka 1) (Nair 1985).

Tabulka 1. Klasifikace a charakteristika jednotlivých typů ALS (Lojka el al. 2022)

Kategorie	Podkategorie	Popis
SILVOOREBNÉ AGROLESNICTVÍ pěstování dřevin na orné půdě	Liniové výsadby lesních či ovocných dřevin uvnitř půdních bloků (tzv. alley cropping)	80-100 stromů na ha; vzdálenost řad dřevin cca 10–40 metrů; rozestup dřevin v liniích cca 4–10 m; šířka linie 1–5 metrů; sortiment dřevin – ovocné dřeviny (produkce ovoce či dřeva), cenné lesní dřeviny (produkce kvalitního dřeva) a rychle rostoucí listnáče (produkce dříví).
	Pásové výsadby výmladkových dřevin zejména rychle rostoucích (RRD)	Pro produkci biomasy. Šířka a rozestup pásu dřevin dle požadované funkce, tvaru a rozlohy pozemku a záměru vlastníka, každý pás se skládá ze 2–4 řad dřevin (základní spon výsadby 0,5x2 m), cca 1000–2000 jedinců na ha.
SILVOPASTEVNÍ AGROLESNICTVÍ Stromy na pastvinách	Pěstování cenných sortimentů lesních dřevin či vysokokmenných ovocných dřevin na pastvině.	Listnaté lesní dřeviny (dub, jasan, javor, jeřáb břek, ořešák, třešeň ptačí, topol apod.) pěstované pro produkci dřeva, nebo vysokokmenné ovocné dřeviny pro produkci plodů. 50 až 100 vzrostlých stromů na ha, rozmístěných roztroušeně či pravidelně v ploše i po obvodu a menší skupiny dřevin.
	Výmladkové plantáže RRD s chovem zvířat	Kombinace výmladkových plantáží (RRD) s chovem zvířat (drůbež, prasata). Schéma prostorového rozmístění: vzdálenost jedno či dvojřádků dřevin cca 2–4 metry, rozestup dřevin v řádku 0,5 – 2,0 m, 1 500 – 15 000 ks RRD na ha.
AGROLESNICTVÍ V TRVALÝCH KULTURÁCH (sadech)	Polní sady	Vysokokmenné či polokmenné ovocné odrůdy v meziřadí pěstovanými tradičními plodinami, obvykle malého rozsahu nebo jen v části sadu. Rostlinná produkce většinou slouží pouze pro domácí využití.
	Pasené sady	Vysokokmenné odrůdy ovocných dřevin jsou zatravněny a spásány přežvýkavci, zejména ovcemi a skotem, v relativně nízké intenzitě.
LINIOVÉ VÝSADBY DŘEVIN NA OKRAJÍCH PŮDNÍCH BLOKŮ	Větrolamy, remízky, aleje	Liniové výsadby na okrajích pozemků s cílem snížení větrné a vodní eroze, či oddělení půdních bloků, které mohou být kombinovány s produkční funkcí dřevin.
MĚSTSKÉ A VESNICKÉ AGROLESNICTVÍ dřeviny v zastavěném území		Kombinaci zejména ovocných dřevin s produkcí zeleniny, bobulovin a/nebo chovu drůbeže či drobných domácích zvířat, většinou na malé ploše a pro pouze domácí potřeby.

Silvoorebné systémy (Agrisilviculture), v evropské terminologii často označované jako silvoarable agroforestry, propojují dřevin s rostlinnou zemědělskou produkcí na stejném pozemku. Tato kombinace je založena na ekologickém a ekonomickém spolupůsobení obou složek, kdy stromy mohou být na pozemku rozmístěny smíšeně, liniově nebo po jeho obvodu. Nejrozšířenější formou silvoorebných systémů v ČR, a i v jiných státech mírného pásu je tzv. alley cropping (liniové pěstování plodin v meziřadí dřevin) (Mosquera-Losada et al. 2008). V tomto systému jsou vysazovány linie stromů v širokých rozestupech (obvykle 10 až 40, výjimečně až 100 metrů), což umožňuje využití standardní zemědělské mechanizace pro obhospodařování polních plodin, jako třeba obilniny, olejniny nebo okopaniny či různé druhy zeleniny. Dřevinná složka v těchto systémech může zahrnovat např. cenné lesní dřeviny, které se dají využít pro produkci kvalitní kulatiny k truhlářským účelům nebo jako palivové dříví (např. ořešák, třešeň ptačí, dub či jeřáb břek), nebo také vysokokmenné ovocné dřeviny pro produkci plodů či v poslední době čím dál využívanější rychle rostoucí dřeviny (RRD) pěstované v pásech pro produkci energetické biomasy nebo štěpky (např. hybridní topoly, vrby či pavlovnie) (Lojka et al. 2020). V České republice byly tyto systémy ještě před několika lety zastoupeny především formou experimentálních a demonstračních ploch, například na Školním zemědělském podniku v Žabčicích nebo na lokalitě Michovka u Průhonic (Obrázek 1) (Krčmářová 2022). V posledních letech bylo ovšem, především díky dotační podpoře, zaleženo značné množství ALS i soukromími zemědělci a stále jich přibývá (MZe 2025).

Obrázek 1. Silvoorebný systém, pokusná stanice Michovka (VÚKOZ v.v.i.)

Oproti tomu tzv. silvopastevní systémy (Silvopastoralism) jsou založeny na propojení pěstování dřevin s chovem hospodářských zvířat na jednom pozemku (Obrázek 2). Tyto systémy jsou považovány za historicky nejstarší formu agrolesnictví, která v mnoha evropských zemích přetrvala už jen v podobě reliktních forem hospodaření, v ČR především v oblasti Bílých Karpat. Hlavním přínosem těchto systémů je výrazné zlepšení životních podmínek (welfare) zvířat. Stromy na pastvinách poskytují zvířatům stín během letních veder, čímž snižují jejich tepelný stres, a zároveň slouží jako ochrana před větrem a jako úkryt za nepříznivého počasí. Zvířata také mohou využívat dřeviny jako doplňkový zdroj potravy díky jejich plodům, jako jsou žaludy, bukvice, padané ovoce a další, nebo mohou konzumovat jejich olistěné větve jako píci. V České republice jsou silvopastevní systémy nejčastějším typem ALS (pokrývají přibližně 1 % zemědělské půdy - 35 750 ha) a zahrnují dvě hlavní podkategorie. Jedná se o pastviny s lesními dřevinami (Wood pastures), které u nás zaujímají největší část, a to 30 030 ha (84 % z celkové

rozlohy ALS). Jsou typické rozptýlenými, anebo liniovými výsadbami lesních stromů na trvalých travních porostech s maximální hustotou do 100 jedinců na hektar. Či o pasené extenzivní sady (Orchard grazing), s celkovou rozlohou 5 720 ha (16 % z celkové rozlohy ALS), což jsou tradiční vysokokmenné sady (selské sady), kde je podrost udržován pastvou ovcí, skotu nebo drůbeže (Lojka et al. 2022).

Obrázek 2. Silvopastevní systém – Miskovice, srpen 2018 (foto archiv ČSAL)

Krom těchto dvou hlavních forem se čím dál častěji můžeme setkat také s chovem drůbeže, prasat… v porostech rychle rostoucích dřevin, kde stromy poskytují zvířatům úkryt před predátory a zvířata hnojením podporují růst biomasy (Lojka et al. 2020). Těmi vůbec nejkomplexnějšími jsou systémy agrosilvopastorační. Tyto systémy totiž propojují jak víceleté dřeviny se zemědělskými plodinami, tak ale i chov zvířat na tom stejném pozemku, a to buď současně, nebo v časovém sledu. V Evropě jsou tyto systémy typické především pro Středomoří, kde jsou výrazně propojeny s místní kulturou (Miguel Delibes – Los santos inocentes), ale třeba i gastronomií. Nejvýznamnějšími zástupci jsou španělská dehesa a portugalské montado. Pro tyto oblasti Pyrenejského poloostrova jsou typické řídké porosty dubů (zejména dubu cesmínového a korkového), pod kterými se v cyklech několika let střídá pěstování obilnin či pícnin s následným obdobím pastvy dobytka ale především tzv. iberských prasat. Tato prasata se v závěrečné fázi výkrmu pasou na žaludech, což se projevuje na kvalitě jejich masa a dává vzniknout vysoce ceněným produktům jako je jamón (Kouba and Alados 2011).

V ČR se ale tyto systémy ve větší míře nevyskytují, maximálně tak v podobě malých domácích zahrad. Kromě výše uvedených typů ALS existuje ale i velké množství dalších praktik, které do agrolesnictví taktéž spadají a hrají podstatnou roli v evropské krajině. Třeba liniové výsadby na okrajích pozemků, mezi které můžeme zařadit větrolamy, remízky, břehové porosty podél vodních toků a živé ploty, slouží především jako ochrana proti erozi produkční funkci mohou mít ale také (dřevo, plody). Lesní farmaření (Forest farming) je systém, kde jsou cíleně pěstovány a sbírány produkty jako jsou léčivé byliny, houby, lesní plody a další pod ochranou stávajícího lesního porostu. V ČR takové porosty běžné nejsou, s tím, že jejich zakládání je omezeno i legislativou. V mnoha zemích jde ale o tradiční a rozšířenou formu hospodaření. A v neposlední řadě by neměla zůstat opomenut systém, kterému se říká apikultura, který využívá stromy jako hlavní zdroj nektaru a pylu pro chov včel (Lojka et al. 2020). Z hlediska implementace do Strategického plánu SZP 2023+ v České republice je ovšem vyplácena dotační

podpora pouze pro dvě hlavní kategorie: silvoorebné systémy na orné půdě a silvopastevní systémy na trvalých travních porostech (TTP) (MZe 2025).

3.2. Produkční a mimoprodukční funkce agrolesnictví

Agrolesnické systémy (ALS) jsou způsobem hospodaření, který se snaží šetrně hospodařit s přírodními zdroji a mít pozitivní efekt na své okolí (pozitivní externality). Dřeviny, které jsou v ALS využívány výrazně diverzifikují zemědělskou produkci, což vede k mnoha sociálním, ekonomickým a enviromentálním přínosům (Martiník et al. 2014; Leakey 1997; Kay et al. 2019). Na rozdíl od konvenčního intenzivního zemědělství, které využívá monokultury za účelem co nejvyšší produkce jednoho konkrétního produktu, tak ALS slouží k produkci menšího množství vícero produktů (Krčmářová 2022).

3.2.1. Produkční funkce a efektivita využití zdrojů

Tím, že je v rámci ALS vytvářeno mnoho různých produktů na ploše jednoho pozemku, tak dochází k výrazné diverzifikaci příjmů, což vede k posílení ekonomické odolnosti hospodářství. Z pohledu živočišné produkce, tak v silvopastevních systémech slouží dřeviny k produkci tzv. letniny (listí a olistěné větévky), která slouží jako nutričně bohaté doplňkové krmivo, což je důležité zejména v obdobích letního sucha. Výskyt stromů na pastvinách také zvyšuje živočišnou produkci (maso, mléko, vejce, vlna) díky pozitivnímu vlivu na komfort a welfare zvířat (Kotrba and Hejduk 2022). Co se týče rostlinné produkce, tak ALS poskytují nejen klasické polní plodiny (obilniny, olejniny, zeleninu), ale vytváří také, často neprávem opomíjenou, produkci ze stromového patra. Mezi hlavní produkty patří vysoce hodnotné dřevo (ořešák, třešeň, dub), palivové dříví, energetická štěpka z rychle rostoucích dřevin a samozřejmě také potraviny jako je ovoce, ořechy, jedlé oleje, med či různé sirupy (javorový, březový…). Přítomnost dřevin a ekologické podmínky, které jsou jimi vytvářené, nám ovšem umožňuje pěstovat i značné množství druhů hub (lanýže, shitake…) či produkci lesních bobulovin atd. (Martiník et al. 2014).

3.2.2. Mimoprodukční (ekosystémové) funkce

Mimoprodukční funkce, často označované jako ekosystémové služby, představují pozitivní externality, které ALS poskytují nad rámec materiální produkce. Zaprvé nám ALS poskytují mnohé regulační a ochranné funkce. Třeba z pohledu ochrany půdy, tak agrolesnictví představuje jeden z nejúčinnějších způsobů boje proti vodní a větrné erozi. Kořeny stromů zpevňují půdní strukturu a opad listů (mulč) chrání povrch půdy, čímž se zvyšuje infiltrace srážek a snižuje povrchový odtok. Stromy mohou sloužit také jako fyzické bariéry proti větru (větrolamy) čímž mohou snížit rychlost větru o 30–50 % a omezit ztráty půdy v některých oblastech až o 80 % (Ehrenbergerová 2022). Stromy mají v ALS velmi pozitivní dopad také na celkový vodní režim a bilanci živin. Kořenové systémy dřevin sahají do větších hloubek než kořeny polních plodin, čímž fungují jako taková „bezpečnostní síť“. Zachycují živiny, zejména dusičnany, které by se jinak vyplavily do podzemních vod, a navracejí je zpět do systému. Díky tomu ALS významně snižují eutrofizaci povrchových vod (Houška 2022; Palma et al. 2007). Mezi regulační a ochranné funkce, které nám ALS poskytují, bychom mohli určitě zařadit i mnohé klimatické funkce, které jsou často propojené se sekvestrací uhlíku (Rolo and Moreno 2011). ALS aktivně ochlazují krajinu výparem vody a stíněním. Vzrostlý strom spotřebuje při transpiraci velké množství sluneční energie, čímž v oblasti své koruny ochlazuje okolí, podle intenzity slunečního záření cca140 W/m² (Houška 2022). Z pohledu tlumení klimatických změn jsou

ALS důležité díky své schopnosti ukládat uhlík v biomase a v půdě, a to s odhadovaným potenciálem 1 až 4 tuny C na hektar ročně (Nair 2007).

Další skupinou mimoprodukčních funkcí, které nám ALS poskytují, jsou tzv. funkce stanovištní (habitatové). Může jít třeba o podporu biodiverzity, kdy využívání dřevin zvyšuje heterogenitu krajiny a vytváří biologické koridory pro migraci živočichů. Druhová bohatost v ALS může být až o 60 % vyšší než v okolním lese. ALS poskytují hnízdiště ptactvu, útočiště pro opylovače (včely, motýly) a prostředí pro užitečné organismy, které fungují jako přirození predátoři škůdců (např. střevlíkovití) (Lojka et al. 2020; Jose 2009). Agrolesnictví výrazně zlepšuje také celkovou půdní stabilitu. Pod dřevinami se totiž zvyšuje mikrobiální diverzita a aktivita půdních organismů, včetně mykorhizních hub a žížal, což vede k lepší stabilitě půdních agregátů a rychlejší mineralizaci a koloběhu živin. Není možné opomenout ani funkce sociální a kulturní, na které je upínána čím dál větší pozornost. Přítomnost ALS v krajině může mít výrazný vliv na krajinný ráz a s tím spojené možnosti rekreace. Stromy zvyšují estetickou a turistickou přitažlivost zemědělské krajiny, což je základem pro rozvoj agroturistiky. ALS jsou často považovány jako určité „živé dědictví“ a součást tradiční kulturní krajiny. Posledním faktorem, který je ve většině částí světa brán jako pozitivní, je zvýšení zaměstnanosti v dané oblasti. Agrolesnictví totiž zvyšuje potřebu ruční práce na jednotku plochy (např. vyvětvování, řez korun, sběr plodů), což vytváří nové pracovní příležitosti především ve venkovských oblastech, a to i v zimním období (Lojka et al. 2020).

3.3. Výhody a nevýhody agrolesnictví

Agrolesnictví má obrovské množství výhod oproti klasickému, konvenčnímu (monokulturnímu) systému hospodaření. Jsou ale i důvody, které způsobily téměř úplné vymizení ALS z české krajiny. ALS rozhodně nejsou výhodné za všech okolností a trpí velkým množstvím problémů se kterými je nutno počítat. Specifikem ALS je to, že jejich výhodnost je z velké části závislá na hodnotě pozitivních externalit, která se v čase mění a s nimi spojenou státní podporou (Mises 1949; Graves et al. 2007).

3.3.1. Produkční a ekonomické výhody

Hlavním ekonomickým argumentem pro zavádění agrolesnictví je zvýšení celkové produktivity pozemku. Tato efektivita je nejčastěji vyjadřována ukazatelem Land Equivalent Ratio (LER), který porovnává výnosy agrolesnického systému s výnosy monokultur pěstovaných odděleně (Mead and Willey 1980) (Obrázek 3). Výzkumy, jako je třeba evropský projekt SAFE, v evropských podmínkách prokazují, že agrolesnictví dosahuje hodnot LER v rozmezí 1,2 až 1,6, což znamená, že 100 ha agrolesnické plochy vyprodukuje stejné množství biomasy jako 120 až 160 ha plochy s odděleným pěstováním stromů a plodin (Krčmářová 2022; Cannell et al. 1996).

Diverzifikace produkce představuje další klíčovou výhodu, neboť zemědělec získává širší spektrum výše zmíněných tržních komodit z jedné plochy. Tato pestrost slouží jako jakási pojistka, která pomáhá stabilizovat příjmy farmy a vykrývat ekonomické ztráty v případě neúrody hlavní plodiny způsobené například suchem nebo škůdci. Tyto produkty, mohou navíc výrazně zlepšit cash-flow podniku tím, že vytvářejí příjmy v zimním období mimo hlavní sezonu sklizně. Zařazení dřevin do pastevních systémů umožňuje stabilizovat a navýšit rentabilitu živočišné produkce, a to především díky zvýšenému welfare zvířat, které přímo koreluje s jejich celkovou užitkovostí. Přítomnost stromů, které zajišťují stín a ochranu před povětrnostními

vlivy, snižuje energetické výdaje zvířat na termoregulaci, což umožňuje efektivnější transformaci krmiva do hmotnostních přírůstků (efektivnější výkrm) a vyšší kvalitu mléka či vajec v porovnání s otevřenými pastvinami. Snížení tepelného stresu, při němž teplota kůže pod korunami stromů klesá až o 4 °C, navíc snižuje ekonomické ztráty spojené s poklesem plodnosti a užitkovosti v extrémně horkých obdobích. Z hlediska provozních nákladů silvopastevní systémy umožňují snížení výdajů na externí vstupy, jako jsou veterinární léčiva (zejména antibiotika a antiparazitika) nebo nákup doplňků stravy, díky celkově lepšímu zdravotnímu stavu zvířat. Kromě produkčních a ekonomických výhod mají ALS i mnohé enviromentální a ekosystémové výhody, které byli zmíněny již dříve (Krčmářová 2022; Kotrba and Hejduk 2022).

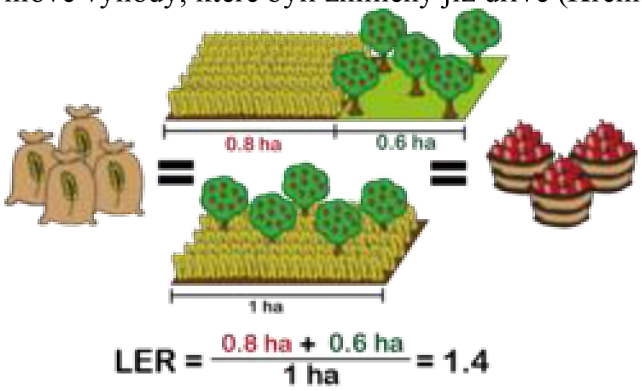

Obrázek 3. Schéma výpočtu poměru ekvivalentu půdy LER. (Kellner 2022, dostupné pod licencí CC BY-SA 4.0.)

3.3.2. Nevýhody, problémy a překážky agrolesnictví

Jednou z nejvýznamnějších překážek jsou vysoké počáteční náklady na založení systému. Výsadba dřevin vyžaduje značné investice do kvalitního sadbového materiálu, přípravy půdy a zejména do mechanické ochrany stromů (oplocenky, chráničky), která je v české krajině nezbytná kvůli enormnímu tlaku spárkaté zvěře a hlodavců. Náklady na založení agrolesnického systému mohou činit i stovky tisíc korun na hektar (Lojka et al. 2022). Dalším kritickým faktorem je odložená (dlouhodobá) návratnost investic. Zatímco z konvenčních plodin je získáván příjem v řádu měsíců, u dřevních produktů dochází k návratnosti až po mnoha letech či desetiletích (Martiník et al. 2014). Kvůli této skutečnosti ztrácejí o zakládání ALS zájem ti zemědělci, kteří upřednostňují krátkodobé zisky nad těmi dlouhodobými. Většinou je totiž potřeba se vyrovnat s počátečními ztrátami do doby, než začnou dřeviny plodit nebo než bude umožněna těžba dřeva. Navíc je v ČR často problém s odbytem těchto produktů. Pro velké potravinářské firmy a supermarkety je často nevýhodné tyto produkty v malých objemech vykupovat, a tak jsou zemědělci nuceni budovat vlastní prodejní logistiku, což je nákladné (Sollen-Norrlin et al. 2020).

Dalším problémem je fakt, že moderní zemědělství je postaveno na rozsáhlém využití mechanizace, pro kterou stromy často představují fyzickou překážku. Přítomnost liniových výsadeb určuje směr pojezdů techniky a může, být komplikací pro manipulaci s rozměrnými stroji. Také je zde zvýšené riziko poškození kmenů i samotné techniky. Zemědělci se často obávají, že nutnost vyhýbat se stromům sníží pracovní rychlost a zvýší spotřebu pohonných hmot. Mezi dřevinami a plodinami dochází také k nevyhnutelnému soupeření o vodu, světlo a živiny. Především v suchých obdobích může zvýšená transpirace stromů vést k lokálnímu snížení výnosů v blízkosti linií. V bezprostřední zástinu dřevin může úroda některých plodin (hlavně obilovin) klesnout až o 50 % (Martiník et al. 2014; Lojka et al. 2020). Dalším problémem, který se může objevit tím, že jsou dřeviny pěstovány v blízkosti běžných polních plodin je riziko poškození chemickými postřiky, kdy při konvenčním hospodaření hrozí poškození především mladých

výsadeb stromků úletem herbicidů (např. glyfosátů) aplikovaných na polní plodiny (Lojka et al. 2020). Aby toho nebylo málo, tak existuje i řada legislativních a administrativních překážek. Administrativní zátěž je zemědělci vnímána jako největší bariéra pro přijetí ALS (Lojka et al. 2022).

Dlouhou dobu nebylo agrolesnictví v české legislativě definováno jako samostatný způsob využití půdy, což vedlo k paradoxním situacím, kdy výsadba stromů na orné půdě mohla znamenat její vyjmutí ze zemědělského půdního fondu nebo ztrátu dotační způsobilosti (Krčmářová 2022). Přestože Strategický plán SZP 2023+ již agrolesnictví podporuje skrze nařízení vlády č. 140/2023 Sb., podmínky jsou vnímány jako velmi přísné (např. fixní počet 100 stromů/ha, omezení druhové skladby). Proces schvalování vyžaduje součinnost orgánů ochrany přírody, což zvyšuje byrokratickou náročnost (MZe 2025). Zemědělci často vyjadřují také obavy z „šikany" ze strany kontrolních orgánů, které mohou subjektivně posuzovat životaschopnost jedinců či výšku kmene, což může vést k citelným sankcím (Krčmářová 2022).

Především v kontextu České republiky jsou význačné i problémy spojené s místními socioekonomickými faktory a vlastnickými vztahy. Česká republika má specifickou strukturu užívání půdy, kdy více než 70–80 % zemědělské půdy je propachtováno (pronajato), což představuje zásadní bariéru. Pachtýři totiž, z logických důvodů, nemají motivaci k dlouhodobým investicím do dřevin, které se po výsadbě ze zákona stávají majetkem vlastníka pozemku. Vlastníci pozemků často s výsadbou stromů nesouhlasí z obavy o snížení ceny půdy nebo omezení budoucí flexibility jejího využití. Z pohledu zemědělce je většinou problémem také délka pachtovních smluv, která je často kratší než doba potřebná k dosažení produkční fáze dřevin, což činí investici extrémně rizikovou (Kala 2022). Situaci nenapomáhají ani mnohá biologická rizika a rizika spojená s ochranou přírody. Agrolesnictví může přinášet značné množství nezamýšlených biologických komplikací. Linie stromů a neobdělávané pásy pod nimi mohou sloužit jako refugia (útočiště) pro plevele a škůdce. V českém prostředí je palčivým problémem zejména přemnožení hraboše polního, kterému agrolesnické prvky poskytují ideální podmínky pro nerušené množení, což následně vede k drastickým ztrátám na okolních plodinách či poničení kořenů mladých stromků (Houška 2022). Z hlediska ochrany přírody může být problematické využívání nepůvodních druhů dřevin (např. trnovník akát, pavlovnie), u kterých hrozí invazní šíření, a proto je jejich pěstování v ALS vázáno na obtížně získatelná povolení. V silvopastevních systémech navíc hrozí poškození kůry a kořenů zvířaty, což vyžaduje neustálý monitoring a opravy ochran (Weger 2014).

3.4. Agrolesnictví v kontextu České republiky a Evropské unie

3.4.1. Historický vývoj a současný stav agrolesnictví v ČR

Již dříve bylo zmíněno, že agrolesnictví není v českém prostředí ničím novým, principy kombinovaného hospodaření na půdě mají v českých zemích hlubokou tradici. To, co dnes nazýváme agrolesnictvím, bylo až do přelomu 19. a 20. století běžnou součástí venkovské krajiny. Vývoj lze rozdělit do tří fází: období tradičního extenzivního využívání, období ústupu a industrializace a současnou fázi renesance a zavádění moderních systémů. V předindustriálním období neexistovala ostrá hranice mezi lesem a zemědělskou půdou tak, jak ji známe dnes. Historické prameny a ikonografie dokládají, že již od středověku bylo běžné využívání lesů pro zemědělské účely. K nejrozšířenějším praktikám patřila lesní pastva do-

bytka, hrabání steliva a získávání letniny (ořezávání větví pro krmivo). Podle dat ze stabilního katastru z poloviny 19. století se například na Moravě a ve Slezsku pásla zvířata v lesích každé druhé obce a ve více než 70 % katastrálních území se využívalo hrabání lesního steliva (Szabó et al. 2018). Specifickým a v českých zemích poměrně propracovaným systémem bylo tzv. polaření (lesní polní hospodářství). Jednalo se o časově omezený agrolesnický systém, kdy se na pasekách po těžbě lesa pěstovaly zemědělské plodiny (brambory, obilí, řepa) v meziřadí nově vysazených stromků. Tento systém řešil nedostatek orné půdy a zároveň zajišťoval péči o lesní kultury (odstraňování buřeně, kypření půdy). Významným propagátorem této metody byl v 19. století lesník doc. Kryštof Liebich (Liebich 1834). Na základě analýzy stabilního katastru (1824–1843) lze odhadovat, že agrolesnictví na nelesní půdě bylo téměř všudypřítomné. Katastr rozlišoval specifické kategorie jako „pole s ovocnými stromy“, „louky s lesními stromy“ či „pastviny s ovocnými stromy“. Rozšíření těchto systémů se lišilo podle regionů – zatímco v úrodných nížinách dominovala kombinace orné půdy s ovocnými stromy, v horských a podhorských oblastech převažovaly pastviny s lesními dřevinami (Krčmářová 2015).

3.4.2. Ústup agrolesnictví a vliv kolektivizace

Zlom v hospodaření nastal v druhé polovině 19. století s nástupem moderního zemědělství a lesnictví. Vlivem sílící specializace jednotlivých oborů začalo být prolínání funkcí vnímáno jako nežádoucí. Lesní zákony postupně zakázaly pastvu v lese a odběr steliva, aby se maximalizovala produkce dřeva v nově vznikajících smrkových monokulturách. Na zemědělské půdě pak došlo k ústupu stromů ve prospěch mechanizace a scelování pozemků. Kritickým obdobím pro české agrolesnictví byla druhá polovina 20. století, konkrétně období komunistické kolektivizace po roce 1948. Vznik jednotných zemědělských družstev (JZD) vedl k drastické přeměně krajiny. Docházelo k rozorání mezí, likvidaci remízků, alejí a solitérních stromů, aby vznikly rozsáhlé půdní bloky vhodné pro těžkou mechanizaci. Zatímco průměrná velikost farmy v EU je dnes přibližně 16,6 ha, v České republice dosahuje průměrná výměra zemědělského podniku 130 ha, což je dědictvím této éry. Tento proces vedl k téměř úplnému vymizení tradičních drobných agrolesnických prvků z orné půdy a k oddělení rostlinné a živočišné výroby do specializovaných velkokapacitních provozů (Krčmářová 2022).

3.4.3. Současný stav agrolesnictví v ČR

V současné době se agrolesnictví v České republice nachází ve fázi opětovného objevování a pozvolného zavádění do praxe, ačkoliv jeho plošný rozsah je v porovnání s evropským průměrem stále zanedbatelný. Podle dat z evropské databáze LUCAS a národních šetření se celkový rozsah ploch, které naplňují definici agrolesnictví, odhaduje na přibližně 35 750 hektarů, což odpovídá necelému 1 % využívané zemědělské půdy v ČR. Pro srovnání, průměr v zemích EU se pohybuje kolem 8,8 % (den Herder et al. 2017). Struktura současných agrolesnických systémů v ČR je značně nevyvážená. Silvopastevní systémy u nás dominují, tvoří naprostou většinu (cca 84 %) evidovaných agrolesnických ploch. Jedná se především o pastviny s lesními stromy (cca 30 000 ha) a extenzivní pasené sady (cca 5 700 ha). Tyto systémy se dochovaly zejména v oblastech s horšími podmínkami pro intenzivní zemědělství, jako jsou podhorské regiony, CHKO Bílé Karpaty nebo České středohoří, kde nebyl tlak na kolektivizaci a rozorání tak silný (Lojka et al. 2020). Silvoorebné systémy jsou zatím v ČR, v porovnání s těmi silvopastevními, zastoupeny relativně málo, i když má jejich plocha tendenci každým rokem narůstat (MZe 2025). Mezi ty vůbec první novodobé silvoorebné systémy v ČR patří např. plochy v Michovce u Průhonic nebo na Školním země-

dělském podniku v Žabčicích. Specifickou a novodobou formou, která se v ČR začíná rozvíjet, jsou plantáže rychle rostoucích dřevin (RRD) na zemědělské půdě. Ačkoliv jsou primárně určeny pro produkci biomasy, v některých případech jsou kombinovány s chovem drůbeže nebo se zemědělskými plodinami v širších meziřadích, čímž naplňují definici agrolesnictví. Legislativně byla tato kategorie ukotvena dříve než klasické agrolesnictví, což umožnilo její částečný návrat do krajiny. Současný stav je také charakteristický silným zájmem o městské a vesnické agrolesnictví v podobě domácích zahrad a záhumenek. Které sice nejsou tak dobře viditelné v makroekonomických statistikách zemědělství, ale jejich význam je především pro zachování biodiverzity v krajině a také v uchovávání tradičních kulturních znalostí. Přestože oficiální podpora agrolesnictví byla v rámci Společné zemědělské politiky (SZP) zavedena až pro období 2023–2027, zájem zemědělců o tyto systémy roste, a to zejména v reakci na klimatické změny a potřebu zadržování vody v krajině (Lojka et al. 2020).

3.5. Rozsah agrolesnictví v Evropě

Stanovení přesného rozsahu agrolesnictví v Evropě je komplikované kvůli nejednotným definicím v jednotlivých členských státech a absenci samostatné kategorie ve statistických výkazech. Přesto nejkomplexnější studie založená na datech z terénního šetření LUCAS (Land Use and Cover Area Frame Survey) odhaduje, že agrolesnictví v EU zaujímá přibližně 15,4 milionu hektarů. To odpovídá 3,6 % celkové rozlohy a 8,8 % využívané zemědělské půdy (UAA) v Evropské unii. Tyto souhrnné statistiky však neukazují výraznou geografickou nerovnováhu. Agrolesnictví je dominantní především v jižní Evropě, kde klimatické podmínky (omezená dostupnost vody) historicky zvýhodňovali kombinované systémy před monokulturami. Země s největším absolutním rozsahem ALS jsou Španělsko, Francie, Řecko a Itálie. Pokud bychom se podívali na podíl agrolesnictví na celkové zemědělské půdě, tak by žebříčku vévodil Kypr (40 %), následovaný Portugalskem (32 %) a Řeckem (31 %). Naproti tomu ve střední a severní Evropě, včetně Německa či Polska, se podíl agrolesnictví pohybuje pouze v nízkých jednotkách procent (viz mapa – Obrázek 4) (den Herder et al. 2017).

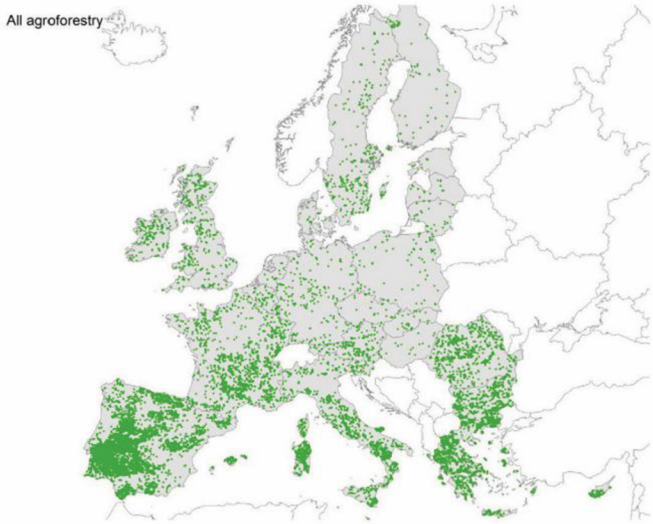

Obrázek 4. Odhadované rozšíření ALS v Evropě (den Herder et al. 2017)

3.5.1. Struktura evropských systémů

Z hlediska typologie v Evropě výrazně převažují silvopastevní systémy, které tvoří přibližně 90 % všech evidovaných agrolesnických ploch (cca 15,1 mil. ha). Jedná se především o trvalé pastviny s roztroušenými stromy (duby, buky, ovocné dřeviny) nebo o pastvu v řídkých lesích a křovinách. Zbylou část tvoří agrolesnictví s trvalými kulturami (např. pasené sady, olivové háje) a pouze nepatrný zlomek (cca 358 tisíc ha) připadá na moderní silvoorebné systémy na orné půdě (den Herder et al. 2017).

3.5.2. Specifické formy agrolesnictví v evropských regionech

Zatímco na Iberském poloostrově dominují systémy Dehesa a Montado (blíže popsané v předchozích kapitolách), v ostatních částech Evropy se vyvinuly specifické formy adaptované na lokální podmínky. V temperátní zóně Střední Evropy, především v Německu, Rakousku a Švýcarsku jde o tzv. Streuobst. Jedná se o sady s vysokokmennými ovocnými stromy (jabloně, hrušně, třešně, slivoně) nepravidelně rozmístěnými na loukách či pastvinách. Na rozdíl od intenzivních nízkokmenných sadů zde stromy plní i krajinotvornou a ekologickou funkci. V polovině 20. století zaujímal Streuobst v Německu statisíce hektarů, ale vlivem intenzifikace došlo k jeho drastickému úbytku. Dnes zažívá renesanci jako „hobby“ zemědělství a prvek ochrany biodiverzity, přičemž v některých spolkových zemích (např. Bádensko-Württembersko) je stále významným krajinným prvkem (Plieninger et al. 2015).

Pro atlantickou oblast Francie a částečně i Velké Británie je historicky významným systémem tzv. bocage. Jde o krajinu rozčleněnou hustou sítí živých plotů a stromořadí, které ohraničují pastviny a pole. Tyto linie stromů tradičně sloužily jako zdroj palivového dřeva, ochrana dobytka před větrem a bariéra proti erozi. Ačkoliv byla velká část bocage odstraněna v 70. letech při scelování pozemků (remembrement), Francie je dnes lídrem v zavádění moderních silvoorebných systémů (tzv. *alley cropping*), kde se cíleně pěstují cenné dřeviny (ořešák, jeřáb břek, topol) v liniích na orné půdě s pšenicí či kukuřicí. Specifickým systémem v Normandii jsou tzv. pré-vergers (pastevní sady), kde se pod stromy produkujícími ovoce pro výrobu moštů a destilátů (Calvados) pase skot nebo ovce (M artiník et al. 2014).

V Itálii a Řecku má agrolesnictví také dlouhou tradici, kdy jsou využívány nejrůznější kombinace trvalých kultur s ornou půdou. Historicky známý je systém Coltura Promiscua v Itálii, kde byly vinná réva a ovocné stromy pěstovány společně s obilninami. Dodnes se v Řecku a Itálii vyskytují olivové háje, v jejichž meziřadí se pěstuje zelenina, obilí nebo pícniny. Tento systém umožňuje farmářům získat úrodu i v letech, kdy je produkce oliv nízká, a zároveň efektivně využívá zimní srážky pro meziplodiny.

Ve Východní a Jihovýchodní Evropě, především tedy v Rumunsku a Bulharsku se nacházejí rozlehlé plochy pro tuto oblast tradičních agrolesnických systémů, které jsou většinou ve formě lesních pastvin (wood pastures). Tyto systémy se nacházejí především ve vyšších polohách a v podhůří Karpat. Jsou charakteristické vysokou biologickou hodnotou (High Nature Value farming) a často využívají staré duby a buky, které poskytují stín a žaludy/bukvice pro extenzivní chov prasat, ovcí a skotu. V Bulharsku tvoří agrolesnictví až 19 % využívané zemědělské půdy, což je jedno z nejvyšších čísel v EU mimo Středomoří (den Herder et al. 2017).

3.5.3. Současné trendy a vývoj ploch

Navzdory rostoucímu vědeckému a politickému zájmu o agrolesnictví dochází v reálné krajině spíše k jeho úbytku. Data ukazují, že mezi lety 2009 a 2018 došlo v EU k poklesu ploch agrolesnictví o desítky procent. Hlavním důvodem je opouštění tradičních, pracovně náročných systémů na venkově a pokračující intenzifikace, která eliminuje krajinné prvky (Rubio-Delgado et al. 2023). Zatímco tradiční systémy mizí, pomalu se začínají rozvíjet moderní agrolesnické systémy. Ty jsou na rozdíl od těch historických navrhovány tak, aby umožňovaly plné využití zemědělské mechanizace (např. širší rozestupy mezi řadami stromů). Ačkoliv moderní systémy jako *alley cropping* zatím pokrývají jen zlomky procenta orné půdy v EU, představují hlavní směr, kterým se současný výzkum a dotační politika ubírají ve snaze adaptovat evropské zemědělství na klimatickou změnu (den Herder et al. 2017).

3.6. Společná zemědělská politika EU a agrolesnictví

Vztah mezi agrolesnictvím a Společnou zemědělskou politikou (SZP) Evropské unie prošel v vnímána legislativně jako nežádoucí prvek, který snižoval dotační způsobilost plochy, současné programové období 2023–2027 staví agrolesnictví do role klíčového nástroje pro dosažení environmentálních a klimatických cílů EU. Budu zde analyzovat vývoj přístupu EU k agrolesnictví a popíši zde rámcové podmínky, které evropská legislativa nastavuje pro členské státy.

3.6.1. Vývoj vnímání stromů v dřívějších obdobích SZP

V historii SZP byla podpora zemědělství silně orientována na maximalizaci produkce, což vedlo k ostrému oddělení lesnictví a zemědělství. V dřívějších nařízeních (před rokem 2007) byla zemědělská půda definována způsobem, který de facto penalizoval přítomnost stromů. Pokud počet stromů na hektaru překročil určitou, relativně nízkou, hranici (obvykle 50–100 ks/ha), plocha ztrácela status zemědělské půdy a tím i nárok na přímé platby. Tento administrativní tlak vedl v mnoha zemích Evropy ke značnému odstraňování solitérních stromů a alejí, aby se předešlo sankcím nebo vyřazení půdy z evidence (Krčmářová 2022).

První pokusy o systematickou podporu agrolesnictví se objevily v programovém období 2007–2013 (EU 2005), kdy bylo zavedeno opatření 222 „První založení agrolesnických systémů na zemědělské půdě“. Ačkoliv šlo o důležitou změnu, implementace byla dobrovolná a využilo ji pouze několik málo členských států (např. Francie, Maďarsko, Portugalsko). V následujícím období 2014–2020 (EU 2013) pokračovala podpora pod opatřením 8.2 „Zavádění a údržba agrolesnických systémů“. I v tomto období však byla míra implementace nízká, často kvůli byrokratické složitosti a obavám zemědělců z dlouhodobých závazků a nejasností ohledně vlastnictví stromů a půdy (Santiago-Freijanes et al. 2018). Hlavním problémem minulých období byla tzv. limitní hustota stromů (pro-rata systém). Evropská legislativa sice umožňovala agrolesnictví podporovat z II. pilíře (rozvoj venkova – investice), ale v I. pilíři (přímé platby) byly plochy se stromy často kráceny o výměru koruny stromů, nebo byly zcela vyřazeny, pokud překročily limit 100 stromů na hektar. To vytvářelo paradoxní situaci, kdy EU na jedné straně podporovala výsadbu stromů, ale na druhé straně za jejich existenci krátila provozní dotace (Lojka et al. 2022).

3.6.2. SZP 2023–2027 a strategické dokumenty

Zásadní změnu přináší současné období SZP 2023–2027, které je silně ovlivněno Zelenou dohodou pro Evropu (Green Deal) a na ni navazujícími strategiemi. Dva klíčové dokumenty explicitně zmiňují agrolesnictví jako žádanou praxi: První strategie „Od zemědělce ke spotřebiteli“ (Farm to Fork) zdůrazňuje potřebu udržitelnější produkce potravin, snižování závislosti na pesticidech a hnojivech a zkracování dodavatelských řetězců. Agrolesnictví je zde vnímáno jako systém s vysokým potenciálem pro sekvestraci uhlíku (uhlíkové zemědělství). Druhou strategií je Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030. Stanovuje cíl, aby alespoň 10 % zemědělské půdy tvořily krajinné prvky s vysokou rozmanitostí. Agrolesnictví je zde klíčovým nástrojem pro zvýšení biodiverzity a pro „návrat přírody na zemědělskou půdu“ bez nutnosti zastavení produkce (MZe 2022). Legislativním rámcem pro toto období je nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/2115, které stanovuje pravidla pro strategické plány. Toto nařízení definuje agrolesnictví jako typ intervence, který přispívá k plnění specifických cílů SZP, a to zejména Specifického cíle 4 (SO4): Zmírňování změny klimatu a adaptace na ni (ukládání uhlíku v biomase), Specifického cíle 5 (SO5): Udržitelný rozvoj přírodních zdrojů (ochrana vody a půdy před erozí) a Specifického cíle 6 (SO6): Ochrana biodiverzity a zachování stanovišť (EU 2021).

3.6.3. Nová definice způsobilého hektaru

Jednou z nejdůležitějších změn v nové legislativě EU je úprava definice způsobilého hektaru (eligible hectare). Nařízení (EU) 2021/2115 dává členským státům mnohem větší flexibilitu v tom, jak mohou posuzovat zemědělskou plochu s výskytem dřevin. Zatímco dříve platil striktní celoevropský limit, nyní mohou členské státy samy určit podmínky, za kterých se plocha s agrolesnickým systémem považuje za plně způsobilou pro přímé platby. Podmínkou ovšem je, aby zemědělská činnost (pěstování plodin nebo pastva) zůstala na ploše převažující, nebo aby stromy a zemědělství koexistovaly v harmonickém systému. To znamená, že stromy již nemusí být z plochy odstraňovány za předpokladu, že jsou součástí registrovaného agrolesnického systému (EU 2021).

3.6.4. Možnosti podpory v I. a II. pilíři SZP

Aktuální rámec SZP nabízí členským státům několik nástrojů, jak agrolesnictví podporovat. Tyto nástroje se dělí mezi dva pilíře. I. pilíř se týká Přímých plateb a tzv. Ekoschémat (Ecoschemes), kdy právě Ekoschémata jsou pro toto období novinkou. Jedná se o jednoleté, dobrovolné závazky, které jsou financovány přímo z rozpočtu na přímé platby. Členské státy musí povinně vyčlenit část prostředků z I. pilíře na tato schémata (minimálně 25 %). Agrolesnictví je Evropskou komisí doporučeno jako jeden z možných příkladů pro ekoschémata. Zemědělec může tedy dostávat roční platbu za to, že na své půdě udržuje stromy, které poskytují ekosystémové služby (stín, biodiverzitu, ukládání uhlíku…) (MZe 2022). II. pilíř si klade za cíl rozvoj venkova. V rámci Programu rozvoje venkova (financovaného z EZFRV) mohou členské státy nadále využívat investiční opatření. Nařízení (EU) 2021/2115 v článku 73 umožňuje podporu investic. Tato podpora zahrnuje založení agrolesnického systému, kdy se jedná o jednorázovou dotaci na pokrytí nákladů na výsadbu (sazenice, ochrana, oplocení). Také je zde zahrnuta podpora péče a údržby nově vzniklých agrolesnických systémů. Jedná se o víceleté závazky (obvykle na 5 let), které kompenzují náklady na údržbu systému v prvních letech, kdy stromy ještě neprodukují zisk, ale vyžadují péči (např. řez, ochrana proti zvěři). Tato podpora je důležitá pro

překonání bariéry vysokých počátečních nákladů, která je jednou z hlavních překážek při zakládání ALS. (Lojka et al. 2022). Kromě aktivní podpory hraje roli i tzv. podmíněnost podpory (dříve Cross Compliance). Standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu (DZES/GAEC) zavazují zemědělce k ochraně krajinných prvků. Například standard DZES 8 vyžaduje vyčlenění určitého procenta orné půdy na neprodukční plochy. Agrolesnické prvky a skupiny stromů mohou být do tohoto procenta započítány, což by mělo zvyšovat motivaci zemědělců je zachovat nebo nově vytvářet (EU 2021). Nad rámec tohoto povinného základu pak záleží na jednotlivých členských státech, zda a jakým způsobem se rozhodnou agrolesnictví finančně zvýhodnit i prostřednictvím dobrovolných ekoschémat (EU 2021).

3.7. Implementace podpory agrolesnictví v České republice (SZP 2023+)

3.7.1. Legislativní rámec a právní překážky

Zavádění agrolesnických systémů (ALS) v České republice naráželo a v některých ohledech stále naráží na velké množství legislativních bariér ze strany státu. Hlavní problém spočívá ve skutečnosti, že agrolesnictví ze své podstaty propojuje dva odlišné světy/obory – zemědělství a lesnictví. Český právní řád však historicky (především od 18. století) tyto dvě oblasti striktně odděluje (Lojka et al. 2022), což se odráží v existenci samostatných a často protichůdných právních předpisů pro obhospodařování zemědělské a lesní půdy. Výsadbu a management stromů na zemědělské půdě tak komplikuje množství právních předpisů z různých odvětví práva a nejednoznačnost jejich výkladu ze strany orgánů státní správy (Doležalová 2019).

3.7.2. Rozpor mezi evidencemi půdy a ochrana zemědělského půdního fondu

Základním legislativním problémem z pohledu zemědělce je vztah mezi dvěma hlavními systémy evidence půdy: Katastrem nemovitostí (vedeným podle katastrálního zákona č. 256/2013 Sb.) a Evidencí využití půdy podle uživatelských vztahů – LPIS (vedenou podle zákona o zemědělství č. 252/1997 Sb.). Zemědělská půda je chráněna zákonem č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu (ZPF). Tento zákon stanovuje vlastníkům a nájemcům povinnost užívat půdu v souladu s charakteristikou druhu pozemku. Pokud zemědělec na orné půdě vysadil stromy, vystavoval se v minulosti riziku, že orgány ochrany ZPF vyhodnotí tento krok jako neoprávněnou změnu kultury, což mohlo vést k sankcím nebo k nutnosti půdu ze ZPF vyjmout (Doležalová 2019). Zákon o zemědělství sice definuje, že pro účely dotací se vychází z evidence LPIS a nepřihlíží se k údajům o druhu pozemku v Katastru nemovitostí, avšak do zavedení nové Společné zemědělské politiky (SZP 2023+) představovaly stromy na orné půdě či pastvinách legislativní problém. Až Strategický plán SZP na období 2023–2027 tento problém částečně řeší tím, že definici orné půdy doplňuje tak, aby zahrnovala vybrané krajinné prvky a stromy v rámci agrolesnických systémů (podrobněji viz kapitola 3.3.1) (MZe 2022).

3.7.3. Omezení plynoucí z Lesního zákona a legalizace lesní pastvy (Novela 2026)

Snaha o propojení lesa a zemědělství historicky narážela na zákon č. 289/1995 Sb., o lesích (lesní zákon). Pro agrolesnictví, konkrétně pro silvopastevní systémy, představoval po desetiletí největší bariéru zákaz pastvy hospodářských zvířat v lese. Ačkoliv orgány státní správy lesů mohly udělit výjimku (například pro udržení specifických stanovišť v chráněných územích), plošné legální uplatnění lesní pastvy bylo prakticky nemožné (Kotrba and Hejduk 2022). Výraznou změnu v této problematice přinesla dlouho očekávaná novela lesního zákona (zákon č.

250/2025 Sb.), která vstoupila v účinnost 1. ledna 2026. Do zákona byl vložen nový § 36a, který lesní pastvu po mnoha desetiletích legálně připouští a umožňuje tak návrat tohoto tradičního systému zpět do praxe. Tato změna byla motivována několika faktory, které úzce korelují s cíli SZP 2023+ (ČR 2025).

Těmito cíli je např.: adaptace na sucho, kdy pastva zvířat představuje efektivní management pro udržení tzv. světlých lesů, které lépe zadržují vodu a vykazují vyšší odolnost vůči klimatickým extrémům než husté monokultury, nebo také podpora biodiverzity, kdy narušování půdního drnu zvířaty a vnášení organické hmoty (trusu) do ekosystému prokazatelně pomáhají k návratu vzácných druhů rostlin a hmyzu, které z našich lesů vlivem absence pastvy vymizely, a v neposlední řadě jde samozřejmě o legitimizaci agrolesnictví, kdy tato legislativní úprava poskytla silvopastevním systémům pevný právní základ, bez kterého by byla celá snaha o agrolesnictví v ČR v podstatě neuskutečnitelná. I přes tuto legalizaci pastvy však novela zákona č. 250/2025 Sb. stanovuje přísná omezení. Pastvu lze provádět pouze s předchozím písemným souhlasem vlastníka lesa. Zásadní je rovněž podmínka ochrany lesa, kdy zvířata nesmí poškozovat cenné lesní porosty a zejména mladé výsadby. Třetí a v praxi nejkomplikovanější podmínkou je zachování práva vstupu, kdy pastva (a s ní spojené oplocení) nesmí omezovat právo veřejnosti na volný průchod lesem (ČR 2025).

3.7.4. Legislativa ochrany přírody a krajiny

Další vrstvu právních předpisů, které musí zemědělec při zakládání ALS zohlednit, představuje zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (ZOPK). Tento zákon se týká především povolování nepůvodních druhů. Pokud chce zemědělec v rámci svého ALS využít rychle rostoucí nebo cizokrajné dřeviny (např. křížence topolů), naráží na § 5 odst. 4 a 5 ZOPK. Záměrné a legální rozšiřování geograficky nepůvodních druhů je možné jen s povolením orgánu ochrany přírody, aby se předešlo riziku invazního šíření (Weger and Martiník 2022). Tento zákon je podstatný také z hlediska ochrany zvláště chráněných území (ZCHÚ) a sítě Natura 2000. Výsadba stromů v národních parcích, CHKO nebo v evropsky významných lokalitách (Natura 2000) vyžaduje specifická posouzení. Dle § 45i ZOPK musí orgán ochrany přírody vydat stanovisko k významnosti vlivu záměru na předměty ochrany. V mnoha cenných lučních společenstvech může být výsadba stromů z pohledu ochrany přírody hodnocena jako nežádoucí (MZe 2022).

3.7.5. Právo volného průchodu krajinou, oplocování a veterinární bariéry

Budování ochranného oplocení pro ochranu dřevin nebo pro zamezení úniku pasených zvířat je nezbytnou součástí agrolesnictví. Tato potřeba však naráží na občanská práva a úpravu ve stavebním zákoně, a nově i na veterinární legislativu. Podle § 63 ZOPK má každý právo procházet přes pozemky ve vlastnictví či nájmu státu, obce nebo jiné právnické osoby. Při oplocování pozemků musí vlastník či nájemce zajistit technickými opatřeními (např. přelízkami, brankami) možnost volného průchodu (Doležalová 2019). Z hlediska stavebního zákona běžné pastevní oplocení do výšky 2 metrů nevyžaduje stavební povolení ani ohlášení, nesmí však narušit turistické trasy. Tedy v kontextu novely lesního zákona (č. 250/2025 Sb.), která sice pastvu v lese povolila, se v praxi ukazuje zásadní legislativní konflikt, kdy se pravidla zásadně liší v závislosti na druhu pasených zvířat. Třeba u prasat se jedná o mnohá veterinární omezení. Panuje zde tedy situace, kdy ta historicky nejtypičtější lesní pastva zvířat, kterou je nejen na našem území pastva prasat v dubinách zůstává i přes legalizaci lesní pastvy z velké části neproveditelná. Z důvodu prevence šíření afrického moru prasat z populací divokých prasat vyžadují striktní veterinární předpisy kolem chovů tzv. dvojité oplocení. Vybudovat v lese funkční dvojité oplocení tak, aby zároveň splňovalo podmínku zákona o volném průchodu osob lesem a

nenarušovalo turistické trasy, je logisticky i finančně nereálné. Třeba ale u skotu a ovcí nejsou veterinární předpisy ohledně oplocení tak přísné. I když i zde musí chovatel pečlivě řešit technické provedení. Aby nebyl porušen zákaz omezování veřejnosti v lese nebo v krajině, je nutné využívat například mobilní ohradníky vybavené dostatečným množstvím bezpečných průchodů či branek pro turisty a houbaře (Doležalová 2019).

3.7.6. Vlastnická práva a úskalí Občanského zákoníku

Jednou z nejdůležitějších právních překážek, která brání významnějšímu rozšiřování agrolesnictví, je úprava vlastnických vztahů v Občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.). Základní zásadou českého věcného práva je princip *superficies solo cedit* (povrch ustupuje půdě). Podle ustanovení § 507 občanského zákoníku jsou součástí pozemku i trvalé porosty, tedy stromy. V praxi to znamená, že jakákoliv dřevina, kterou zemědělec na cizím pozemku vysadí, se ze zákona automaticky stává majetkem vlastníka tohoto pozemku. To představuje zásadní problém pro zemědělce hospodařící na propachtovaných (pronajatých) pozemcích (70–80 % zemědělské půdy v ČR). Pachtýři logicky postrádají motivaci k dlouhodobým a finančně nákladným investicím do zakládání a údržby stromů, pokud jim tyto stromy *de iure* nepatří. Navíc délka běžných pachtovních smluv je často výrazně kratší než doba, za kterou stromy dosáhnou své produkční fáze, což činí celou investici z pohledu zemědělce velmi rizikovou. Situaci dále komplikuje postoj samotných vlastníků půdy, kteří s výsadbou dřevin často nesouhlasí. Obávají se totiž, že přítomnost stromů sníží tržní cenu jejich pozemků nebo omezí flexibilitu jejich budoucího využití. Zemědělci hospodařící na cizím navíc mají často strach vůbec přijít za majitelem s prosbou o výsadbu stromů, aby majitel tento krok nepochopil jako znehodnocení pozemku a pachtovní smlouvu jim z opatrnosti raději nevypověděl. Z těchto důvodů je potřebné, aby byla výsadba a vlastnictví dřevin výslovně ošetřena přímo v pachtovní smlouvě, jinak je zakládání ALS pro pachtýře v podstatě nerealizovatelné (Doležalová 2020; Lojka et al. 2022).

3.8. Podmínky pro zakládání agrolesnických systémů dle platné legislativy (NV č. 140/2023 Sb. a Metodika 2025)

Právním rámcem pro poskytování dotací na agrolesnictví v České republice je nařízení vlády č. 140/2023 Sb., o stanovení podmínek provádění opatření agrolesnictví. Toto nařízení bylo následně pro aktuální sezónu novelizováno nařízením č. 41/2025 Sb. Detailní výklad těchto pravidel, kterým se musí žadatelé řídit, poskytuje *Metodika k provádění nařízení vlády vydaná Ministerstvem zemědělství platná pro rok 2025*. Opatření je koncipováno jako dvoufázové. V první fázi se jedná o realizaci investice, tedy samotné založení agrolesnického systému (ALS) na dílu půdního bloku (DPB), a v druhé fázi se jedná o následnou péči o tento založený systém, která má podobu pětiletého víceletého závazku. Aby mohl zemědělec do opatření vstoupit, musí splnit řadu několika podmínek týkajících se evidence půdy, prostorového uspořádání, druhové skladby a administrativních postupů (MZe 2025).

3.8.1. Způsobilost žadatele a evidence půdy

Základní podmínkou pro poskytnutí dotace je, že žadatel splňuje definici „aktivního zemědělce“ a půda, na které má být systém založen, je evidována v systému LPIS (Evidence využití půdy podle uživatelských vztahů) na jeho jméno (MZe 2022; MZe 2025). Podstatné je dodržení plošných limitů. Minimální výměra dílu půdního bloku (DPB), kterou je nutno splňovat pro založení ALS činí 0,5 hektaru. Před samotným založením musí být daný díl půdního bloku

administrativně a organizačně připraven v LPIS. To znamená, že musí být zaktualizovány hranice bloku, zakresleny a odečteny stávající krajinné prvky (které by zkreslovaly výpočet hustoty nových stromů) a „odkresleny“ nezemědělské plochy, jako jsou například sloupy elektrického vedení. Pokud je DPB tvořen více parcelami a některý z vlastníků půdy s výsadbou stromů nesouhlasí, musí žadatel půdní blok v LPIS rozdělit a systém založit pouze na té části, kde má souhlas pachtovní smlouvou nebo vlastnictvím bezpečně zajištěn (MZe 2025).

3.8.2. Typy systémů a prostorové uspořádání dřevin

Aktuálně platná legislativa v ČR rozlišuje pouze dva základní typy agrolesnických systémů, pro které platí odlišná pravidla prostorového uspořádání na pozemku. Prvním typem jsou tzv.: silvoorebné systémy. Tyto systémy se zakládají výhradně na dílech půdních bloků, které jsou v LPIS evidovány s druhem zemědělské kultury standardní orná půda (R) nebo travní porost (G). Prostorové uspořádání zde musí mít striktně liniový charakter (tzv. *alley cropping*), aby bylo umožněno efektivní obhospodařování mezipásů běžnou zemědělskou mechanizací (Obrázek 6.) (MZe 2025; MZe 2022). Dřeviny zde musí být vysazeny v ochranných pásech (liniích), jejichž šířka se musí pohybovat v rozmezí 1 až 10 metrů. Rozestupy mezi jednotlivými ochrannými pásy dřevin musí být nejméně 10 metrů a nejvýše 100 metrů. Tento parametr má zajišťovat, že pozemek neztratí charakter orné půdy, ale zároveň bude dostatečně chráněn před erozními vlivy větru a vody. Těmi druhými typy ALS, které rozlišuje legislativa ČR jsou tzv.: silvopastevní systémy. Tyto systémy lze založit pouze na pozemcích evidovaných jako trvalý travní porost (T). Vzhledem k odlišnému obvyklému způsobu využití (pastva dobytka, seč) je zde legislativa k prostorovému uspořádání flexibilnější. Stromy zde sice mohou být vysazeny v liniích/pásech (podobně jako u orné půdy). Legislativa zde ale umožňuje i roztroušenou výsadbu po celé ploše pozemku, či ve skupinách (Obrázek 5). Skupina je ovšem povolena pouze jedna na DPB a musí splňovat specifické parametry (MZe 2025; MZe 2022).

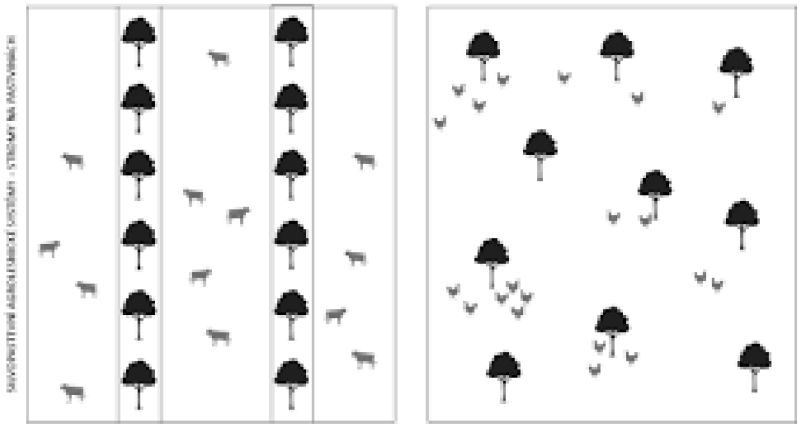

Obrázek 5. Schéma silvopastevního agrolesnického systému (Lojka et al. 2020)

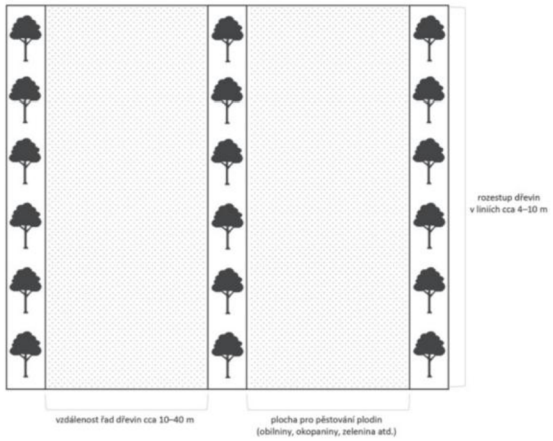

Obrázek 6. Schéma silvoorebného agrolesnického systému (Lojka et al. 2020)

3.8.3. Požadavky na hustotu a druhovou skladbu dřevin

Podmínkou pro získání dotace na ALS je vysazení přesně definovaný počtu stromů, které musí odpovídat požadovanému druhovému složení. Důvodem pro vyžadování těchto relativně přísných parametrů má údajně být splnění ekosystémových funkcí (biodiverzita, adaptace na klima), ale také to, aby tímto způsobem nedocházelo ke skrytému zalesňováním zemědělské půdy (MZe 2022).

Z hlediska počtu dřevin je po žadatelovy vyžadováno vysadit přesně 100 životaschopných jedinců dřevin na hektar DPB. Do tohoto počtu se nezapočítávají již existující stromy na pozemku nebo stromy evidované jako vyčleněný krajinný prvek. Je zde i omezení co do počtu vysazených druhů dřevin. Výsadba musí být z důvodu podpory biodiverzity druhově pestrá. Na jednom DPB musí být vysazeny minimálně 3 různé druhy dřevin. Zároveň platí pravidlo proti monokulturám, kdy žádný z použitých druhů dřevin nesmí tvořit více než 40 % z celkového počtu vysazených jedinců Aby se zamezilo zakládání klasických ovocných sadů z dotačního titulu pro agrolesnictví, platí striktní podmínka týkající se poměru mezi lesními a ovocnými dřevinami. Je potřebné, aby více než 50 % vysazených jedinců tvořily lesní dřeviny ze schváleného seznamu (viz Příloha I.). V tomto seznamu povolených dřevin (pro rok 2026) se celkem nachází 49 druhů lesních dřevin a 17 ovocných s tím, že jsou téměř všechny listnaté (vyjma borovice a modřínu). Existuje též seznam povolených druhů keřů, které smíme využít při zakládání ALS (15 druhů), ty se ovšem nezapočítávají do celkového počtu požadovaných dřevin (MZe 2025).

Další neméně podstatná podmínka pro udělení dotace si klade za cíl zajistit dostatečnou kvalitu sadebního materiálu. Pro zakládání ALS nelze použít libovolné sazenice. V případě lesních dřevin musí jít o certifikovaný reprodukční materiál pocházející z uznaných zdrojů od dodavatele s platnou licencí (lesní školky). Sazenice musí být vybaveny tzv. průvodním listem, který plní i funkci rostlinolékařského pasu. U druhů s nedostatkem uznaných zdrojů (např. u výše zmíněných nových druhů) postačuje samotný rostlinolékařský pas. Žadatel je povinen tyto doklady uchovat pro případnou kontrolu po celou dobu trvání pětiletého závazku (MZe 2025).

3.8.4. Administrativní a povolovací proces (Před výsadbou)

Proces žádosti je administrativně rozfázován a vyžaduje od zemědělce určité kroky již před

samotným fyzickým započetím zakládání/výsadby ALS. Důležité je včas ohlásit svůj záměr založit ALS. Z důvodu evropských pravidel prokazujících „motivační účinek“ dotace musí žadatel nejprve podat tzv. *Ohlášení zájmu o poskytnutí dotace*. To se provádí elektronicky přes Portál farmáře SZIF nejpozději do 15. května roku, ve kterém plánuje stromy sázet (typicky před podzimní výsadbou). Ohlášení obsahuje pouze předpokládanou celkovou výměru a není chybou, pokud je reálně založená plocha nakonec menší (MZe 2025).

K samotné podzimní žádosti (která se podává do 30. listopadu) musí žadatel přiložit projekt. Ačkoliv není požadováno vypracování autorizovaným projektantem, dokument musí obsahovat přesnou identifikaci DPB, druhy a počty sadebního materiálu a zejména zákres (mapku), ze kterého je jasně patrné prostorové rozmístění linií nebo skupin stromů. Také je často vyžadována součinnost s orgány ochrany přírody (OOP). V některých přesně definovaných případech je jednou z podmínek způsobilosti získání souhlasu nebo povolení od příslušného orgánu ochrany přírody. Toto se týká zejména situací, kdy má být ALS založen v národních parcích, CHKO, oblastech soustavy Natura 2000, ptačích oblastech, evropsky významných lokalitách…, nebo pokud hodlá zemědělec vysadit nepůvodní druhy dřevin či jejich kříženec. Souhlasné stanovisko je pak nahráváno do speciální vrstvy ENVIRO v systému LPIS (MZe 2025).

3.8.5. Podmínky pětileté péče a udržitelnosti

Poté, co je systém úspěšně založen a je vyplacena investiční dotace na výsadbu, vstupuje zemědělec automaticky do dotačního titulu *Péče o založený agrolesnický systém*, který trvá 5 let. Během této doby musí dodržovat řadu agrotechnických podmínek (MZe 2025; MZe 2022). Je potřebné kontrolovat stav ve kterém jsou vysázené dřeviny. Na žadatelovy je, aby udržel požadovanou vitalitu porostu. Pokud v období od podání žádosti na založení do poloviny května následujícího roku (před první žádostí o péči) klesne počet životaschopných stromů pod 90 %, je mu dotace na založení krácena. Během pětileté péče pak nesmí hustota stromů nikdy klesnout pod 75 % z původních 100 ks/ha. Zároveň musí být neustále zachován podíl lesních dřevin nad 50 %. Uhynulé stromy je tedy nutné průběžně nahrazovat (dosazovat). Dále je dotace podmíněna dostatečnou ochranou vysázených dřevin proti zvěři. Po celých 5 let musí zemědělec zajistit adekvátní mechanickou ochranu stromů (chráničky, oplocenky, repelenty) proti okusu a poškození volně žijící zvěří nebo pasenými hospodářskými zvířaty. Ochrana však nesmí bránit přirozenému pohybu divoké zvěře v krajině. Potřebné je též udržovat pásy, kde se nachází dřeviny a jejich okolí. Především v silvoorebných systémech musí zemědělec v ochranných pásech pod stromy každoročně nejpozději do 31. října provést mechanickou údržbu (seč s odklizem nebo mulčování bylinného porostu). Stejně jako u jiných plošných dotací, i zde platí povinnost dodržovat na celém podniku tzv. Pravidla podmíněnosti (DZES a PPH), která definuje nařízení vlády č. 73/2023 Sb. Jakékoliv porušení těchto environmentálních a hospodářských standardů může vést ke krácení nebo odebrání plateb na péči (MZe 2025).

3.9. Výše finanční podpory

Finanční podpora agrolesnictví v rámci SZP na období 2023–2027 kofinancovaná z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) si klade za cíl, jak již bylo zmíněno, kompenzovat zemědělcům vysoké počáteční investiční náklady a následné náklady spojené s údržbou systému v prvních letech (MZe 2022). Specifikem této podpory

je využití modelu zjednodušených nákladů (paušálních plateb). To v praxi znamená, že výše dotace je pevně stanovena na jeden hektar a žadatel nemusí poskytovateli dotace (SZIF) prokazovat skutečně vynaložené náklady formou účetních dokladů a faktur za jednotlivé položky (kůly, pletivo, sazenice, práce). Přibližnou kalkulaci těchto paušálních sazeb provedl Ústav, zemědělské ekonomiky a informací (ÚZEI) na základě standardizovaných normativních nákladů. K využití modelu zjednodušených (paušálních) nákladů ze strany ÚZEI došlo pravděpodobně z toho důvodu, že z podstaty fungování centrálních institucí neexistuje žádný nástroj k objektivnímu určení „přesné a univerzální" ceny nákladových položek. Bez reálných tržních cen tvořených dobrovolnou směnou nelze zdroje alokovat úplně racionálně, protože hodnota statků je vždy subjektivní. ÚZEI navíc naráží na problém tzv. roztroušených znalostí, kdy není v jeho schopnostech do plošných paušálních nákladů zakomponovat subjektivní preference jednotlivých zemědělců, specifičnost jejich lokálních podmínek, know-how, ani jejich individuální averzi k riziku při zakládání ALS (Hayek 1945). Zvolený systém paušálních plateb tak tento informační deficit do jisté míry obchází tím, že ponechává prostor pro tržní motivaci přímo na úrovni zemědělce. V praxi se to odráží tak, že zemědělci jsou motivováni chovat se maximálně hospodárně a stlačit reálné náklady spojené s ALS co nejníže (např. volbou levnější ochrany stromů či efektivním využitím pracovní síly), protože vědí, že případný rozdíl mezi fixní dotační sazbou a jejich skutečnými náklady tvoří jejich dodatečný zisk. Na druhou stranu, pokud budou tyto náklady vyšší, než je hranice podpory dotačního titulu, tak tento rozdíl musí doplatit sám zemědělec (MZe 2022; Šíma 2004).

Z hlediska evropského práva je důležité zmínit, že tyto dotace nespadají do standardní oblasti působnosti článku 42 Smlouvy o fungování EU (SFEU) pro zemědělské produkty, ale představují tzv. lesnickou podporu. Řídí se proto přísným nařízením o blokových výjimkách pro zemědělství a podléhají formálnímu posouzení státní podpory (State Aid). Zjednodušeně to znamená, že má Česká republika, jakožto i ostatní členské státy EU jen omezené možnosti do tohoto dotačního titulu zasahovat. Může jej upravovat metodikami a vládními nařízeními, tato vládní nařízení, ale nemohou být v rozporu s nařízeními EU, která mají přednost (MZe 2022).

3.9.1. Rozpočtová alokace a sazby pro založení systému (Intervence 42.73)

Prvním finančním nástrojem je jednorázová investiční dotace určená na pokrytí nákladů spojených s fyzickým založením systému. Sazba je stanovena na 4 353 EUR na 1 hektar způsobilé plochy a je jednotná pro oba typy systémů (silvoorebné i silvopastevní). Z makroekonomického pohledu Česká republika ve svém finančním plánu vyčlenila na tuto intervenci celkové veřejné výdaje ve výši 7 182 450 EUR pro celé programové období. Z této částky pokrývá menší část rozpočet Evropské unie a zbývající část je kofinancována ze státního rozpočtu ČR. Ambicí Ministerstva zemědělství z roku 2023 bylo založit celkově 900 ha ALS, ale díky nečekaně vysokému zájmů zemědělců byla, a pravděpodobně i bude, tato hranice dále navyšována (MZe 2022).

Vzhledem k tomu, že dotace je fixní, ekonomická úspěšnost a reálná návratnost investice pro konkrétního zemědělce závisí na tom, jak efektivně dokáže řídit své náklady na ALS. Budu se tady teď věnovat třem hlavním nákladovým položkám, které mají nejvyšší vliv na výši celkových nákladů. První důležitou položkou je sadební materiál. Cena sadebního materiálu představuje významnou položku a může se výrazně lišit v závislosti na plánované druhové skladbě. Lesní sazenice (prostokořenné či krytokořenné z lesních školek) jsou řádově levnější než vysokokmenné roubované odrůdy ovocných dřevin (Lojka et al. 2020).

Zemědělec tak může výrazně snížit počáteční náklady maximalizací podílu levnějších lesních dřevin (např. dub, lípa, javor), avšak na úkor budoucího potenciálního zisku z prodeje ovoce a ovocných produktů. Další důležitou položkou jsou náklady spojené s mechanickou ochranou dřevin, kde máme na výběr z velkého množství různých typů a způsobů provedení. Největší variabilita nákladů spočívá právě v ochraně stromů, kde individuální mechanická ochrana (např. plastové tubusy, masivní dřevěné oplůtky pro dobytek) je nákladově extrémně náročná, neboť se násobí počtem 100 jedinců na hektar. Alternativou u silvopastevních systémů je plošná ochrana (skupinové oplocenky z lesnického pletiva), která může být na materiál i práci výrazně levnější (Lojka et al. 2020).

Poslední neméně významnou nákladovou položku výrazně ovlivňuje míra využití vlastních kapacit. Pokud zemědělec využije k přípravě půdy a výsadbě vlastní mechanizaci a zaměstnance či svůj vlastní čas namísto externích dodavatelů, může část paušální dotace transformovat do interních příjmů podniku. Zajímavým detailem určujícím hodnotu stromu je mechanismus zápočtů. Pokud se na dílu půdního bloku již nacházejí stávající stromy a zemědělec si je do požadované hustoty 100 ks/ha započítá, je mu celková dotace na založení paušálně snížena o 44 EUR za každého započítaného jedince. Tato částka tak nepřímo vyjadřuje hodnotu normativního nákladu státu na pořízení, výsadbu a ochranu jednoho stromku (MZe 2022).

3.9.2. Rozpočtová alokace a sazby pro následnou péči (Intervence 26.70)

Po úspěšném založení porostu přechází zemědělec automaticky do pětiletého dotačního závazku na péči o systém, na nějž je poskytována podpora ve výši 754 EUR na 1 hektar za rok. Na tuto intervenci je ve finančním plánu vyčleněno celkem 3 279 900 EUR, přičemž se očekává postupná podpora na kumulativní výměře až 4 350 hektarů (jeden hektar se započítává každý rok znovu po dobu 5 let) (MZe 2022). Tato platba neslouží k tvorbě zisku, ale její metodika výpočtu je legislativně ukotvena jako kompenzace dodatečných nákladů a ušlých příjmů v důsledku přijatých závazků. Podle kalkulace ÚZEI pokrývá tato sazba především zvýšenou pracnost agrotechniky, z důvodu nutnosti objíždět stromy a obhospodařovat menší, rozčleněné plochy a výchovný a prosvětlovací řez, který je nezbytný pro zapěstování kvalitního kmene (zejména u cenných listnáčů pro budoucí produkci dřeva) a koruny. Tato sazba pokrývá také obnovu ochrany stromků, kde je potřeba občas opravit oplocenky či zničené chráničky v důsledku povětrnostních vlivů či tlaku zvěře, anebo náklady na zálivku, která je často především v extrémně suchých letech potřebná pro splnění podmínky procentuálního přežití jedinců (MZe 2022; Lojka et al. 2020).

3.9.3. Kurzové riziko a mechanismus výplaty

Důležitým, a často opomíjeným, finančním faktorem je mechanismus převodu měn. Pro přepočet dotace se používá směnný kurz zveřejněný Evropskou centrální bankou k přesně stanovenému datu (zpravidla k poslednímu dni kalendářního roku, který předchází roku podání žádosti) (MZe 2024). To znamená, že budoucí výše dotace v CZK podléhá kurzovému (měnovému) riziku. Kurzové riziko obecně představuje pravděpodobnost, že v důsledku neočekávané změny měnového kurzu dojde ke znehodnocení budoucích finančních toků nebo aktiv podniku (Smejkal and Rais 2013). V případě dotačních titulů SZP vyplácených v korunách to v praxi znamená, že silná česká koruna v době stanovení fixního referenčního kurzu může reálnou hodnotu vyplacené dotace nezanedbatelně snížit. Vzhledem k tomu, že dotace má pokrýt reálné náklady na založení systému (kůly, pletivo, sazenice) účtované tuzemskými dodavateli v CZK, vzniká zde finanční nesoulad. S tímto rizikem

musí zemědělský podnik ve svém dlouhodobém finančním plánování počítat a vytvořit si dostatečnou finanční rezervu (Smejkal and Rais 2013).

3.9.4. Kombinovatelnost a finanční synergie ALS s dalšími dotačními opatřeními

Výhodou u ALS je, že zemědělec nemá dotační příjmy pouze z podpory agrolesnictví. Evropská i národní legislativa pro období 2023+ totiž pro založení ALS nevyřazuje pozemek ze zemědělských registrů (LPIS). Dřeviny vysazené v souladu s nařízením vlády č. 140/2023 Sb. se stávají legitimní součástí zemědělské kultury (standardní orná půda, travní porost nebo trvalý travní porost) a plochy pod nimi zůstávají plně způsobilé pro pobírání dalších zemědělských dotací (MZe 2025; MZe 2022). Tato možnost souběhu více dotačních titulů na jedné ploše údajně vytváří silný finanční synergický efekt. Je však omezena pravidlem zamezení tzv. dvojího financování, což znamená, že zemědělec nesmí dostat zaplaceno dvakrát za stejnou environmentální činnost nebo stejnou ušlou produkci. Podmínky kombinovatelnosti se proto liší podle toho, o jaký pilíř a jaké konkrétní opatření se jedná (MZe 2022).

První možností je kombinace ALS s přímými platbami I. pilíře SZP. Zemědělec s registrovaným ALS má možnost na ten jeden samý hektar pobírat ještě třeba Základní podporu příjmu pro udržitelnost (BISS), kdy je tato platba plně kompatibilní se silvoorebnými i silvopastevními systémy, a je vyplácena na celou výměru DPB (MZe 2025). Dále je zde možné v rámci I. pilíře SZP využívat tzv. Doplňkovou redistributivní podpora (CRISS). Zemědělec o ni na plochách s ALS nepřichází a může ji čerpat (typicky na prvních 150 ha podniku) (MZe 2022).

Další možností mimo I. pilíře SZP jsou samozřejmě ostatní ekoschémata (Celofaremní ekoplatby). Velmi výhodná je třeba kombinace agrolesnictví s novým nástrojem tzv. celofaremní ekoplatby, a to zejména u silvoorebných systémů na orné půdě. Ochranné pásy s dřevinami (o šířce 1 až 10 metrů) lze totiž započítat do plnění povinného procenta neprodukčních ploch, které je podmínkou pro získání základní či prémiové ekoplatby. Aby však pásy dřevin mohly být jako neprodukční plocha uznány, musí plnit primárně ekosystémové funkce. S tím se pojí přísné podmínky, jako třeba, že je v těchto pásech zakázáno používání hnojiv a přípravků na ochranu rostlin, anebo to, že případná produkce z ovocných dřevin či keřů vysazených v těchto pásech nesmí být určena ke komerčním účelům (prodej ovoce či produktů z něj). Pokud zemědělec tyto podmínky dodrží, dostává na stejný hektar jak dotaci na péči o ALS, tak platbu BISS a k tomu i celofaremní ekoplatbu, což výrazně vylepšuje ekonomickou návratnost celého systému. V případě, že se ALS nachází na kultuře travní porost (G) nebo standardní orná půda (R), je nutné pro souběh s ekoplatbou dodržet mechanickou údržbu (seč nebo mulčování) ochranného pásu dřevin nejpozději do 31. října (MZe 2025).

To ale není všechno, další velmi využívanou a legislativně plně podporovanou možností je kombinace agrolesnictví s hospodařením v režimu ekologického zemědělství (EZ). Na orné půdě i na trvalých travních porostech se platba poskytuje v obou opatřeních současně. Zásadním administrativním ulehčením pro ekologické zemědělce při zakládání ALS je plošná výjimka vydaná Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským (ÚKZÚZ). Ekologičtí zemědělci mohou na základě této výjimky (platné minimálně do konce roku 2025) používat pro výsadbu konvenční nelesní sadební materiál (např. ovocné druhy, keře). Nemusí tak složitě a individuálně žádat ÚKZÚZ o udělení výjimky z důvodu nedostupnosti sazenic v certifikované biokvalitě, což proces zakládání výrazně zlevňuje a urychluje (MZe 2025). Zatímco u výše zmíněných dotací je souběh vítaný, u nadstavbových opatření AEKO

naráží agrolesnictví na striktní restrikce. Ty jsou dány buď hrozbou dvojího financování, nebo neslučitelností biologických požadavků jednotlivých opatření. ALS je zakázáno založit na DPB, kde je zároveň deklarována dotační podpora *Ochrana čejky chocholaté*. Specifická situace panuje u dotačního titulu *Meziplodiny*. ALS nelze založit na dílu půdního bloku v tom kalendářním roce, kdy je na něm vázán závazek pěstování meziplodiny. Nicméně na pozemku, kde, již byl agrolesnický systém v minulosti úspěšně založen, lze porost meziplodiny v meziřadí bez problémů pěstovat a dotaci na něj pobírat (MZe 2025).

Také je ještě důležité upozornit, že při kombinaci ALS s EZ, opatřeními Integrovaná produkce (zeleniny, jahodníku, brambor) či Omezení používání pesticidů v OPVZ (v ochranném pásmu vodního zdroje) je tato nadstavbová dotace poskytována výhradně na výměru zemědělské půdy nacházející se mezi ochrannými pásy dřevin to znamená, že se na samotné pásy dřevin nevztahuje a také, že u trvalých travních porostů za některé tituly AEKO může být adekvátně ponížena tak, aby nedocházelo ke dvojí kompenzaci za zákaz používání minerálních hnojiv (MZe 2025; MZe 2024). Na trvalých travních porostech (TTP) u silvopastevních systémů je kombinace umožněna, ale pouze se základním titulem Obecná péče o extenzivní louky a pastviny. Silvopastevní systém je zakázáno zakládat na pozemcích, kde jsou vymezeny tzv. nadstavbové tituly (např. Ochrana modrásků, Suché stepní trávníky a vřesoviště, Ochrana chřástala polního nebo Trvale podmáčené a rašelinné louky) Důvodem je fakt, že by výsadba dřevin na těchto cenných stanovištích mohla nevratně poškodit specifický a chráněný biotop, kvůli kterému byl nadstavbový titul orgány ochrany přírody (OOP) původně vymezen (MZe 2025).

3.9.5. Finanční opravy a sankční systém

Protože jsou dotace vypláceny formou zjednodušených nákladů a dle ÚZEI plně kryjí definované položky, vytvořil stát přísný sankční systém založený na srážkách z dotace. Sankce mají přímý negativní dopad na výše popsanou ekonomickou rentabilitu celého projektu. Jedná se především o sankce za nedodržení vitality (při úhynu stromů) a za územní a plošné nepřesnosti. Sankce za nedodržení vitality si kladou za cíl udržet předepsanou hustotu 100 stromů na hektar. Pokud stromy uhynou a zemědělec neprovede včas dosadbu (kterou si hradí z vlastních prostředků), následují finanční postihy. Poklesne-li počet životaschopných jedinců pod 90 %, ale je jich nejméně 85 %, dotace se plošně sníží o 15 %. Poklesne-li počet jedinců pod 85 %, ale je jich nejméně 75 %, dotace se sníží o 25 %. Pokud však počet životaschopných jedinců klesne pod kritickou hranici 75 %, systém je vyhodnocen jako nefunkční, dotace na založení se vůbec neposkytne (100% ztráta dotace) a projekt je vyřazen (MZe 2025). Sankce za územní a plošné nepřesnosti postihují nesrovnalosti mezi výměrou deklarovanou v žádosti a skutečností zjištěnou při fyzické kontrole. Pokud tento rozdíl přesahuje 3 % (nebo je absolutně větší než 4 hektary), dotace se nevypočítá pouze na základě menší zjištěné plochy, ale aplikuje se navíc sankční srážka ve výši 1,5násobku zjištěného rozdílu (MZe 2024). K dalším procentuálním srážkám může docházet při nedodržení požadované šíře ochranných pásů pod stromy (srážka 10 %), nedodržení jejich rozestupů (srážka 5 %) nebo za neprovedení mechanické údržby podrostu pod stromy (srážka 25 %). Výskyt nepovolených druhů dřevin znamená kompletní ztrátu dotace pro daný DPB v příslušném roce (MZe 2025).

3.10. Proces žádosti o podporu a administrace

Jak již bylo vymezeno dříve (viz část 4.2.4 Administrativní a povolovací proces (Před výsadbou)), samotnému podání žádosti o dotaci na agrolesnictví předchází poměrně náročná přípravná fáze zahrnující ohlášení zájmu, vypracování projektu a získání případných stanovisek orgánů ochrany přírody. Ve chvíli, kdy je však ALS na podzim fyzicky založen, přechází celá administrativní část do další fáze, která probíhá převážně elektronickou formou. Garantem administrace žádostí, proplácení prostředků a následné kontroly je Státní zemědělský intervenční fond (SZIF). Veškerá formální komunikace a podávání žádostí probíhá převážně prostřednictvím webové aplikace Portál farmáře SZIF a jejího modulu pro geoprostorové žádosti. Celý administrativní proces po výsadbě ALS je možno rozdělit na dvě základní roviny, a to na administraci probíhající v roce založení a každoroční administraci v průběhu následné pětileté péče (MZe 2022).

3.10.1. Administrace v roce výsadby: Žádost o založení a zařazení do péče

Poté, co zemědělec nakoupí sadební materiál a provede fyzickou výsadbu stromů, která by měla být v souladu s vypracovaným projektem, musí tento krok formálně stvrdit podáním tzv. dotačních žádostí. V roce založení ALS se podávají dvě spolu provázané žádosti současně, a to nejpozději do 30. listopadu příslušného kalendářního roku (pokud toto datum připadne na víkend, posouvá se termín na nejbližší pracovní den). Onou první žádostí je Žádost o poskytnutí dotace na založení agrolesnického systému. Jedná se o žádost o jednorázovou investiční platbu. Žadatel v ní deklaruje přesný seznam DPB podle evidence LPIS, na kterých systém založil, a to i spolu s jejich výměrou a druhem zemědělské kultury. Nepostradatelnou náležitostí této žádosti je uvedení přesného počtu vysazených jedinců u jednotlivých druhů dřevin, které musí korespondovat s přiloženým (popřípadě aktualizovaným) projektem výsadby. Tou druhou žádostí je Žádost o zařazení k poskytnutí dotace na péči. Tato žádost tvoří neoddělitelnou součást procesu. Její vyplnění proběhne automaticky v předtiskové aplikaci na Portálu farmáře na základě dat vyplněných v žádosti o založení. Podáním této žádosti se zemědělec právně zavazuje k tomu, že bude plnit tzv. víceleté podmínky, a to je ta chvíle, kdy oficiálně vstupuje do pětiletého dotačního závazku péče o stromy. Pro úspěšnou administraci je potřebné, aby v období ode dne podání této žádosti až do dne vydání formálního „Rozhodnutí o zařazení“ ze strany SZIF nebyli do žádosti doplňovány další půdní bloky ani, aby nebyla navyšována jejich výměra. Tím se zafixuje výchozí stav, od kterého se bude odvíjet případná kontrola v nadcházejících pěti letech (MZe 2025).

3.10.2. Každoroční administrace: Jednotná žádost a dotace na péči

Po úspěšném schválení investiční dotace na výsadbu přechází administrace do každoročního pětiletého cyklu. Žádost o poskytnutí dotace na péči o ALS se nepodává samostatně na podzim, ale stává se neoddělitelnou součástí tzv. Jednotné žádosti (JŽ), která sdružuje většinu plošných zemědělských dotací (včetně přímých plateb z I. pilíře). Tuto žádost podává zemědělec každoročně do 15. května (počínaje rokem následujícím po roce založení). Pokud žadatel tento termín nestihne, legislativa umožňuje využití ochranné lhůty v délce maximálně 25 kalendářních dnů. Za každý pracovní den prodlení je však stanovena sankce v podobě snížení dotace na péči o 1 %. Je-li žádost podána po uplynutí této 25denní lhůty, SZIF k ní nepřihlíží a dotaci pro daný rok neposkytne (což ovšem nezbavuje zemědělce povinnosti o systém v daném roce pečovat) (MZe 2025). Při každoročním podávání JŽ musí zemědělec pracovat s geoprostorovou aplikací (GSA), ta slouží k tomu, aby zde bylo možné aktualizovat a potvrzovat zákresy užívaných ploch a plodin. Tato aplikace plní i funkci

předběžné kontroly (tzv. *preliminary checks*) – pokud systém v datech z LPIS detekuje nesoulad (např. chybějící oprávnění, překryv kultur), žadatele na to před odesláním žádosti automaticky upozorní (MZe 2022).

3.10.3. Hlášení změn, snižování výměry a převod závazku

Téměř každá změna v užívání půdy v průběhu pětiletého závazku péče o ALS s sebou nese značné množství povinností vyžadovaných po zemědělci, je tedy docela dobrý nápad se těmto změnám pokusit co možná nejvíc vyvarovat. Pravidla SZP striktně zakazují dodatečné navyšování výměry v rámci již běžícího závazku. Pokud chce zemědělec po roce či dvou svůj ALS rozšířit na další pozemky, musí na novou výměru založit zcela nový, oddělený pětiletý závazek a odděleně vést i veškerou administraci. Právní a ekonomické důsledky s sebou samozřejmě nese i případné snížení výměry ALS zařazeného do péče. Pokud zemědělec z jakéhokoliv důvodu vyřadí DPB se stromy ze své evidence (LPIS) (např. zruší pachtovní smlouvu nebo stromy zlikviduje), SZIF nejenže zastaví výplatu dotace, ale zahájí správní řízení o vrácení veškerých dosud vyplacených částek (včetně investiční dotace na založení) (MZe 2025).

Existují však ale i přesně definované výjimky, tzv. pardonované důvody, při kterých SZIF sankci vrácení dotace neuplatní. Žadatel však musí včas podat tzv. *Žádost o snížení zařazené výměry* a doložit, že ke snížení došlo buď to z důvodu provedení komplexní pozemkové úpravy (doloženo potvrzením pozemkového úřadu), nebo zřízením stavby ve veřejném zájmu (např. liniové dopravní stavby), či restitucemi nebo majetkového vyrovnání s církvemi. Zcela samostatnou administrativní kapitolou je převod závazku (například při prodeji farmy nebo převzetí pachtu jiným zemědělcem). V takovém případě musí nový uživatel (nabyvatel) do 30 kalendářních dnů ode dne převedení DPB v evidenci LPIS oznámit tuto skutečnost SZIFu na předepsaném formuláři. Nabyvatel se v tomto případě musí písemně zavázat, že přebírá pětiletý závazek péče o ALS a bude v něm ve stejném rozsahu pokračovat. Pokud tento administrativní krok není včas splněn, hledí se na situaci jako na porušení podmínek a původní žadatel (převodce) je povinen dotační prostředky vrátit (MZe 2025).

3.10.4. Vyšší moc a mimořádné okolností (Force Majeure)

Jak bylo zmíněno již v části 3.9.5. Finanční opravy a sankční systém v souvislosti s tvrdými finančními sankcemi za úhyn stromů, jediným způsobem, jak se zemědělec může vyhnout krácení či odebrání dotace při nedodržení podmínek vitality porostu, je včasné uplatnění tzv. institutu vyšší moci a mimořádných okolností. Pokud dojde k poškození ALS (např. extrémním suchem, krupobitím, nebo přemnožením škůdců), tak je důležitá rychlá a proaktivní reakce zemědělce. Žadatel je povinen tuto událost ohlásit SZIFu (tzv. Podání OVM) a dodat příslušné důkazy. Administrace se liší podle typu škodlivého činitele, kterým byl náš ALS postihnut. V případě že došlo k poškození ze strany abiotických vlivů (počasí) typicky mrazem, suchem, lokálními záplavami, orkánem… dodává žadatel doklad od příslušného orgánu (např. ČHMÚ), případně si vyžádá kontrolu přímo od úředníků místně příslušného oddělení příjmu žádostí a LPIS (OPŽL), kteří vypracují Protokol o kontrole skutečného stavu porostu po přírodní katastrofě. Z pohledu možného poškození mladých stromků biotickými vlivy (škůdci) je tou největší hrozbou v ČR rozhodně hraboš polní. Pokud hraboš stromy zlikviduje, SZIF uzná vyšší moc pouze tehdy, pokud zemědělec doloží úřední dokument *Odborné posouzení o poškození porostů z důvodu výskytu hraboše polního*. Toto posouzení nevydává SZIF, ale Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ) na základě terénního šetření, které musí potvrdit, že na daném pozemku byl překročen tzv.

práh škodlivosti. Mezi další uznatelné případy vyšší moci patří například vyvlastnění podstatné části podniku nebo dlouhodobá pracovní neschopnost žadatele doložená potvrzením lékaře (MZe 2025).

3.10.5. Kontrolní mechanismy SZIF

To, aby se dotace dostávali pouze k tomu oprávněným žadatelům má na starost SZIF. SZIF k tomuto účelu uplatňuje třístupňový systém kontrol, který v sobě kombinuje automatické (softwarové) kontrolní mechanismy a fyzické kontroly přímo v terénu. Základním kontrolním mechanismem je administrativní kontrola, která probíhá na 100 % podaných žádostí. Tato kontrola má na starost ověřit především formální úplnost podaných žádosti a platnost příloh (např. projektů). Jsou zde prováděny i křížové kontroly (cross-checks) proti nezávislým databázím (externím registrům), kdy se ověřuje zejména shoda s údaji uvedenými v LPIS – zda je pozemek k danému datu evidován na žadatele, zda má správnou zemědělskou kulturu a zda je v modulu ENVIRO zapsáno potřebné stanovisko orgánu ochrany přírody (MZe 2022).

Druhým, již zmíněným, kontrolním mechanismem jsou fyzické kontroly přímo na místě. K těm SZIF vybírá vzorek žadatelů na základě analýzy rizik (rizikově orientovaný výběr) doplněný o náhodný vzorek. U tzv. projektových intervencí investičního charakteru (kam spadá i založení ALS) kontroloři fyzicky navštěvují lokalitu, především aby ověřili, zda byl projekt skutečně realizován. V praxi to u agrolesnictví většinou znamená namátkové sčítání životaschopných jedinců stromů (zda nebyla podkročena hranice pro sankci), kontrolu minimálního počtu druhů dřevin, kontrolu podílu lesních dřevin a měření šířky ochranných pásů či jejich rozestupů (MZe 2022).

Od programového období 2023+ je do kontrolního mechanismu plošných dotací postupně zaváděn také systém AMS (Area Monitoring System). Tento systém využívá družicová data (např. z evropského programu Copernicus) pro kontinuální a automatizované sledování zemědělské činnosti na pozemcích. Umožňuje tak na dálku vyhodnocovat, zda na pozemku probíhá obhospodařování (např. seč v mezipásech ALS) a snižuje tím administrativní zátěž spojenou s výjezdy inspektorů do terénu. Pokud SZIF detekuje pochybení, postupuje podle klasifikačního klíče (kategorie A až C), kde se sankce pohybují od 1% snížení dotace za nezávažná administrativní opomenutí až po 100% odebrání dotace s povinností vrácení v případě závažného nedodržení podmínek nebo při umělém vytváření podmínek pro získání podpory (MZe 2022).

3.11. Bariéry a omezení

Zatímco předchozí části této práce se zabývali zejména objektivními agronomickými a legislativní parametry agrolesnických systémů (ALS), pro pochopení reálné situace, ve které se ALS v ČR nacházejí je nezbytné se zaměřit na postoje klíčových aktérů – samotných zemědělců. Úspěch jakéhokoliv dotačního či environmentálního opatření totiž v konečném důsledku závisí na ochotě lidí, v našem případě zemědělců, jej realizovat. V letech 2018–2020 proběhl v ČR rozsáhlý dvoufázový sociologický výzkum (zahrnující ohniskové debaty a rozsáhlé dotazníkové šetření), který detailně zmapoval, jak české zemědělské subjekty agrolesnictví vnímají (Kala 2022). Výsledky tohoto i dalších výzkumů ukazují, že i

přes existenci finanční podpory brání významnějšímu rozšíření ALS komplexní soubor sociokulturních, informačních a institucionálních bariér (Lojka et al. 2022). Bariéry, které zemědělce odrazují od výsadby dřevin na zemědělské půdě, nespočívají primárně v samotném biologickém fungování systému, ale odrážejí spíše hluboce zakořeněné obavy ze změny, nedostatek know-how a strach z byrokratického aparátu a případných restrikcí (Bednariková 2017). Tyto překážky lze rozdělit do několika hlavních kategorií.

3.11.1. Informační bariéry a absence poradenství (AKIS)

Zásadní bariéra, na kterou průzkumy mezi zemědělci poukázali, je nedostatek specifického vzdělání a odborného poradenství (Lojka et al. 2020). Český zemědělský znalostní a inovační systém (AKIS) se sice rozvíjí, avšak v oblasti systémů, jako je agrolesnictví, dlouhodobě zaostává. Jak upozorňuje i samotný Strategický plán SZP, současní nezávislí zemědělští poradci často nemají kapacitu ani potřebné interdisciplinární znalosti propojující lesnictví a zemědělství, a dosavadní poradenství zdaleka nepokrývá veškeré klíčové potřeby nutné pro rozvoj udržitelného zemědělství (MZe 2022). Samotní zemědělci často uvádějí, že jim chybí jasné, stručné a vizuálně zpracované metodiky, na základě, kterých by se jednoduše dověděli, jaké druhy dřevin jsou vhodné pro jejich podmínky a jak následně o stromy pečovat (Kala 2022). Většina zemědělců se nepovažuje za dostatečně znalé na to, aby složitý ALS dokázali sami navrhnout, a proto očekávají řešení šitá na míru. Tuto nejistotu prohlubuje i nedostatek fungujících demonstračních farem v ČR. Většina propagace se dosud opírala o příklady ze zahraničí, na což ovšem čeští farmáři nahlížejí s velkou nedůvěrou (Lojka et al. 2020).

3.11.2. Sociokulturní a psychologické překážky

Velmi silnou bariéru představuje mentální nastavení a ustálená paradigmata moderního konvenčního zemědělství. V průběhu druhé poloviny 20. století došlo k přerušení historické tradice, kdy byly stromy vnímány jako přirozená součást hospodaření a zemědělské krajiny. Dnešní generace zemědělců a agronomů je často vzdělávána v duchu maximalizace produkce prostřednictvím těžké mechanizace na velkých půdních blocích (Krčmářová 2022). Stromy na orné půdě jsou proto silně vnímány jako překážka vedoucí ke snížené produkci a problémům s využitím mechanizace. Liniové výsadby dřevin pevně určují směr pojezdů, ztěžují manévrování širokozáběrové techniky a nutí zemědělce k návratu k menšímu měřítku obhospodařování, což je často vnímáno jako, ekonomicky nekonkurenceschopný krok zpět (Kala 2022). Existuje zde také silný společenský tlak a strach ze ztráty „profesionální prestiže“ mezi kolegy. Z dotazování vyplynulo, že zemědělci se obávají, že pokud na jejich poli porostou stromy a keře, budou svým okolím vnímáni jako ti, kteří mají na poli „nepořádek“ a o svou půdu se řádně nestarají. Zemědělci jsou často, jak to výstižně pojmenovává Bednariková, „v chomoutu dotačních titulů a zaběhnuté praxe“, ze které mají psychologický blok vystoupit (Bednariková 2017).

3.11.3. Administrativní a byrokratický strach

I přesto, že Ministerstvo zemědělství zavedlo v rámci SZP 2023+ dotační podporu, byrokracie s tím spojená stále představuje pro farmáře významného „strašáka“. Průzkumy jasně ukazují, že byrokratizace dotací v agrolesnictví a složitost administrativních úkonů patří mezi hlavní faktory omezující přijetí ALS (Lojka et al. 2022). Tento strach je opodstatněný. Zemědělci vnímají ekonomické i ekologické přínosy stromů jako velmi dlouhodobé, zatímco dotační kontroly a sankce za nedodržení podmínek (např. procentuálního přežití stromů) přicházejí okamžitě. Panuje obava, že vlivem sucha nebo zvěře stromky uhynou,

zemědělec je nedokáže včas dosadit a bude vystaven tvrdým sankcím spočívajícím ve vracení dotací, což z agrolesnictví činí v očích mnoha farmářů neúměrně rizikovým podnikem. Zemědělci rovněž uvádějí strach ze ztráty flexibility a svobody nakládání s půdou. Jakmile do dotačního režimu se stromy vstoupí, obávají se, že půda bude trvale zablokována pro klasické konvenční zemědělské využití (Kala 2022).

3.11.4. Komunikační bariéry ve vlastnických vztazích

Problém spojený s pachtovními smlouvami a roztříštěným vlastnictvím se zásadně projevuje i v sociologické a komunikační rovině. Jak zdůrazňuje i samotný Strategický plán SZP, jedním z hlavních problémů pro jakékoliv dlouhodobé investice na venkově (kam výsadba stromů bezpochyby patří) je nedostatek vlastní půdy a problémy s dlouhodobými pachtovními smlouvami (MZe 2022). Zemědělci, kteří hospodaří převážně na pronajaté půdě, mají obavu, že pokud přijdou za vlastníkem s žádostí o souhlas k výsadbě stromů, vlastník to nepochopí, vyhodnotí to jako devalvaci pozemku a pachtovní smlouvu jim z opatrnosti raději vypoví (Kala 2022). Tento sociální a komunikační blok vede k tomu, že mnozí zemědělci raději pasivně vyčkávají na to, až v jejich katastru proběhnou komplexní pozemkové úpravy, které by vlastnictví vypořádali tak, aby mohli stromy vysazovat bezpečně na vlastních pozemcích (Lojka et al. 2020).

3.12. Motivace a příležitosti

I přes existenci nezanedbatelných bariér, popsaných v předchozí podkapitole, existuje mezi českými zemědělci rostoucí skupina lidí/podniků, kteří ALS aktivně zavádějí nebo o nich vážně uvažují. K pochopení jejich pohnutek je nutné se na věc podívat ze sociologického a psychologického hlediska (sociologická šetření, případové studie). Motivace zemědělců k výsadbě stromů na zemědělské půdě jsou velmi komplexní a zřídkakdy jde o čistě ekonomický kalkul (Lojka et al. 2022). Rozhodování farmářů je naopak silně ovlivněno jejich osobním přesvědčením, vztahem ke krajině a snahou viditelně reagovat na měnící se podmínky, a to jak ty ekonomické, tak i klimatické (Kala 2022). Pohnutky, které u zemědělců nakonec převáží nad strachem ze změny a byrokracie, lze rozdělit do čtyř hlavních motivačních pilířů.

3.12.1. Touha po nezávislosti a dotace jako nezbytný impuls

Z postojů zemědělců vyplývá, že silným hnacím motorem je psychologická potřeba vymanit se z absolutní závislosti na globálních výkupních cenách několika málo hlavních komodit. Někteří aktivní zemědělci, kteří si uvědomují riziko, které s sebou ona úzká specializace nese vnímají právě stromy, jako pro ně nejlepší strategický nástroj k rozložení tohoto ekonomického rizika (diverzifikaci) (Lojka et al. 2022). Výsadbu cenných listnáčů navíc farmáři často subjektivně vnímají jako formu „zeleného spoření“ či budování mezigeneračního majetku – tedy jako finanční pojistku a odkaz, který na farmě zanechávají pro své děti (Kala 2022). Ačkoliv primární motivací farmářů bývá často samotné vnitřní přesvědčení o správnosti tohoto kroku (minimálně to tak uvádějí), zcela zásadní externí vzpruhou a stimulem je zavedení přímé finanční podpory (např. v rámci SZP 2023+). Jak upozorňuje Lojka a kol. (2020), i ti zemědělci, kteří o výsadbě stromů z ekologického přesvědčení uvažovali již dříve, s realizací často pasivně vyčkávali. Obrovské počáteční náklady na pořízení sazenic a ochranu před zvěří pro ně představovaly nepřekonatelný blok. Dotace tak v těchto případech nefunguje jako primární důvod, proč stromy sázet, ale jako nezbytný impuls, který

farmářům pomáhá překonat strach z finančního propadu v prvních letech (Lojka et al. 2020).

3.12.2. Frustrace z extrémů počasí a etický přístup ke zvířatům

Zatímco objektivní environmentální benefity (jako je retence vody) byly popsány výše, ze sociologického hlediska je klíčovou motivací zemědělců jejich osobní, každodenní frustrace z extrémů počasí. Zemědělci tráví v krajině většinu svého času a fenomény jako dlouhotrvající sucho či přívalové deště pociťují jako přímé ohrožení výsledků své celoroční práce. Výsadba stromů je tak z jejich strany často proaktivní psychologickou reakcí – snahou nezůstat v pozici pasivní oběti klimatické změny, ale vzít iniciativu do vlastních rukou a pokusit se své bezprostřední okolí aktivně chránit a adaptovat se (Krčmářová 2022). Tento osobní záměr je ještě výraznější u chovatelů v silvopastevních systémech. Zde je hlavním „hnacím motorem" empatie a etický přístup ke zvířatům. Chovatelé v dotaznících a rozhovorech často uvádějí, že je pro ně frustrující vidět svá stáda trpět v letních měsících silným tepelným stresem na otevřených pastvinách (Kotrba and Hejduk 2022). Možnost poskytnout zvířatům přirozený komfort, stín a úkryt je pro mnoho chovatelů natolik silným etickým imperativem, že jsou ochotni podstoupit i značné komplikace a byrokratickou zátěž spojenou se zakládáním a následnou správou svého ALS (Kotrba and Hejduk 2022; Lojka et al. 2022).

3.12.3. Osobní přesvědčení, obnova tradice a estetika

Třetí pilíř motivace je z pohledu klasické/neoklasické ekonomie těžko kvantifikovatelný, avšak v praxi hraje nezastupitelnou roli. Mnoho zemědělců, zejména z menších rodinných farem hospodařících na vlastní půdě, má k danému místu velmi silný emocionální vztah. Tito zemědělci často vnímají současnou, kolektivizací scelenou a odlesněnou krajinu jako tradicím vzdálenou a nepřirozenou (Krčmářová 2022). Jejich motivací je tak vrátit do krajiny pestrost a navázat na zpřetrhanou tradici selského hospodaření. Nejde jim pouze o již zmíněné enviromentální benefity, snaží se o využití agrolesnictví, jako nástroje k obnově narušeného „*genia loci*" české kulturní krajiny. Z dotazníkových šetření jasně vyplývá, že estetická a krajinotvorná funkce stromů je pro mnoho farmářů srovnatelně důležitá jako funkce produkční (Kala 2022). Výsadba alejí nebo remízků je pro ně realizací vnitřní vize o tom, jak by měla zdravá krajina vypadat, a přináší jim pocit osobního zadostiučinění a hrdosti na vlastní práci (Lojka et al. 2022).

3.12.4. Zlepšení společenské prestiže a budování důvěry

Posledním významným sociologickým aspektem, který motivuje zemědělce ke založení agrolesnictví, je snaha o zlepšení veřejného obrazu (PR) vlastního podniku či své osoby. Zemědělský sektor jako celek je v posledních letech vystaven silné a často paušalizující kritice ze strany veřejnosti i médií za negativní dopady na životní prostředí (např. úbytek opylovačů, eroze, znečišťování vod…) (Lojka et al. 2022). Proti tomuto tlaku se mnozí farmáři snaží aktivně vymezit. Agrolesnický systém je vizuálně velmi nápadný prvek, který okolnímu obyvatelstvu na první pohled vysílá signál, že daný zemědělec o krajinu pečuje a investuje i do její budoucí prosperity. Zvýšení lokální biodiverzity je laickou veřejností vnímáno velmi pozitivně. Pro podniky, které prodávají svou produkci přímo „ze dvora" nebo v rámci komunitou podporovaného zemědělství (KPZ), funguje navíc esteticky přitažlivá farma se stromy jako vynikající marketingový nástroj (reklama), který přirozeně buduje

důvěru zákazníků a zvyšuje odbyt jejich produktů. Zemědělec si dokonce může dovolit navýšit cenu produktů, jelikož existují zákazníci ochotni si připlatit i za hodnotu pozitivních externalit, které jsou v ceně započteny (Kala 2022; Lojka et al. 2022).

4. Metodika

Praktická část této bakalářské práce plynule navazuje na teoretická východiska zpracovaná v literární rešerši. Je rozdělena do dvou hlavních výzkumných fází. První fáze se zaměřuje na analýzu sekundárních dat o zavádění agrolesnictví v ČR, zatímco druhá fáze spočívá ve vlastním dotazníkovém šetření mezi zemědělci.

4.1. Sběr a analýza dat o implementaci opatření

Pro celkové zhodnocení reálného stavu implementace nového dotačního opatření na podporu agrolesnictví v ČR (v rámci SZP 2023+) byla v první části výzkumu využita sekundární data pocházející z oficiálních databází Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF) a Ministerstva zemědělství ČR. Získaná data (tabulky) a mapové podklady obsahovaly souhrnné kvantitativní a prostorové informace za první tři roky fungování podpory, tedy za období 2023 až 2025. Poskytnutá data zahrnovala především informace o počtu podaných ohlášení zájmu, počtu reálně schválených žádostí a celkových výměrách nově založených ALS. Získané podklady umožňovaly rozčlenění dat podle typu zakládaného systému (silvoorebné vs. silvopastevní) a podle druhu zemědělské kultury, na které byly stromy vysazovány (standardní orná půda, trvalé travní porosty, travní porosty na orné půdě). Tato data byla následně analyzována za účelem identifikace hlavních trendů a dynamiky růstu zájmu o dotační opatření v čase. Dále byla provedena vizuální a prostorová analýza poskytnuté mapy realizovaných projektů. Cílem této analýzy bylo zjistit geografické rozložení nově vznikajících systémů v rámci ČR a interpretovat jej v širším kontextu – zejména ve vztahu k nadmořské výšce, velikosti půdních bloků a výrobním oblastem. Analýza těchto dat představovala rámec pro hlubší pochopení reálného dopadu opatření v praxi, na který plynule navazovalo vlastní dotazníkové šetření.

4.2. Metodika dotazníkového šetření

4.2.1. Metoda sběru dat a tvorba dotazníku

Jako hlavní výzkumná metoda bylo zvoleno kvantitativní dotazníkové šetření, které bylo vhodně doplněno o kvalitativní prvky v podobě otevřených textových otázek. Výzkumným nástrojem se stal strukturovaný online dotazník vytvořený v prostředí Google Forms (Google Formuláře). Celková podoba dotazníku, formulace otázek a použitá terminologie byly průběžně konzultovány s vedoucím této bakalářské práce, prof. Ing. Bohdanem Lojkou, Ph.D. Na samotné přípravě dotazníku a následném získávání kontaktů na respondenty se aktivně spolupodílel také Český spolek pro agrolesnictví (ČSAL).

4.2.2. Struktura dotazníku

Dotazník byl rozčleněn do sedmi tematických bloků (celý dotazník viz příloha I.). První část zjišťovala základní informace o respondentovi a jeho zemědělském podniku, jako je typ vlastnictví, celková výměra, režim hospodaření (konvenční či ekologický) a případné členství v profesních organizacích. Následující blok se zaměřil na samotné agrolesnictví na farmě, kde respondenti uváděli rok založení, specifikovali typ systému (silvoorebný nebo silvopastevní), druhovou skladbu vysazených dřevin a hodnotili úspěšnost jejich ujmutí. Třetí okruh otázek zkoumal praktické zkušenosti se zakládáním a managementem systému, včetně nutnosti ochrany proti zvěři a očekávané budoucí produkce. Čtvrtá část analyzovala hlavní motivace k výsadbě stromů a hodnocení ekonomických i nefinančních (environmentálních) přínosů tohoto opatření. Pátý blok představoval stěžejní část pro zhodnocení dotační podpory a zkušeností s

její implementací. Zemědělci se zde detailně vyjadřovali k administrativní náročnosti, srozumitelnosti dotačních podmínek a k úrovni komunikace či kontrol ze strany Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF) a Ministerstva zemědělství. Šestá sekce se věnovala překážkám a budoucnosti, konkrétně počátečním obavám farmářů před založením systému, reálným problémům z praxe a případným plánům na další rozšiřování agrolesnických ploch. V posledním, sedmém bloku měli respondenti prostor pro závěrečné celkové zhodnocení svých dosavadních zkušeností s agrolesnictvím a pro sdílení vlastních postřehů. Vzhledem k tomu, že dotazník sloužil i pro širší výzkumné účely Katedry tropických plodin a agrolesnictví, byly do něj v průběhu sběru dat doplňovány ještě další specifické otázky. Tyto dodatečné otázky však nejsou předmětem vyhodnocení v této bakalářské práci a budou případně využity pro budoucí vědecké publikace.

4.2.3. Výzkumný soubor a průběh oslovování respondentů

Základní soubor tvořili výhradně zemědělci působící na území České republiky, kteří si v nedávné době založili agrolesnický systém prostřednictvím nového dotačního titulu *Založení agrolesnického systému*. Z dat poskytnutých SZIF byla vytvořena databáze kontaktů čítající přibližně 250 subjektů (v Microsoft Excel), které tuto specifickou podmínku splňovaly. Sběr dat probíhal v prvním čtvrtletí roku 2026 (leden, únor, březen). Odkaz na online dotazník byl respondentům nejprve opakovaně rozeslán prostřednictvím e-mailové komunikace přímo z adresy prof. Lojky. Pro získání co největšího množství odpovědí byla po elektronickém oslovení využita proaktivní metoda telefonického dotazování (tzv. *follow-up*). Autor této práce ve spolupráci s Petrou Danihelkovou telefonicky obvolával subjekty, které na e-mailovou výzvu nereagovaly, s osobní prosbou o vyplnění formuláře. Během tříměsíčního období dotazník kompletně a validně vyplnilo celkem 70 respondentů, což vzhledem k velmi úzké specifikaci cílové skupiny (první průkopníci nového dotačního titulu v ČR) představuje dostatečně reprezentativní výzkumný vzorek.

4.2.4. Zpracování a analýza dat

Po ukončení sběru dat koncem března 2026 byla hrubá data z platformy Google Forms exportována do příslušných softwarových nástrojů. Kvantitativní data (uzavřené otázky, Likertovy škály) byla analyzována v tabulkovém procesoru Microsoft Excel, kde byly vypočteny relativní a absolutní četnosti odpovědí a následně vizualizovány formou výsečových a sloupcových grafů. Kvalitativní data získaná z otevřených textových odpovědí (např. konkrétní příčiny úhynu stromů, výtky k nastavení dotací apod.) byla analyzována a syntetizována do hlavních tematických celků, které jsou detailně rozebrány v následující kapitole této práce.

4. Výsledky

4.1. Zhodnocení implementace dotačního opatření Agrolesnictví v ČR po roce 2022

Souhrnná data za první tři roky fungování podpory (2023–2025) ze Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF) a Ministerstva zemědělství ČR ukazují nárůst zájmu zemědělců. Zatímco počátečním cílem Ministerstva zemědělství bylo podpořit 900 ha agrolesnických systémů (ALS), celková plocha nově osázených pozemků do roku 2025 dosáhla téměř 3700 ha, tj. za tříleté fungování již více než čtyřnásobného počtu (Tabulka 2). Rozloha každoročně nově zakládaných ALS se mezi prvním a druhým rokem téměř zdvojnásobila. Z celkové rozlohy nahlášené v rámci předběžného ohlášení zájmu, se do finální realizace v průměru promítlo necelých 40 % ploch. Z hlediska struktury zakládaných systémů si udržují mírné prvenství silvopastevní systémy vázané na trvalé travní porosty, které tvoří necelé tři pětiny celkové rozlohy nově založených ALS. V roce 2023 činil podíl silvopastevních systémů oproti silvoorebným přibližně 69 % ku 31 %. V následujícím roce 2024 se však poměr obou systémů téměř dokonale vyrovnal na 1:1. Od prvního roku opatření vzrostla do roku 2025 plocha silvoorebných systémů každoročně zakládaných na standardní orné půdě více než čtyřnásobně.

Tabulka 2. Výsadby v rámci dotačního titulu ALS (SZIF)

	Ohlášení zájmu		**Žádost o podporu**				
	Počet žádostí	**Rozloha (ha)**	**Počet žádostí**	**Standardní orná půda**	**Travní porost**	**Trvalý travní porost**	**Celkem**
2023	151	1 472,6	87	163,8	25,5	420,8	**610,1**
2024	211	3 029,0	126	532,0	42,0	566,0	**1 140,0**
2025	300	5 355,0	170	735,5	102,2	1 177,6	**2 015,3**
Celkem	**662**	**9 856,6**	**383**	**1 431,3**	**169,7**	**2 164,4**	**3 765,4**

Z mapy schválených žádostí o podporu (Obrázek 7) vyplývá poměrně pravidelné rozmístění nově zakládaných ALS v celé ČR, avšak hustota realizovaných projektů v nížinných oblastech s vysokou intenzitou zemědělské produkce, konkrétně například v Polabí či v centrální části jižní Moravy, je minimální. Lokálními výjimkami v těchto oblastech jsou pouze menší oblasti, jako je okolí Černěves či Šardic. Výskyt silvopastevních systémů geograficky koreluje spíše s vyššími nadmořskými výškami, především se nachází v podhůří hraničních hor a na Vysočině.

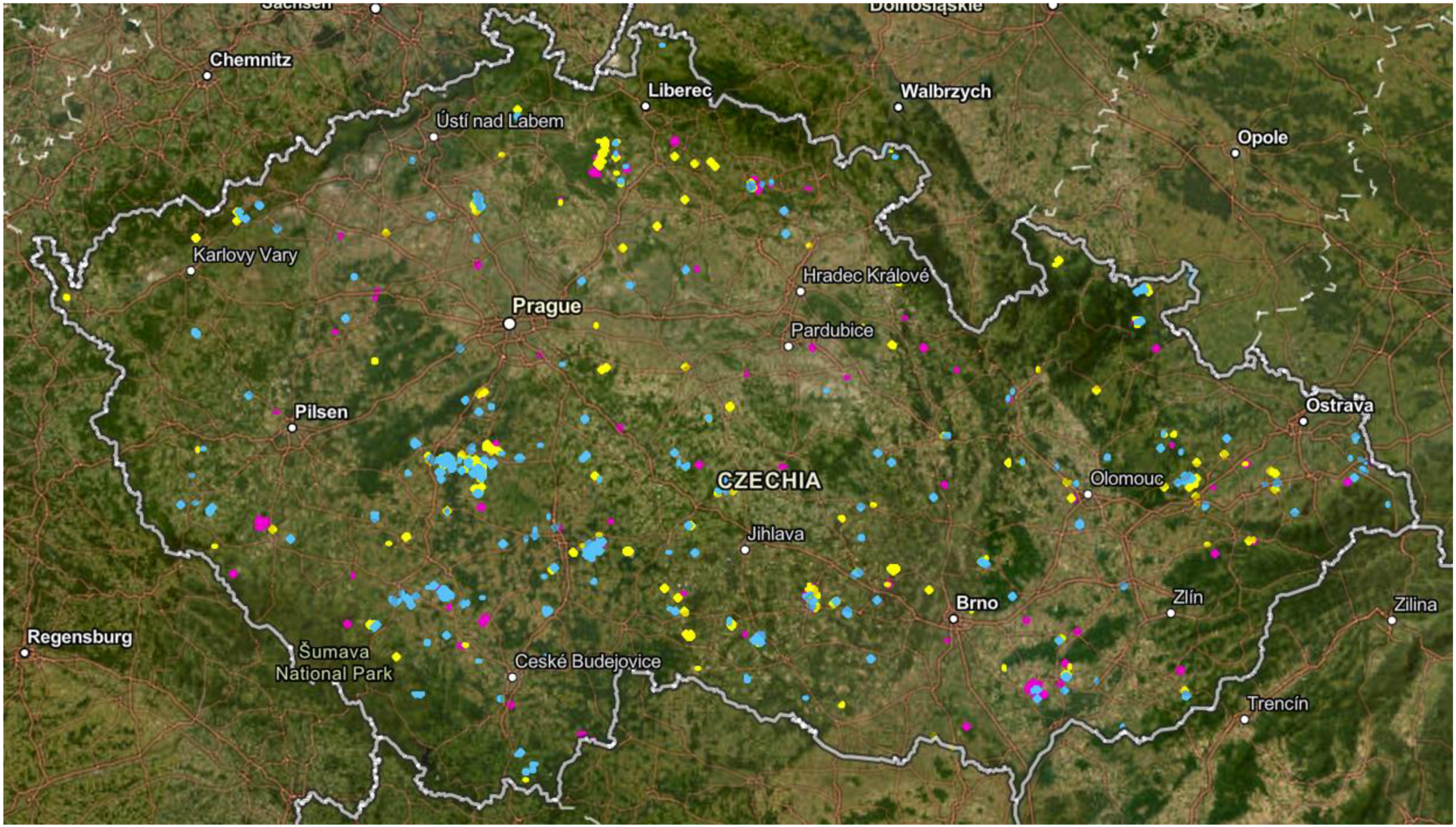

Obrázek 7. Agrolesnické výsadby na území ČR v letech 2023–2025. (SZIF)

Z tvarů a reálných výměr registrovaných pozemků pak vyplývá, že naprostá většina nově založených ALS v ČR vzniká, alespoň z počátku, na menších výměrách, a to bez ohledu na výrobní oblast a nadmořskou výšku. Z analýzy data výměr registrovaných pozemků od SZIF dále vyplývá, že ačkoliv celková plocha agrolesnictví v ČR rychle roste, naprostá většina nově založených ALS vzniká na spíše menších výměrách. Průměrná rozloha nově založeného ALS na jednoho žadatele činila za celé sledované období (2023–2025) 11,80 ha (Tabulka 3). Je však patrná značná asymetrie těchto hodnot – mediánová hodnota na jeden subjekt dosahovala pouze 4,24 hektaru. Celostátní průměr ČR je uměle vychylován nahoru několika mimořádně rozsáhlými projekty. Zcela identický nepoměr panuje i na úrovni samotných DPB – průměrná velikost jednoho DPB na kterém bylo založeno ALS činí 3,66 ha, ovšem medián dosahuje pouhých 1,76 ha (Tabulka 4). Z celkového počtu 1 045 osázených bloků tak většinu tvoří spíše menší parcely.

Z dat je ovšem patrný velmi silný rostoucí trend v čase, který dokazuje postupnou změnu přístupu u žadatelů. Mezi lety 2023 a 2025 se nejen téměř zdvojnásobil počet unikátních žadatelů (z 86 na 168), ale výrazně se zvětšila i plocha, na kterou ALS zakládali. Zatímco v prvním roce implementace (2023) založil průměrný žadatel ALS na ploše 7,10 ha a na blocích o průměrné výměře 2,98 ha, v roce 2025 se průměrná plocha na žadatele zvýšila na 11,98 hektaru a průměrná velikost půdního bloku vzrostla o zhruba 40 % na 4,18 ha. Absolutně největším průkopníkem agrolesnictví v ČR se, co do výměry, stalo Zemědělské družstvo Hroby, které v letech 2023–2025 založilo ALS na celkové ploše 274,16 ha. Následovala FARMA MALONTY s.r.o. (124,39 ha) a státní podnik Vojenské lesy a statky ČR, s.p. (111,68 ha). Ani v těchto extrémních případech se však nejednalo o jednolité plochy, ale o systémy rozčleněné do vícero DPB. Ten vůbec největší souvislý agrolesnický systém (jeden DPB) v ČR se nachází na ploše 55,18 ha (ZD Hroby), následovaný bloky o rozloze 53,13 ha a 44,30 ha (Farma Malonty). Na opačném konci spektra se pak ale nacházejí zemědělci, kteří systém zakládají na velmi malých výměrách o pouhých setinách hektaru.

Tabulka 3. Celková plocha ALS na jednoho žadatele (vlastní zpracování dle dat SZIF)

Období	Průměr na žadatele (ha)	Medián na žadatele (ha)	Počet žadatelů
Rok 2023	7,10	2,90	86
Rok 2024	9,54	4,15	126
Rok 2025	11,98	4,39	168
Celkově	**11,80**	**4,24**	**324**

Tabulka 4. Velikost jednotlivých půdních bloků (vlastní zpracování dle dat SZIF)

Období	Průměrná plocha bloku (ha)	Medián plochy bloku (ha)	Počet bloků
Rok 2023	2,98	1,66	205
Rok 2024	3,35	1,63	359
Rok 2025	4,18	1,89	481
Celkově (všechny roky)	**3,66**	**1,76**	**1045**

4.2. Dotazníkové šetření

V této kapitole jsou prezentovány a analyzovány výsledky získané z dotazníkového šetření, kterého se v prvním čtvrtletí roku 2026 zúčastnilo celkem 70 zemědělských subjektů hospodařících na území České republiky. Získaná data nám poskytují přímý vhled do reálné praxe první generace zemědělců, kteří využili dotační titul na založení agrolesnických systémů (ALS) v rámci Společné zemědělské politiky pro období 2023+.

4.2.1. Profil respondentů a jejich podniků

Pro správnou interpretaci výsledků je nezbytné nejprve představit základní profil dotazovaných zemědělců. Výzkumný vzorek ukázal velmi zajímavý trend z hlediska uplatňovaného režimu hospodaření. Ačkoliv v celorepublikovém průměru drtivě převažuje konvenční zemědělství, mezi průkopníky agrolesnictví je situace odlišná. Z celkového počtu 70 respondentů hospodaří celých 50 % v režimu certifikovaného ekologického zemědělství (EZ), zatímco konvenčně hospodařící podniky tvoří pouze 37 % (Obrázek 8). Tento výsledek potvrzuje předpoklad, že k inovativním a environmentálně šetrným systémům, jakým ALS bezesporu je, inklinují primárně zemědělci, kteří již mají blízko k ekologickým postupům a hledají další cesty, jak diverzifikovat svou produkci a chránit krajinu.

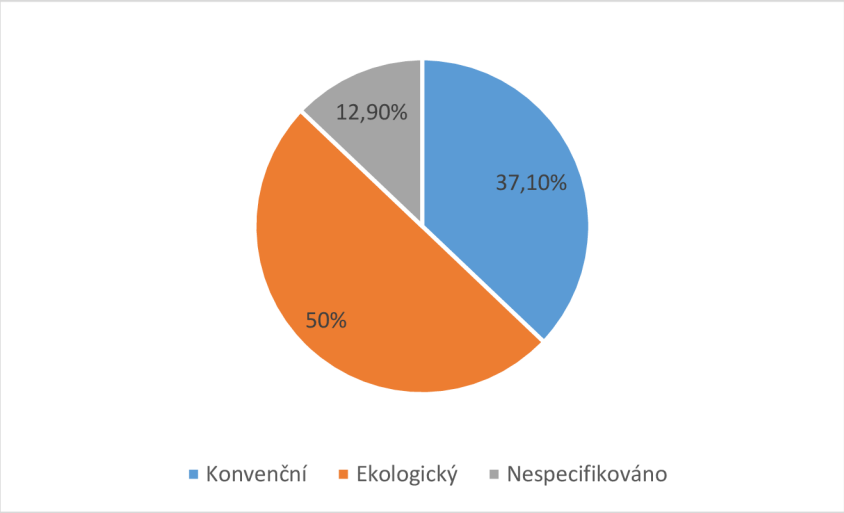

Obrázek 8. Rozdělení respondentů dle režimu hospodaření (vlastní dotazníkové šetření)

Z hlediska velikosti a právní formy podniku lze říci, že typickým zakladatelem ALS v ČR je spíše menší rodinná farma nebo fyzická osoba podnikající v zemědělství. Mediánová hodnota množství obhospodařované půdy těmito podniky je 21,5 ha s tím, že zde jsou zastoupeny podniky o velikosti v rozpětí od 1 ha až po 5800 ha (Obrázek 9). Velké zemědělské podniky nad 200 hektarů jsou ve vzorku zastoupeny pouze minoritně (8,8 %).

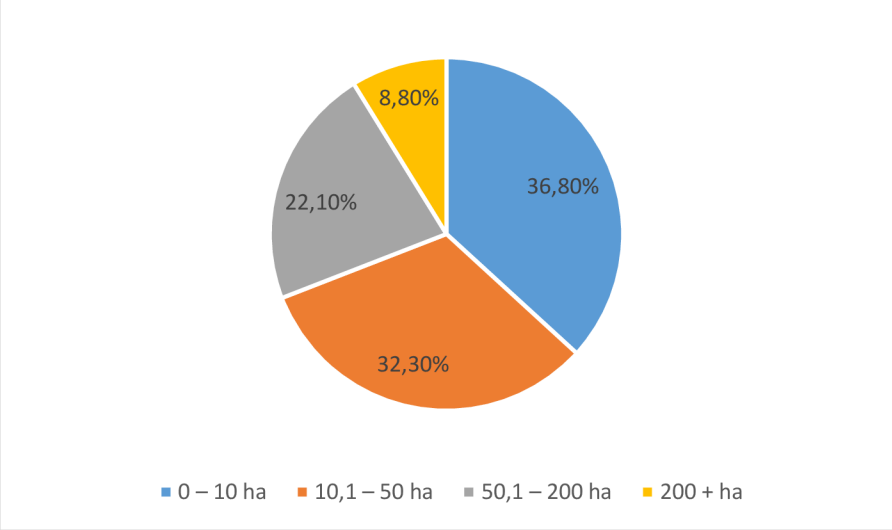

Obrázek 9. Rozdělení respondentů (68 odpovědí) dle velikosti podniku (vlastní dotazníkové šetření)

4.2.2. Hodnocení ekonomické výhodnosti a nefinančních přínosů

Další blok dotazníku se zaměřil na subjektivní hodnocení přínosů agrolesnictví, a to jak z ekonomického, tak z environmentálního hlediska. Jedním z velmi překvapivých zjištění celého výzkumu je pohled farmářů na celkovou ekonomickou výhodnost agrolesnictví pro jejich hospodářství (Obrázek 10). Ačkoliv zakládání ALS vyžaduje značné počáteční investice a přináší zvýšené náklady na údržbu, téměř polovina dotázaných hodnotí agrolesnictví pro svůj podnik jako „spíše výhodné“ a dalších 17 % dokonce jako „velmi výhodné“. Téměř třetina respondentů (29 %) k této otázce zaujala neutrální postoj, avšak procento těch, kteří by systém po ekonomické stránce vnímali jako vyloženě nevýhodný, je zcela zanedbatelné.

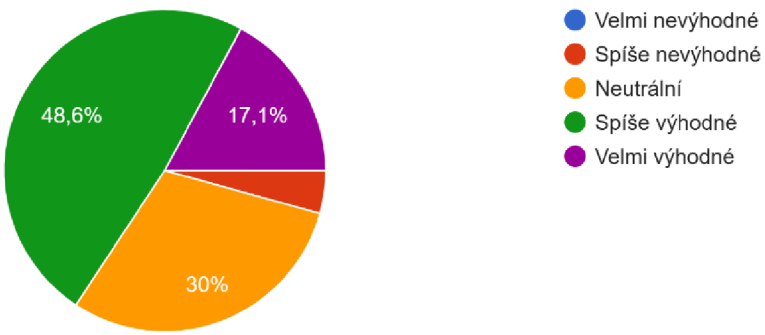

Obrázek 10. Odpovědi respondentů na otázku: Jak celkově hodnotíte ekonomickou výhodnost agrolesnictví pro Vaše hospodářství? (vlastní dotazníkové šetření)

Mnohem výrazněji a jednoznačněji však zemědělci vnímají tzv. nefinanční (ekosystémové) přínosy svých výsadeb. Respondenti měli na škále od 1 (naprosto nevýznamný přínos) do 5 (velmi

významný přínos) ohodnotit pět základních environmentálních funkcí stromů v krajině. Výsledky (Obrázek 11) ukazují, že vůbec nejlépe hodnoceným přínosem je „Lepší vzhled krajiny / estetika“, kterému drtivá většina respondentů (cca 57 %) udělila nejvyšší možnou známku. Estetická a krajinotvorná funkce (obnova tradičního „*genia loci*“) tak je podle odpovědí pro samotné hospodáře v praxi nejdůležitější. Na druhém místě se umístilo „Zvýšení biodiverzity“, které rovněž získalo převážně hodnocení 4 a 5. Pozitivně farmáři hodnotí i praktické fyzikální vlivy stromů, jako je „Snížení eroze“ a „Mikroklimatické efekty (stín, větrolamy)“, u kterých převažovalo hodnocení na úrovni 3 (neutrální/nevím) a 4 (spíše významný). Oproti tomu nejvíce nejednoznačné výsledky přinesla kategorie „Zlepšení kvality půdy“, kde se odpovědi rovnoměrně rozprostřely po celé škále, s nejvyšším výskytem odpovědi 3.

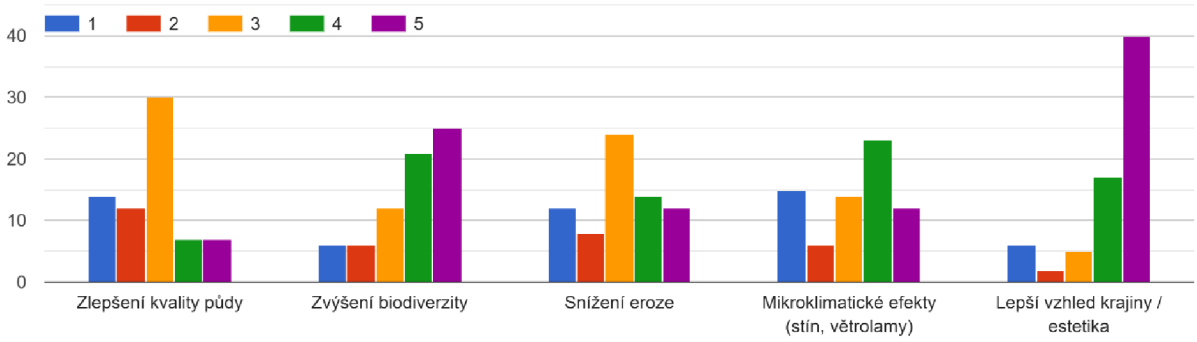

Obrázek 11. Odpovědi respondentů na otázku: Jaké nefinanční přínosy vnímáte již v současné době? 1 = naprosto nevýznamný přínos, 5 = velmi významný přínos (vlastní dotazníkové šetření)

4.2.3. Hodnocení dotačních podmínek, administrace a poradenství

Jelikož všichni dotazovaní respondenti v průzkumu uvedli, že pro založení svého ALS využili dotační podporu (100 % zúčastněných), představuje jejich zpětná vazba na nastavení dotačních pravidel velmi cenný zdroj informací. Vzhledem k teoretickým předpokladům a dřívějším sociologickým šetřením, která identifikovala strach z byrokracie jako jednu z největších bariér (viz podkapitola 3.11.), přinesl dotazník velmi překvapivé zjištění. Samotné úřední nastavení dotace a komunikace se státní správou jsou ze strany respondentů hodnoceny veskrze pozitivně. Při hodnocení srozumitelnosti a přehlednosti dotačních podmínek (Obrázek 12) uvedlo 54,3 % respondentů, že jsou „spíše dobré“ a 14,3 % dokonce „velmi dobré“. Pozitivní trend se ukázal i u hodnocení samotné administrativní náročnosti podání žádosti a následné evidence. Nadpoloviční většina farmářů (65,7 %) ji vnímá jako „přiměřenou“ a pouze 17,1 % ji označilo za „spíše vysokou“.

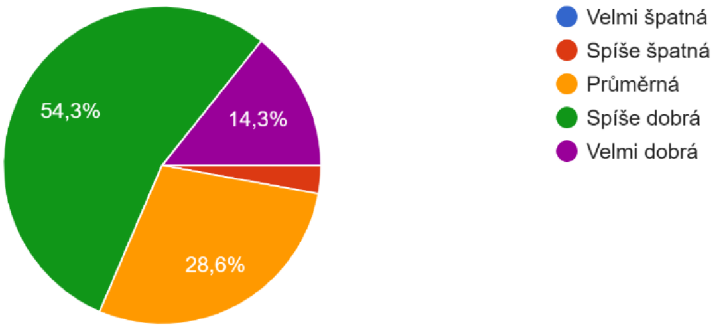

Obrázek 12. Odpovědi respondentů na otázku: Jak hodnotíte srozumitelnost a přehlednost dotačních podmínek? (vlastní dotazníkové šetření)

Některého poradce či poradenskou organizaci využilo pouze 30 % respondentů. S jakými praktickými problémy se tito zemědělci aktuálně potýkají, je předmětem následující podkapitoly.

4.2.4. Zkušenosti z praxe a bariéry

Ačkoliv z předchozích podkapitol vyplývá, že zemědělci hodnotí agrolesnictví z hlediska ekonomiky i estetiky velmi pozitivně, samotný proces fyzického zakládání a plnění dotačních podmínek přináší v praxi řadu závažných překážek. Otevřené textové odpovědi v dotazníku poskytly důležitý vhled do reálných problémů, kterým první generace zakladatelů v ČR čelí. Tyto bariéry lze dle odpovědí z dotazníku rozdělit do dvou hlavních rovin: biologicko-klimatické a byrokraticko-legislativní. Při dotazování na hlavní příčiny úhynu vysazených stromů se odpovědi respondentů často shodovaly. Naprosto dominujícím problémem je poškození stromů divokou zvěří a extrémní výkyvy počasí. Z hlediska klimatu zemědělci nejčastěji bojují s letním suchem (které si žádá obrovské množství lidské práce a nákladů při dovážení vody a zálivce) a se silnými pozdními jarními mrazy, které v posledních letech mladé výsadby pravidelně decimují. Z hlediska biotických škůdců představuje největší hrozbu pod zemí hraboš polní a hryzec vodní, kteří dokážou zničit kořenový systém i přes použití drátěných košů. Nad zemí pak pro stromy představuje velmi vysoké riziko srnčí, černá, a především daňčí zvěř. Respondenti v dotazníku opakovaně upozorňují, že klasická ochrana stromů je v oblastech s přemnoženou zvěří nedostatečná. Jeden z respondentů situaci výstižně shrnul slovy: *„Ani svařované pletivo na individuální ochranu daňka nezastaví“*. Mnozí farmáři tak byli nuceni přistoupit k budování robustního dvojitého oplocení (individuální ochrana kmene proti zajícům kombinovaná s celoplošným elektrickým ohradníkem proti vysoké zvěři).

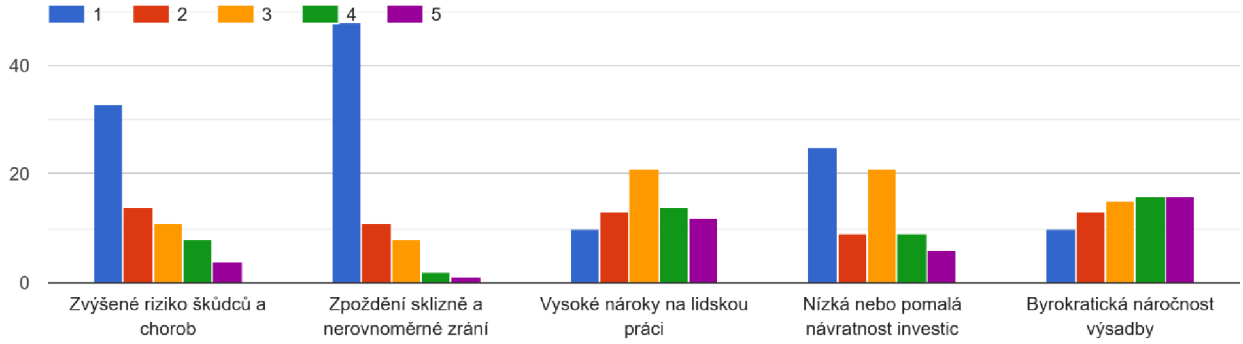

Obrázek 13. Odpovědi respondentů na otázku: Čeho jste se obávali před rozhodnutím založit agrolesnictví na vaší farmě? 1 = žádná obava, 5 = velmi silná obava (vlastní dotazníkové šetření)

Největší frustraci ovšem u zemědělců nevyvolává samotná příroda, nýbrž absurdita a rigidní nastavení některých parametrů dotačního titulu (Obrázek 13). Z dotazníkového šetření vyplynuly tři hlavní a velmi silně kritizované legislativní překážky. Zcela zásadním problémem napříč celou republikou byla podmínka, že vysazované listnaté lesní dřeviny musí mít výšku minimálně 120 cm. Školkařský sektor nebyl na takovou poptávku vůbec připraven, což vedlo k masivnímu nedostatku sazenic. Zemědělci v otevřených odpovědích poukazují na to, že takto „vyhnaný“ a přerostlý sadební materiál má mnohem horší vitalitu a hůře se ujímá. Jak upozorňoval jeden z respondentů: *„Menší dřeviny než 120 cm by se daly lépe sehnat a lépe by se ujímaly. Zkuste si vysadit třeba 120 cm duby...“*. Dalším terčem kritiky je chybějící flexibilita v počtu dřevin. Zatímco v klasickém lesnictví se pracuje s minimálními počty, dotační titul pro

ALS často vyžaduje přesné dodržení počtu 100 životaschopných jedinců na hektar. Respondenti to považují za nelogické, uvítali by buď toleranci (např. ± 5 %), nebo širší rozpětí (např. 80–120 stromů na hektar). Pokud totiž zvířata zničí, byť jen několik stromů a zemědělec je nestihne včas dosadit (např. z důvodu nedostatku sazenic na trhu), vystavuje se obrovskému stresu ze sankcí a vracení dotace. Velmi negativní zkušenosti popisovali respondenti hospodařící v chráněných krajinných oblastech (CHKO). Orgány ochrany přírody mají právo do schvalování projektů zasahovat a často výsadbu stromů na zemědělské půdě zcela zakazují s odůvodněním ochrany stávajících lučních biotopů či zamezení rozšíření invazních druhů dřevin.

Nakonec si respondenti v odpovědích také často stěžují na nutnost dodržování poměru mezi ovocnými a lesními dřevinami, kdy chtěli především ty ovocné (např. odpověď: *„Nespokojenost je zejména (ne)možnost použít ovocné druhy jako lesní i jako ovocné. Zejména u třešní je z hlediska včel a produkce dřeva i ovoce problematické. Kvalita dřeva je super a je škoda přijít o plody a včely ocení květy obou dřevin… “*. I když jde vidět, že to někteří naštěstí dokáží kreativně obejít viz odpověď: *„Nevyhovovalo by mi sázet tolik lesních stromů, ale díky možnosti vysadit jabloň lesní, třešeň ptačí a hrušeň polničku jsem zcela spokojen. “*. I přes výše zmíněné obrovské překážky (nedostatek sazenic, sucho, tlak zvěře, šibeniční podzimní termíny pro výsadbu do suché půdy a stres z kontrol) však celkové hodnocení vyznívá ve prospěch agrolesnictví (Obrázek 14). Drtivá většina respondentů uvedla, že systém dává smysl, přináší jim radost z pohledu na měnící se krajinu a v budoucnu plánují své agrolesnické plochy dále rozšiřovat (Obrázek 15) – ovšem za předpokladu, že dojde k rozvolnění příliš přísných byrokratických pravidel a přizpůsobení dotačních podmínek reálným potřebám přírody.

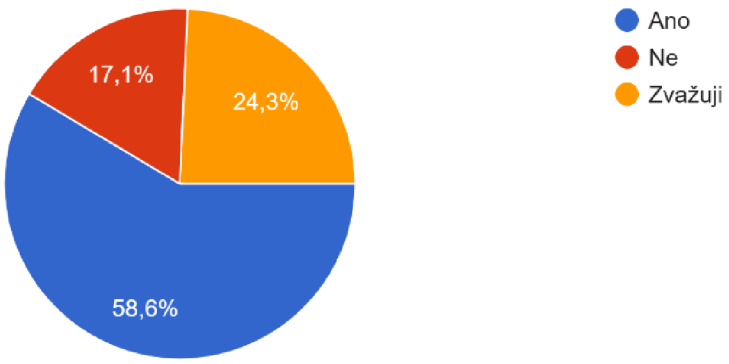

Obrázek 14. Odpovědi respondentů na otázku: Plánujete v budoucnu rozšiřovat plochy agrolesnického systému? (vlastní dotazníkové šetření)

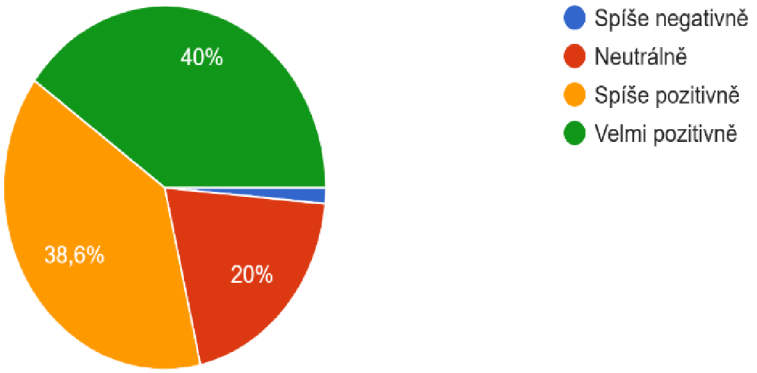

Obrázek 15. Odpovědi respondentů na otázku: Jak celkově hodnotíte své dosavadní zkušenosti s agrolesnictvím? (vlastní dotazníkové šetření)

5. Diskuze

Tato kapitola se zabývá úspěšností implementace datačního opatření na podporu agrolesnictví v ČR, a to co do poměru odlišných typů ALS, tak jejich geografickým rozmístěním. Také představuje porovnání výsledků výše zmíněného vlastního dotazníkového šetření s teoretickými východisky, které nám představují starší odborné studie zabývající se tématem agrolesnictví. Dosavadní studie (např. Kala 2022), které zkoumaly postoje zemědělců k agrolesnictví v letech 2018–2020, zachycovaly pouze teoretická očekávání a obavy farmářů v době, kdy dotační titul ještě neexistoval. Vlastní výzkum provedený v této práci tak umožňuje srovnání tehdejších teoretických hypotéz s reálnou praxí první generace zakladatelů novodobých agrolesnických systémů (ALS) v ČR.

5.1. Úspěšnost opatření a geografické rozšíření ALS

Zavedení nového dotačního opatření na podporu agrolesnictví (SZP 2023+) představovalo velmi významný krok, jehož reálná implementace naprosto předčila původní očekávání státní správy. Ministerstvo zemědělství původně plánovalo s tím, že bude celkově založeno pouhých 900 ha ALS. Toto číslo bylo ovšem v průběhu pouhých tří let překročeno již více než čtyřnásobně a tempo nových výsadeb se každým rokem výrazně navyšuje. Obzvláště významná je ovšem ale také rychlost, s jakou se začal proměňovat přístup zemědělců. Klíčovým trendem z hlediska adaptace krajiny je výrazný nárůst silvoorebných systémů. Skutečnost, že se poměr obou systémů již ve druhém roce vyrovnal, dokládá, že stromy do volné krajiny již nevracejí pouze ekologičtí chovatelé dobytka v podhorských oblastech, kteří je využívají primárně k zajištění stínu a welfare pasených zvířat. Stále častěji o ně jeví zájem i klasické konvenční podniky orientované na rostlinnou produkci, které v liniových výsadbách začínají vnímat produkční i ekologické pozitivní externality.

Z hlediska geografického rozšíření ALS v rámci ČR nicméně vyplývá vcelku paradoxní geografický trend. V těch nejúrodnějších a plošně nejrozsáhlejších nížinách, jakými jsou Polabí či centrální oblasti jižní Moravy, se agrolesnictví objevuje prozatím jen v naprosto minimální míře. Tyto oblasti s nejintenzivnější konvenční zemědělskou výrobou se vyznačují absencí krajinných prvků a scelenými velkými půdními bloky. Zranitelnost těchto nížin vůči suchu a větrné i vodní erozi je obrovská, a právě tyto regiony by z agronomického hlediska potřebovaly pozitivní externality spojené s agrolesnictvím vůbec nejvíce. Tuto zdrženlivost velkých zemědělských podniků v nížinách lze poměrně dobře vysvětlit prostřednictvím nemalého množství legislativních a sociokulturních bariér. Velké podniky obhospodařují významné procento ploch v propachtovaném režimu. Pachtýři tak postrádají dostatečnou motivaci investovat statisíce korun do dlouhodobých a rizikových výsadeb stromů, které se ze zákona stávají majetkem majitele půdy a nezřídka naráží na jeho přímý nesouhlas. Silnou roli hrají i technologické překážky – liniové výsadby dřevin na orné půdě určují směr pojezdů techniky, čímž mohou představovat fyzickou bariéru pro moderní širokozáběrovou mechanizaci. Strach z těchto komplikací se odráží i v samotném dotazníkovém šetření, kde velké podniky (nad 200 ha) tvořily pouhých 8,8 % respondentů. Naproti tomu je plošnější a ochotnější zavádění ALS patrné ve vyšších polohách, kde ekologičtí a rodinní farmáři hospodaří na vlastní půdě. Tito farmáři mají výrazně vyšší motivaci na své půdě zavádět opatření podobná agrolesnictví. Právě pro ně, dotace představovala, i přes veškeré komplikace s ní spojené, nezbytný a vysoce vítaný finanční impuls pro realizaci toho, co považovali z etického i estetického hlediska za správné již dříve.

Z dat o velikosti DPB, na kterých byly založeny ALS vyplynulo, že ačkoliv naprostá většina nově založených ALS vzniká na menších, spíše testovacích, výměrách (medián na žadatele činí 4,24 ha a na půdní blok pouhých 1,76 ha), dotační opatření úspěšně přitahuje i velké zemědělské podniky. Propastný rozdíl mezi průměrem (11,80 ha) a mediánem ukazuje, že na jedné straně stojí početná skupina drobnějších zemědělců, na straně druhé úzká skupina těch opravdu velkých. Tento fakt je velmi pozitivním signálem, neboť ukazuje na ekonomickou konkurenceschopnost ALS vůči ostatním zemědělským systémům. Meziroční nárůst průměrných i mediánových ploch ukazuje, že spolu s růstem počtu žadatelů mezi lety 2023 a 2025, u nich rostla i odvaha a důvěra v koncept agrolesnictví. Zatímco první agrolesníci v roce 2023 začínali velmi opatrně, v roce 2025 již byly průměrné velikosti osázených bloků o 40 % větší a plocha na jednoho žadatele narostla téměř na 12 ha. I u těch nejrozsáhlejších projektů v ČR s výměrami nad sto hektarů (přičemž největší souvislý blok v ČR má aktuálně rozlohu zhruba 55 hektarů) se ukázalo, že systémy jsou roztříštěny na vícero menších půdních celků. Navíc existence velmi malých DPB o velikosti setin hektaru u jinak velkých podniků jasně dokládá, že pokud se zemědělec rozhodne stromy do krajiny vrátit, činí tak prozatím často fragmentovanou formou. Stromy doplňuje na vyčleněné okraje bloků, do zhoršených bonit či do malých výběžků parcel tak, aby minimalizoval dopad na plynulost svých hlavních polních prací.

5.2. Reálné motivace k založení ALS

Z pohledu konkrétních motivací k zavádění agrolesnictví vlastní výzkum potvrzuje některá klíčová zjištění starších sociologických šetření, avšak v ekonomické rovině přináší zcela odlišný pohled. Dřívější studie (Lojka et al. 2022; Bednariková 2017) předpokládaly, že hlavní obavou a bariérou pro zakládání ALS bude strach z nízké finanční rentability a dlouhé návratnosti investic. Dotazníkové šetření však ukázalo překvapivě pozitivní trend, kdy téměř dvě třetiny dotázaných hodnotí systém jako ekonomicky spíše či velmi výhodný. Tento pozitivní pohled na ekonomiku ALS je jistě neoddělitelně spjat právě se zavedením dotační podpory v rámci SZP 2023+. Ačkoliv 100 % využití dotace mezi respondenty je logickým důsledkem zvolené metodiky výzkumu (cílovou skupinou byli primárně samotní žadatelé), tento fakt jasně prokazuje, že státní podpora úspěšně zafungovala jako nezbytný impuls k překonání strachu z počáteční finanční ztráty, o kterém psali dřívější autoři. Pokud jde o nefinanční přínosy, výsledky přesně korelují s předpoklady Krčmářové (2022). Ta ve svých výzkumech upozorňovala, že zemědělci vnímají agrolesnictví spíše skrze ochranu před erozí a zlepšení estetiky než skrze samotnou produkci dřeva. Vlastní průzkum potvrdil, že právě estetika, obnova krajinného rázu a zvýšení lokální biodiverzity jsou u dnešních průkopníků agrolesnictví těmi suverénně nejlépe hodnocenými přínosy v praxi. Tento fakt je ovšem z agronomického hlediska logický – zatímco zlepšení estetiky nebo vytvoření stínu je pozorovatelné prakticky okamžitě po výsadbě stromů (nebo v prvních letech jejich růstu), procesy vedoucí k prokazatelnému zlepšení půdní úrodnosti či struktury (např. obohacení půdy o opad listí, rozvoj mykorhizy) vyžadují časový horizont v řádu minimálně několika desetiletí.

5.3. Přehodnocení bariér – ústup byrokracie, nástup rigidních pravidel

Nejvýraznější názorový posun oproti starší literatuře se ukazuje v oblasti vnímání bariér a překážek. Sociologický průzkum z roku 2020 (Kala 2022) identifikoval jako jednu z největších překážek obecný strach ze státní správy a celkovou byrokratickou náročnost.

Vlastní dotazníkové šetření však tento předpoklad do značné míry vyvrací. Zúčastnění farmáři hodnotili proces podání žádosti i komunikaci s úředníky MZe a SZIF nečekaně pozitivně (především komunikaci s Ing. Mgr Lenkou Svobodovou). Respondenti v otevřených odpovědích i kvantitativně hodnocených otázkách uváděli, že přístup úředníků byl v prvních letech zavádění dotace vstřícný a překvapivě nápomocný. Lze usuzovat, že státní správa si byla vědoma specifičnosti tohoto opatření a přistupovala k prvním žadatelům spíše metodicky než striktně represivně, čímž se podařilo počáteční nedůvěru zemědělců zmírnit. Na druhou stranu, dotazníkové šetření odhalilo zcela nové, vysoce specifické překážky vyplývající z rigidního nastavení podmínek dotačního titulu, které literatura před jeho spuštěním nemohla předvídat.

Zatímco starší studie se obávaly především komplikací při pojezdech širokozáběrové mechanizace, reální zemědělci dnes bojují především s nastavením parametrů na sadební materiál. Požadavek na minimální výšku listnatých lesních dřevin (120 cm) narazil na reálné limity školkařského trhu, který na takovou poptávku nebyl připraven. Respondenti navíc potvrdili, že takto přerostlý sadební materiál (krom toho, že je dražší) vykazuje po výsadbě na zemědělskou půdu mnohem horší vitalitu. Stejně tak se v praxi ukazuje jako velice stresující povinnost dodržet fixní počet přesně 100 jedinců na hektar s nízkou tolerancí pro případný úhyn. Odlišný je také pohled na biologické bariéry. Zatímco vědecké metodiky pro zakládání ALS (Lojka et al. 2020) věnují značnou pozornost případné vnitrodruhové a mezidruhové kompetici o živiny a vodu, vlastní výzkum jednoznačně ukazuje, že v současné praxi je pro přežití systému zdaleka nejfatálnější tlak přemnožené zvěře (daňci, srnci) a drobných hlodavců (hraboš polní). Škody působené těmito vlivy jsou tak extrémní, že nutí zemědělce k budování nákladného oplocení, což dále prodražuje a komplikuje celou realizaci.

5.4. Skutečná role a potřeba poradenského systému (AKIS)

Zajímavé srovnání s dřívějšími předpoklady nabízí také oblast odborného poradenství. Ve Strategickém plánu SZP i v odborných studiích je často akcentováno, že pro zavádění složitých inovací (jakým ALS je) bude klíčová modernizace Zemědělského znalostního a inovačního systému (AKIS). Výsledky vlastního dotazníku sice ukazují, že více než dvě třetiny respondentů při zakládání nevyužily služeb žádného nezávislého poradce, bylo by však zkreslující tento fakt interpretovat výhradně jako selhání poradenského systému. Nízká míra využití profesionálních poradců nemusí nutně znamenat pouze jejich absenci na trhu, ale může pramenit i z jiných faktorů. Část zemědělců se s ohledem na snahu o minimalizaci nákladů rozhodla systém nastudovat a založit svépomocí, případně čerpali know-how z neformálních sítí, zejména od Českého spolku pro agrolesnictví (ČSAL), z odborných seminářů či od kolegů farmářů. Absence oficiálního poradce tak u mnohých respondentů nepředstavovala nepřekonatelnou bariéru, nýbrž spíše výzvu k vlastnímu samostudiu. Lze však předpokládat, že pokud by se v budoucnu mělo agrolesnictví masivněji rozšířit i mezi širší skupinu konzervativněji smýšlejících zemědělců, role dostupného poradenství by úměrně tomu vzrostla.

6. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo komplexně zhodnotit proces zavádění agrolesnických systémů na zemědělskou půdu v České republice, a to s ohledem na aktuální dotační podporu vyplývající ze Společné zemědělské politiky pro období 2023+. Agrolesnictví představuje inovativní, a přitom historicky prověřený způsob hospodaření, který má obrovský potenciál zmírňovat negativní dopady klimatické změny, chránit půdu před erozí a zvyšovat celkovou biodiverzitu a ekologickou stabilitu naší krajiny.

Teoretická část práce potvrdila, že ačkoliv stromy dříve tvořily přirozenou součást zemědělských systémů, v důsledku intenzifikace a kolektivizace ve 20. století z volné krajiny téměř vymizely. Návrat dřevin na ornou půdu a pastviny byl v moderní době dlouho brzděn nejen obavami zemědělců z technologických komplikací a narušení plynulosti polních prací, ale především legislativním vakuem a absencí finanční podpory, která by kompenzovala vysoké počáteční náklady na výsadbu. Zásadní zlom nastal právě s novým programovým obdobím SZP, které agrolesnictví legislativně ukotvilo a nabídlo zemědělcům dotační krytí.

Stěžejním přínosem této práce je vlastní dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo 70 respondentů z řad vůbec prvních zakladatelů novodobých agrolesnických systémů v České republice. Výsledky tohoto výzkumu poskytly vysoce aktuální vhled do reálné praxe. Ukázalo se, že zavedení dotačního titulu zafungovalo jako nezbytný a velmi úspěšný stimul. Za první tři roky implementace bylo založeno téměř 3800 ha nových ALS, což již čtyřnásobně překonalo plánovanou alokaci. Přestože návratnost takových investic je z čistě produkčního hlediska dlouhodobá, dotazovaní farmáři (převážně z řad ekologicky hospodařících rodinných farem) hodnotí agrolesnictví jako celkově ekonomicky výhodné. Jejich primární motivací navíc není těžba dřeva či produkce ovoce, ale ochrana zvířat před tepelným stresem, podpora biodiverzity a vnitřní touha po obnově estetických a krajinotvorných hodnot. Průzkum však zároveň odhalil i řadu kritických bariér, se kterými se tito průkopníci musí v praxi každodenně potýkat. Zatímco úroveň administrace a komunikace ze strany státních institucí byla hodnocena velmi pozitivně, samotné parametry dotačních pravidel naráží na realitu přírodních procesů. Striktní požadavky na výšku sadebního materiálu (nad 120 cm) či minimální tolerance při fixně stanovených počtech přeživších jedinců na hektar dostávají farmáře pod obrovský tlak. Situaci dále komplikuje extrémní poškozování mladých výsadeb ze strany přemnožené spárkaté zvěře a hraboše polního, což si ve spojení s letními suchy žádá velké množství lidské práce i finančních prostředků na ochranu a závlahu. Závažným nedostatkem se ukázala také absence uceleného sytému odborného poradenství na lokální úrovni. Z celkového zhodnocení nicméně jednoznačně vyplývá, že agrolesnictví má v České republice obrovský potenciál a dává samotným hospodářům hluboký smysl.

Zkušenosti první generace zakladatelů jsou i přes počáteční překážky převážně pozitivní. Aby se však tento systém mohl v budoucnu významněji rozšířit i mezi konzervativnější zástupce konvenčního zemědělství, bude nezbytné současná dotační pravidla podrobit revizi. Větší flexibilita v agronomických parametrech, zohlednění reálného tlaku biotických škůdců a posílení nezávislého poradenství představují klíčové kroky k tomu, aby se stromy staly opět běžnou a respektovanou součástí moderní české zemědělské krajiny.

7. Literatura

Bednariková L. 2017. Agrolesnictví v ČR. B.S. thesis. University of South Bohemia, České Budějovice, Czech Republic.

Cannell MGR, van Noordwijk M, Ong CK. 1996. The fundamental basis of mixed cropping: agriculture and forestry as space-time systems. Agroforestry Systems **33**:1–21.

ČR (Czech Republic). 2023. Government Regulation No. 140/2023 Coll., on determining the conditions for the implementation of agroforestry measures, as amended. Collection of Laws of the Czech Republic 2023.

ČR (Czech Republic). 2025. Act No. 250/2025 Coll., amending Act No. 289/1995 Coll., on forests. Collection of Laws of the Czech Republic 2025.

den Herder M, Moreno G, Mosquera-Losada MR, Palma JHN, Sidiropoulou A, Santiago-Freijanes JJ, Burgess PJ, Rosati A, Bellido R, Moreno G, et al 2017. Current extent and stratification of agroforestry in the European Union. Agriculture, Ecosystems & Environment **241**:121–132.

Doležalová H. 2019. Právní překážky v agrolesnictví. České právo a životní prostředí **52**:60–89.

Doležalová H. 2020. Dřeviny na orné půdě: agrolesnictví. Pages 333–349 in Tkáčiková J, Vomáčka V, Židek D, editors. Půda v právních vztazích – aktuální otázky. Masarykova univerzita, Brno, Czech Republic.

Ehrenbergerová L. 2022. Příklady agrolesnictví v České republice. Pages 157–185 in Krčmářová J, editor. Stromy v zemědělství: historie a současnost agrolesnictví v České republice. Středisko společných činností AV ČR, Prague, Czech Republic.

EU (European Union). 2005. Council Regulation (EC) No 1698/2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). Official Journal of the European Union **L 277**:1–40.

EU (European Union). 2013. Regulation (EU) No 1305/2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). Official Journal of the European Union **L 347**:487–548.

EU (European Union). 2021. Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council. Official Journal of the European Union **L 435**:1–186.

Graves AR, Burgess PJ, Palma JHN, Herzog F, Moreno G, Bertomeu M, Dupraz C, Liagre F, Keesman K, van der Werf W. 2007. Development and application of bio-economic models for European agroforestry systems. Ecological Engineering **29**:434–449.

Hayek FA von. 1945. The use of knowledge in society. The American Economic Review **35**:519–530.

Houška J. 2022. Stromy v zemědělské krajině – ekologické přínosy. Pages 81–102 in Krčmářová J, editor. Stromy v zemědělství: historie a současnost agrolesnictví v České republice. Středisko společných činností AV ČR, Prague, Czech Republic.

Jose S. 2009. Agroforestry for ecosystem services and environmental benefits: an overview. Agroforestry Systems **76**:1–10.

Kala V, Lojka B, Marušák R, Neruda J, Praus L. 2022. Ekonomické aspekty agrolesnických systémů na zemědělské půdě. Česká zemědělská univerzita v Praze, Prague, Czech Republic.

Kay S, Rega C, Moreno G, Eichhorn MP, Palma JHN, den Herder M, Sandor W, Borek R, Balaguer F, Herzog F. 2019. Agroforestry is paying off – economic evaluation of ecosystem services in European landscapes. Land Use Policy **82**:443–454.

Kotrba R, Hejduk S. 2022. Silvopastevní systémy. Pages 121–137 in Krčmářová J, editor. Stromy v zemědělství: historie a současnost agrolesnictví v České republice. Středisko společných činností AV ČR, Prague, Czech Republic.

Kouba Y, Alados CL. 2011. Spatiotemporal dynamics of Quercus faginea forests in the Spanish Central Pre-Pyrenees. European Journal of Forest Research **131**:369–381.
Krčmářová J. 2015. Tradice agrolesnictví v českých zemích. Dissertation. Charles University, Prague, Czech Republic.

Krčmářová J, editor. 2022. Stromy v zemědělství: historie a současnost agrolesnictví v České republice. Středisko společných činností AV ČR, Prague, Czech Republic.

Leakey RRB. 1999. Potential for novel food products from agroforestry trees. Pages 1–14 in Buck LE, Lassoie JP, Fernandes ECM, editors. Agroforestry in sustainable agricultural systems. Earthscan, Washington DC.

Liebich C. 1834. Der Waldbau nach neuen Grundsätzen als die Mutter des Ackerbaues. JG Calve'sche Buchhandlung, Prague, Czech Republic.

Lojka B, et al 2020. Zavádění agrolesnických systémů na zemědělské půdě: certifikovaná metodika. ČZU v Praze, Prague, Czech Republic.

Lojka B, et al 2022. Agroforestry in the Czech Republic: What hampers the comeback of a once traditional land use system? Agronomy **12**:69.

Martiník A, Knott R, Čuterová J. 2014. Agrolesnictví: skriptum pro posluchače MENDELU. Mendelova univerzita v Brně, Brno, Czech Republic.

Mead R, Willey RW. 1980. The concept of a 'land equivalent ratio' and advantages in yields from intercropping. Experimental Agriculture **16**:217–228.

MZe (Ministerstvo zemědělství). 2022. Strategický plán Společné zemědělské politiky České republiky na období 2023–2027. Version 6. Ministerstvo zemědělství, Prague, Czech Republic.

MZe (Ministerstvo zemědělství). 2024. Metodika k provádění nařízení vlády č. 80/2023 Sb., o stanovení podmínek provádění AEKO. Ministerstvo zemědělství, Prague, Czech Republic.

MZe (Ministerstvo zemědělství). 2025. Metodika k provádění nařízení vlády č. 140/2023 Sb., o stanovení podmínek provádění opatření agrolesnictví. Ministerstvo zemědělství, Prague, Czech Republic.

Mises LV von. 1949. Human action: a treatise on economics. Yale University Press, New Haven, CT.

Mosquera-Losada MR, et al 2008. Definitions and components of agroforestry practices in Europe. Pages 3–19 in Rigueiro-Rodríguez A, McAdam J, Mosquera-Losada MR, editors. Agroforestry in Europe. Springer, Dordrecht, Netherlands.

Nair PKR. 1985. Classification of agroforestry systems. Agroforestry Systems **3**:97–128.

Nair PKR. 1993. An introduction to agroforestry. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Netherlands.

Nair PKR. 2007. The coming of age of agroforestry. Journal of the Science of Food and Agriculture **87**:1613–1619.

Palma JHN, Graves AR, Burgess PJ, van der Werf W, Herzog F. 2007. Environmental outcomes of agroforestry systems in Europe and the Nordic countries. Ecological Engineering **29**:399–412.

Plieninger T, Hartel T, Martín-Forero B, Fagerholm N, Torralba M, Moreno G. 2015. Wood-pastures of Europe: geographic coverage, social–ecological values, conservation management, and policy issues. Biological Conservation **190**:70–79.

Rolo V, Moreno G. 2011. Land-use and climate change effects on light use efficiency and carbon sequestration. Agriculture, Ecosystems & Environment **144**:120–127.

Rubio-Delgado J, et al 2023. Reduced grazing and changes in the area of agroforestry in Europe. Frontiers in Environmental Science **11**:1258697.

Santiago-Freijanes JJ, Pisanelli A, Rois-Díaz M, Aldrey-Vázquez JA, Corneiro-Pérez A, Pantera A, Mosquera-Losada MR. 2018. Agroforestry development in Europe: policy issues. Land Use Policy **76**:144–156.

Smejkal V, Rais K. 2013. Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. 4th edition. Grada, Prague, Czech Republic.

Szabó P, Müllerová J, Kopecký M, Zubalíková Z, Szabóová H, Radics O, Lagina P, Rochel T. 2018. The past as a strategy for the future: a multi-layered reconstruction of long-term woodland dynamics in the Czech Republic. Journal of Biogeography **45**:2528–2540.

SZIF (Státní zemědělský intervenční fond). 2026. Interní statistická data a mapové podklady k dotačnímu opatření Agrolesnictví za období 2023–2025. SZIF, Prague, Czech Republic.

Šíma J. 2004. Trh a stát. Liberální institut, Prague, Czech Republic.

Torquebiau EF. 2000. A renewed perspective on agroforestry concepts and classification. Comptes Rendus de l'Académie des Sciences - Series III - Sciences de la Vie **323**:1009–1017.

Weger J, Martiník A. 2022. Agrolesnictví v naší současné krajině. Pages 103–120 in Krčmářová J, editor. Stromy v zemědělství. SSČ AV ČR, Prague, Czech Republic.

8. Seznam použitých zkratek a symbolů

AEKO	Agroenvironmentálně-klimatická opatření
AF	Agroforestry (Agrolesnictví)
AKIS	Agricultural Knowledge and Innovation System (Zemědělský znalostní a inovační systém)
ALS	Agrolesnický systém
AMS	Area Monitoring System (Systém monitorování ploch)
BISS	Basic Income Support for Sustainability (Základní podpora příjmu pro udržitelnost)
CAP	Common Agricultural Policy (Společná zemědělská politika)
CRISS	Complementary Redistributive Income Support for Sustainability (Doplňková redistributivní podpora příjmu pro udržitelnost)
ČHMÚ	Český hydrometeorologický ústav
ČSAL	Český spolek pro agrolesnictví
DPB	Díl půdního bloku
DZES	Standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu (anglicky GAEC)
EURAF	European Agroforestry Federation (Evropská agrolesnická federace)
EZ	Ekologické zemědělství
EZFRV	Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
GAEC	Good Agricultural and Environmental Condition (Standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu)
GSA	Geo-Spatial Application (Geoprostorová aplikace)
CHKO	Chráněná krajinná oblast
JŽ	Jednotná žádost
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KPZ	Komunitou podporované zemědělství
LER	Land Equivalent Ratio (Poměr ekvivalentu půdy)

LPIS	Land Parcel Identification System (Evidence využití půdy podle uživatelských vztahů)
LUCAS	Land Use and Cover Area Frame Survey (Evropské statistické zjišťování o využití krajiny a krajinném pokryvu)
MZe	Ministerstvo zemědělství ČR
NV	Nařízení vlády
OOP	Orgán ochrany přírody
OPŽL	Oddělení příjmu žádostí a LPIS
OVM	Ohlášení vyšší moci
PPH	Povinné požadavky na hospodaření
PR	Public Relations (Vztahy s veřejností)
RRD	Rychle rostoucí dřeviny
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZP	Společná zemědělská politika
TTP	Trvalý travní porost
UAA	Utilised Agricultural Area (Využívaná zemědělská půda)
ÚKZÚZ	Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský
ÚZEI	Ústav zemědělské ekonomiky a informací
VÚKOZ	Výzkumný ústav pro krajinu a okrasné zahradnictví
ZCHÚ	Zvláště chráněné území
ZOPK	Zákon o ochraně přírody a krajiny
ZPF	Zemědělský půdní fond

9. Samostatné přílohy

Příloha I.: Text použitého dotazníku (vlastní zpracování)

Výzkumný dotazník – agrolesnictví
Vážení agrolesníci,
Pevně věřím, že vás tak mohu nazývat, jelikož jsme z otevřených zdrojů SZIF zjistili, že jste v minulých letech na vašich pozemcích založili agrolesnický systém v rámci dotačního titulu na podporu agrolesnictví. Rád bych vás touto cestou poprosil o vyplnění výzkumného dotazníku (cca 20 min), jehož cílem je zjistit vaše dosavadní praktické zkušenosti s tímto typem zemědělského hospodaření a zjistit i vaší (ne)spokojenost s vlastním dotačním titulem. ČZU v Praze spolu s Českým spolkem pro agrolesnictví a dalšími výzkumnými organizacemi se dlouhodobě snaží propagovat a podporovat agrolesnictví a byli jsme i u zrodu tohoto opatření. Proto je pro nás velmi důležité znát vaše zkušenosti a slyšet vaše názory. Budeme rádi, když se s námi o tyto názory podělíte. Výsledky tohoto dotazníkového průzkumu, by nám měli posloužit jak k pochopení vaší motivace k agrolesnickému hospodaření, tak zejména ke zlepšení parametrů dotačního titulu v budoucnu. Dotazník je zpracován zcela anonymně, ale na jeho konci budete požádání, pokud chcete, o uvedení vašeho jména a emailové adresy. Pokud tak učiníte, rádi vás budeme nadále informovat o novinkách v agrolesnictví, pořádaných seminářích a workshopech, nebo vás například můžeme oslovit se zapojením do našich dalších vzdělávacích a výzkumných aktivit. Více dalších informací k agrolesnictví můžete najít na stránkách ČSAL www.agrolesnictvi.cz. Děkujeme vám za vyplnění dotazníku.

1. Základní informace o respondentovi

1.1 Typ vlastnictví:
Fyzická osoba (OSVČ)
Společnost s ručením omezeným (s.r.o.)
Akciová společnost (a.s.)
Zemědělské družstvo
Jiné:

1.2 Režim hospodaření:
Označte jen jednu elipsu.
Konvenční
Ekologický
Nespecifikováno

1.3 Jste členem/členkou nějaké profesní zemědělské organizace:
Asociace soukromého zemědělství
Agrární komora
Zemědělský svaz
Jiné:

1.4 Celková rozloha zemědělské půdy v ha: volná odpověď

1.5 Podíl půdy v osobním vlastnictví na celkové zemědělské půdě v %: volná odpověď

1.6 Podíl orné půdy na celkové zemědělské půdě v %: volná odpověď

1.7 Kraj, kde se nachází Vaše farma:
Jihočeský
Středočeský
Vysočina
Plzeňský
Jihomoravský
Zlínský
Pardubický
Královéhradecký
Ústecký
Liberecký
Moravskoslezský
Karlovarský
Olomoucký

1.8 Jaký je hlavní charakter Vašeho hospodaření?
Rostlinná výroba
Živočišná výroba

Smíšené hospodaření

2. Agrolesnictví na vaší farmě

2.1 Jak byste ohodnotil/a vaše znalosti o agrolesnictví? (škála 1–5, kde 1 = velmi špatné, 5 = výborné)

1
2
3
4
5

2.2 Kde jste se o agrolesnictví dozvěděli? volná odpověď

2.3 V kterém roce jste založili agrolesnický systém? (možno zvolit více odpovědí)

2023
2024
2025
Jiné:

2.4 Jaké typy agrolesnických systémů jste založili? (možno zvolit více odpovědí)

Silvopastevní (stromy + pastva zvířat)
Silvoorebný (stromy + polní plodiny)
Jiné:

2.5 Jaká byla celková výměra založeného agrolesnictví + na kolika půdních? volná odpověď

2.6 Jaké druhy dřevin jste vysadili? volná odpověď

2.7 Jak hodnotíte úspěšnost ujmutí a růstu dřevin? (škála 1–5, kde 1 = velmi špatné, 5 = výborné)

1
2
3
4
5

Dokážete identifikovat hlavní příčiny úhynu: volná odpověď

3. Zakládání a managementu agrolesnictví:

3.1 Jaké jsou vaše dosavadní praktické zkušenosti se zakládáním a údržbou agrolesnického systému (výsadba, ochrana proti zvěři, závlaha, vyvětvování, mrazy atd.) volná odpověď

Možnost nahrát fotky

3.2 Očekávaná produkce z dřevin (ovoce, dřevo, zpracování atd.) volná odpověď

4. Vaše motivace a přínosy

4.1 Co Vás motivovalo k založení agrolesnického systému?

(Škála: 1 = vůbec nemotivovalo, 5 = velmi silně motivovalo)

Motivační faktor	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Finanční podpora v rámci SZP	☐	☐	☐	☐	☐
Ochrana půdy před erozí a zlepšení úrodnosti	☐	☐	☐	☐	☐
Zlepšení mikroklimatu a adaptace na změnu klimatu	☐	☐	☐	☐	☐
Zlepšení welfare zvířat (stín, úkryt)	☐	☐	☐	☐	☐
Zvýšení biodiverzity	☐	☐	☐	☐	☐
Estetické a krajinotvorné důvody	☐	☐	☐	☐	☐
Diverzifikace produkce (produkty z dřevin)	☐	☐	☐	☐	☐

Jiné motivace:

4.2 Jak celkově hodnotíte ekonomickou výhodnost agrolesnictví pro Vaše hospodářství?

Velmi nevýhodné
Spíše nevýhodné
Neutrální
Spíše výhodné
Velmi výhodné

4.3 Jaké nefinanční přínosy vnímáte již v současné době?

(Škála: 1 = naprosto nevýznamný přínos, 2 = spíše nevýznamný, 3 = neutrální/nevím, 4 = spíše významný, 5 = velmi významný přínos)

Nefinanční přínos	1	2	3	4	5
Zlepšení kvality půdy	☐	☐	☐	☐	☐
Zvýšení biodiverzity	☐	☐	☐	☐	☐
Snížení eroze	☐	☐	☐	☐	☐
Mikroklimatické efekty (stín, větrolamy)	☐	☐	☐	☐	☐
Lepší vzhled krajiny / estetika	☐	☐	☐	☐	☐

Jiné nefinanční přínosy:

5. Dotační podpora a zkušenost s implementací

5.1 Využili jste při zakládání Vašeho ALS dotační podpory pro agrolesnictví?

Ano

Ne

Pokud jste zvolili Ne, uveďte prosím důvod:

5.2 Jak hodnotíte srozumitelnost a přehlednost dotačních podmínek?

Velmi špatná

Spíše špatná

Průměrná

Spíše dobrá

Velmi dobrá

Jak by se to dalo zlepšit? volná odpověď

5.3 Jak hodnotíte administrativní náročnost žádosti a evidence?

Velmi vysoká

Spíše vysoká

Přiměřená

Spíše nízká

Velmi nízká

Jak by se to dalo zlepšit? volná odpověď

5.4 Jak jste spokojeni s komunikací s MZe / SZIF během procesu žádosti a kontroly?

Velmi nespokojen

Spíše nespokojen

Neutrální

Spíše spokojen

Velmi spokojen

Jak by se to dalo zlepšit? volná odpověď

5.5 Co byste navrhli zlepšit v rámci dotační podpory pro agrolesnictví? volná odpověď

5.6 Využili jste některého poradce nebo poradenskou organizaci?

Ano

Ne

Pokud jste zvolili Ano, uveďte prosím kterou:

5.7 Zúčastnili jste se nějakého kurzu, workshopu, konference atd. o agrolesnictví?

Ne

Ano

Pokud jste zvolili ano, uveďte prosím jakého:

5.8 Jakou důležitost pro Vás měly následující zdroje informací při plánování a realizaci agrolesnictví? *(Škála: 1 = žádná důležitost, 5 = zásadní důležitost)*

Zdroj informací	1	2	3	4	5
Oficiální metodiky MZe / SZIF	☐	☐	☐	☐	☐
Odborné konference a semináře	☐	☐	☐	☐	☐
Internetové portály a sociální sítě (např. ČSAL)	☐	☐	☐	☐	☐
Osobní konzultace s poradcem	☐	☐	☐	☐	☐
Zkušenosti jiných zemědělců	☐	☐	☐	☐	☐
Vědecké články a odborná literatura	☐	☐	☐	☐	☐

Zdroj informací	1	2	3	4	5
Exkurze na demonstrační farmy	☐	☐	☐	☐	☐

Využili jste jiné zdroje informací? volná odpověď

5.9 Založil byste váš ALS i bez dotačního titulu?

Ano

Ne

Zvažoval/a bych

5.10 Jak jste spokojeni s opatřením na podporu agrolesnictví – parametry opatření (počet stromů, kombinace lesních a ovocných, původ materiálu, keře, povolení nepůvodních dřevin, režim v chráněných územích, zkušenosti s jednáním s úřady)?

volná odpověď

5.11 Kontrola SZIF – jakou máte zkušenost?

volná odpověď

6. Překážky a budoucnost agrolesnictví

6.1 Čeho jste se obávali před rozhodnutím založit agrolesnictví na Vaší farmě?

(Škála: 1 = žádná obava, 5 = velmi silná obava)

Faktor obav	1	2	3	4	5
Zvýšené riziko škůdců a chorob	☐	☐	☐	☐	☐
Zpoždění sklizně a nerovnoměrné zrání	☐	☐	☐	☐	☐
Vysoké nároky na lidskou práci	☐	☐	☐	☐	☐
Nízká nebo pomalá návratnost investic	☐	☐	☐	☐	☐
Byrokratická náročnost výsadby	☐	☐	☐	☐	☐

Jiná obava:

6.2 Jaké překážky jste zaznamenali při zakládání či údržbě systému? (můžete vybrat více možností)

Nedostatek informací / poradenství

Nedostatek financí

Problémy s údržbou dřevin

Problémy s mechanizací

Nejistota výnosů

Malá podpora od okolí / institucí

Jiné:

6.3 Plánujete v budoucnu rozšiřovat plochy agrolesnického systému?

Ano

Ne

Zvažuji

Důvod:

6.4 Do jaké míry by Vás k budoucímu rozšíření ploch agrolesnictví motivovaly následující faktory?

(Škála: 1 = vůbec by mě nemotivovalo, 5 = velmi silně by mě motivovalo)

Motivační faktor pro budoucnost	1	2	3	4	5
Vyšší finanční podpora (dotace)	☐	☐	☐	☐	☐
Zjednodušení administrativy a evidence	☐	☐	☐	☐	☐
Lepší odborné poradenství a metodiky	☐	☐	☐	☐	☐
Pozitivní zkušenosti ostatních zemědělců v praxi	☐	☐	☐	☐	☐
Zvýšení tržní poptávky po produktech z ALS	☐	☐	☐	☐	☐
Větší tolerance úřadů při kontrolách	☐	☐	☐	☐	☐

Další faktory, které by Vás motivovaly (uveďte):

7. Závěrečné hodnocení

7.1 Jak celkově hodnotíte svou dosavadní zkušenosti s agrolesnictvím?

Spíše negativně

Neutrálně

Spíše pozitivně
Velmi pozitivně
Důvod:
7.2 Chtěl(a) byste se podělit o další poznatky nebo zkušenosti? volná odpověď
7.3 Měli byste zájem se zařadit do agrolesnické mapy ČR (odkaz: https://czech.map.agroforestry-map.eu/#6.58/49.815/15.457)
Ano
Ne
7.4 Souhlasím se zpracováním ankety neanonymně. Pokud uvedete vaše jméno a email, rádi vás budeme nadále informovat o novinkách v agrolesnictví, pořádaných seminářích a workshopech, nebo vás například můžeme oslovit se zapojením do našich dalších vzdělávacích a výzkumných aktivit):
Ano
Ne
Jméno: volná odpověď
Pohlaví:
Muž
Žena
Jiné
Věk: volná odpověď
Vaše nejvyšší dosažené vzdělání
Základní
Středoškolské s výučním listem
Středoškolské s maturitou
Vyšší odborné
Vysokoškolské bakalářské
Vysokoškolské magisterské
Vysokoškolské doktorské
Email: volná odpověď

Příloha II.: Seznam dřevin pro založení agrolesnického systému (MZe 2025)

A. Seznam lesních dřevin pro založení agrolesnického systému

1.	borovice lesní *(Pinus sylvestris* L.*)*
2.	bříza bělokorá *(Betula pendula* Roth.*)*
3.	buk lesní *(Fagus sylvatica* L.*)*
4.	dub balkánský *(Quercus frainetto* Ten.)
5.	dub cer *(Quercus cerris* L.*)*
6.	dub jadranský *(Quercus virgiliana* Ten.*)*
7.	dub letní *(Quercus robur* L.*)*
8.	dub mnohoplodý *(Quercuspolycarpa* Schur*)*
9.	dub pýřitý *(Quercus pubescens* Willd.*)*
10.	dub zimní *(Quercus petraea* (Mart.) Liebl.*)*
11.	dub žlutavý *(Quercus daleschampii* Ten.*)*
12.	habr obecný *(Carpinus betulus* L.*)*
13.	hrušeň polnička *(Pyrus pyraster* (L.) Burgsd.*)*
14.	jabloň lesní *(Malus sylvestris* (L.) Mill.*)*
15.	jasan zimnář *(Fraxinus ornus,* L.*)*
16.	jasan úzkolistý *(Fraxinus angustifolia* Huds.*)*
17.	jasan ztepilý *(Fraxinus excelsior* L.*)*
18.	javor babyka *(Acer campestre* L.*)*
19.	javor klen *(Acer pseudoplatanus* L.*)*
20.	javor mléč *(Acer platanoides* L.*)*
21.	jeřáb břek *(Sorbus torminalis* (L.) Crantz*)*
22.	jeřáb muk *(Sorbus aria* (L.) Crantz*)*
23.	jeřáb oskeruše *(Sorbus domestica* L.*)*
24.	jeřáb ptačí *(Sorbus aucuparia* L.*)*
25.	jilm drsný *(Ulmus glabra* Huds.*)*
26.	jilm habrolistý *(Ulmus minor* Mill.*)*
27.	jilm vaz *(Ulmus laevis* Pall.*)*
28.	jírovec maďal *(Aesculus Hippocastanum* L.*)*

29.	kaštanovník jedlý *(Castanea sativa* Mill.*)*
30.	lípa srdčitá *(Tilia cordata* Mill.*)*
31.	lípa velkolistá *(Tilia platyphyllos* Scop.*)*
32.	líska turecká *(Corylus colurna* L.*)*
33.	mahalebka obecná *(Prunus mahaleb* L.*)*
34.	modřín opadavý (*Larix decidua* Mill.)
35.	olše lepkavá *(Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.*)*
36.	ořešák (kříženec) *(Juglans nigra x Juglans regia)*
37.	ořešák černý *(Juglans nigra L.)*
38.	střemcha obecná *(Prunus padus* L.*)*
39.	topol bílý *(Populus alba* L.*)*
40.	topol černý *(Populus nigra* L.*)*
41.	topol osika *(Populus tremola* L.*)*
42.	topol šedý *(Populus x canescens* (Aiton) Sm.*)*
43.	topoly (geograficky nepůvodní) a jejich kříženci *(Populus spp.)*
44.	třešeň ptačí *(Prunus avium* L.*)*
45.	vrba bílá *(Salix alba* L.*)*
46.	vrba košíkářská *(Salix viminalis* L.*)*
47.	vrba křehká *(Salix euxina* L.V.Belyaeva*)*
48.	vrba načervenalá *(Salix x fragilis* L. *(S. alba x S. euxina* L.*))*
49.	vrba Smithova *Salix x smithiana* Willd. L. *(S. caprea x S.viminalis)*

B. Seznam ovocných dřevin pro založení agrolesnického systému

1.	broskvoň obecná *(Persica vulgaris* Mill.*)*
2.	hrušeň obecná *(Pyrus communis* L.*)*
3.	hruškojeřáb *(x Sorbopyrus)*
4.	jabloň domácí (*Malus domestica* (Suckow) Borkh.)
5.	jeřáb oskeruše *(Sorbus domestica* L.*)*
6.	jeřáb ptačí *(Sorbus aucuparia* L.*)*
7.	kaštanovník jedlý *(Castanea sativa* Mill.*)*
8.	mandloň obecná *(Prunus dulcis* (Mill.) D.A. Webb*)*
9.	meruňka obecná *(Prunus armeniaca* L.*)*
10.	morušovník bílý *(Morus alba*L.*)*
11.	morušovník černý *(Morus nigra* L.*)*
12.	ořešák černý *(Juglans nigra* L.*)*
13.	ořešák královský *(Juglans regia* L.*)*
14.	slivoň obecná *(Prunus insititia* L.*)*
15.	slivoň švestka *(Prunus domestica* L.*)*
16.	třešeň ptačí *(Prunus avium* L.*)*
17.	višeň obecná *(Prunus cerasus* L.*)*

C. Seznam keřů, které se nezapočítávají do celkového počtu dřevin

1.	aronie černá *(Aronia melanocarpa* (Michx.) Elliot*)*
2.	bez černý *(Sambucus nigra* L.*)*
3.	dřín obecný *(Cornus mas* L.*)*
4.	dřišťál obecný *(Berberis vulgaris* L.*)*
5.	josta *(Ribes x nidigrolaria* Rud. Bauer & A. Bauer*)*
6.	kalina obecná *(Viburnum opulus* L.*)*
7.	klokoč zpeřený *(Staphylea pinnata* L.*)*
8.	krušina olšová *(Frangula alnus* Mill.*)*
9.	líska obecná *(Corylus avellana* L.*)*
10	mišpule obecná *(Mespilus germanica L.)*
11	ptačí zob *(Ligustrum vulgare* L.*)*
12	rybíz černý *(Ribes nigrum* L.*)*
13	rybíz červený *(Ribes rubrum* L.*)*
14	srstka angrešt *(Ribes uva-crispa* L.*)*
15	svída krvavá *(Cornus sanguinea* L.*)*